

PETRI ANDREAE
MATTHIOLI MEDICI
Senensis Commentarii,

IN LIB. QUINTVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVPERIORIBVS quatuor libris, amicissime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, unguentis, sarboribus, & earundem lacrymis, ac fructibus: item animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, ole-ribus: necnon de omni radicum, herbarum, succorum, seminumque ratione. In hoc autem totius operis quin- to differemus de uinis, & metallicis, à vite nostram commentationem auspiciati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantum, sed quasi etiam impossibile esset, ut cuiuscunque scientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis uniuersalibus ignoratis, sciri perfectè possint illa, quæ deinceps spectatim in ea considerata ueniunt; ideo non minus nec- cessarium, quam utile fore existimaui, si hic in uniuersam fossilium, ac metallorum ma- teria tractaretur. Nam etsi in hoc quinto libro nonnullorum fossilium medicamentor- um eum historiam, tum facultates tradiderit Dioscorides, & ipsum secutus Galenus in libris simplicium medicamentorum; cum tamen eorum neuter originem, materiam, causas, ac alia plura in his æstimanda, ac cognoscenda explicauerit, illa quidem hoc lo- co silentio inuoluenda non duximus, ut quantum per nos fieri potest, nihil quod ad ab-

Varia de ge-
neratione la-
pidum senten-
tia.

Aristotelis
opinio.

Theophrasti
opinio.

solutam rerum simplicium cognitionem, & communem usum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cum itaq; plu- res tam antiquos, quam recentiores, qui de fossilium, ac metallorum materia scripserunt, diligenter satis perlege- rim, eos utique non modò inter se differentes reperi, sed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de ueritatis tramite parum deflectant: uidentur tamen non exactè ea omnia explicauisse, quæ hac in re maxime necessa- ria censentur. Fieri enim lapides, Aristoteles auctor est, igne non liquecentes ex sicca ignescente exhalatione. Ex quibus deduci potest, exhalationem humidam materiam esse lapidum, & liquecentium, è quibus metalla constantur. quo fit, ut ex Aristotelis sententia, lapides igne non liquecentes fiant ex calido, & sicco uapore: liquecentes ue- rò ex humido halitu tantum. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusq; inuestigarunt, minimè probandam existimant, cum lapides longè minus, quam terræ ex uapore fieri queant. Siquidem puluis, qui sic gigneretur, unū aliquod ex pluribus fieri nunquam posset, nisi humor illi commiseretur. & omnes pariter lapides non liquecentes absq; multa hominum opera, ac tundendi labore facile in arenam, uel puluerem transirent, si tantum ex ijs nullo ac- cedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita se habet: lapides namq; ferè innumeros admodum compactos, solidosq; uidemus. id quod haud dubiè ostendit, ex illo tantum uapore eos nequaquam genitos esse. Quòd si ex eo lapides eiusmodi procrearentur, magis omnino fierent in superiore aëris regione, ut quæ facile ignis contactu incen- datur, quam intra terrã. Quandoquidem omnibus liquidò constat, quam superior illa aëris regio ex uelocissima astro- rum conuersione, citius accendatur. Ac certè si non aliàs, saltem quoties gignerentur comete, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cælo, aut terræ. quòd tamen fieri non uidemus. Et quanuis tradiderint pro- digiorum scriptores pluisse quandoq; lapides, ut Plinius, & alij quidam testantur; non tamen ob hoc opinatus est Ari- stoteles in aëre lapides gigni posse. Nempe is lapidem è cælo delapsum uentorum uì in aërem sublatum scribit. At si lapides in aëre fiunt (quòd planè negare non ausim) quid obstat, cur dici non possit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi sub terra generantur & quam quidem materiam facile produxisse potuerint uiolentissima tempestates: ut pote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint.

Theophrastus uerò non lapides solùm, sed terras etiam constare scribit ex pura, ac equali materia, quæ confluxu quodam, siue percolatione sit effecta, aliòue modo excreta. Quod etsi iure aliquo probari possit, non tamen ijs duo- bus modis tantum talis efficitur. Nec ea quanuis proxima sit materia terræ insignis, omnis etiam est lapis, uerim a- lijs quoq; modis fit pura, & æqualis materia, ut cum succi nascuntur. Interdum quoq; necesse est, ut calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, ut inde efficiat succum, ex quo tandem lapis, qui liquecat ignis calore, fie- ri possit. Verùm enim uero multò magis in hoc errasse Theophrastus deprehenditur, quòd scilicet omnes lapides etiã pretiosos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra consistunt, alia aquea sunt, alia uerò terrena. Aquea quidem sunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena uerò lapis, & lapidum spe- cies pretiosæ, ac etiam terrarum species omnes, quæ colore, uel læuore, uel spissitudine, aliàue facultate sunt in- signes.

signes. Quandoquidem si uera esset hæc Theophrasti sententia, nulla quidem inueniretur gemma, quæ translucere-
ret, cum tamen uariæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucet. Hinc itaq; fit, ut citra iniuriam di-
ci possit, non omnes pretiosorum lapidum species esse terrenas, sed aquæas, id est, ex humore quodam conflatas, cui
aque pondus longè maius, quàm terræ insit. Ceterùm Auicennæ opinio, quam sequitur Albertus, multò magis
ueritati, ac rationi coherere uidetur, quam aut Aristotelis, aut Theophrasti. Quippe quæquam non explicuerit ip-
se, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum esse in primis lentum, & aquam non sim-
plicem illam, sed cum terra permistam. In qua permissione si plus terræ, quàm aquæ confluerit, lutum dicitur,
sin aquæ, succus. nihil enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat,
quàm aquam, quæ sorbuerit terram, uel abraserit, tetigeritq; metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, len-
tum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod
penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluatur humor, tumq; non lapis ex eo efficitur, sed pul-
uis. Lutum uerò tenax calor primum exiccando conspissat, efficitq; medium inter lutum, & lapidem: deinde quia
diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facillè conuertitur in lapidem.
quod in animantibus est euidens, præsertimq; in nobis, cum iandudam ueteribus medicis, ac etiãnum recentioribus
decretum sit, tum renum, tum uesciæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassoq; humore temporis tra-
ctu à caloris nostri facultate coactò. Ob id igitur translucentes gemmas non ex aqua tantum fieri constat; sed ex pu-
ro, liquidoq; succo, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantum huiuscemodi lapi-
des efficerentur, non utiq; mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At
cum omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen, quoniam glaciem colore
representant, omnino uidentur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quæ pro-
pter (ut in sequentibus suo loco dicitur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus
certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidissimis montibus concreuerit, cum aqua non supernatet. Ge-
nerantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cum fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa
excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quod cum resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit.
Hoc enim euidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aqueductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducun-
tur. Si nimirum lapideis quibusdam crustis oblituntur, quæ eim tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris mollio-
res, infirmioresq; habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascètiùm, præ-
sertimq; in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quandoquidem ex huiuscæ balnei aqua, particula quæ-
dam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usque adeò imitantur semina
saccharo contecta, & alia id genus, quæ in officinis saccharo similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac
etiam plerunq; cinnamomum, ut ijs capsule à quibusdam impleantur, itaq; aptentur, ut solatij causa aliquos saccha-
ri, eiusq; confecturæm audissimos decipiant. Fit hoc quoq; in his, qui huius aquæ stillicidio utuntur ad cerebri
morbos curandos, illi quotidie caput subijciantes. Siquidem lapidosa illa materia, capillis circumiectis continuè inhæ-
rens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso saccharo contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu
temporis inde se explicant, & dissoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex
saxo potissimam calcario constat. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapideæ conerescit materia, quæ
in cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent.
Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, meliutes, galactites, & alij quidam lapides: & ex saxeis, qui ex eo-
dem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucentum inuenitur. Eodem modo
ex ramentis rubei lapidis fit hematites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in can-
dido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimue-
ro succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, uel quòd plus habeat sedimenti, uel
quòd calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, uel quòd aliquid is succus contineat, quod uehementer
adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit
quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi possit, siue is à terra contineatur, siue cum aquis mistus
ex ea effluerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohe-
mi aperte testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est)
arbores inuētæ fuerint in lapidem cõuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoq;
ingenuè fateri possum, arboris ramū ex lacus cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapidem, altera uerò
ligueus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeschi, equi
testiculū lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium spectaculo, & admiratione
ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimētis euenisse com-
perimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccina, cochleæ, conchule, & eiusmodi multa aratro ab agri-
colis eruantur in lapidem conuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hæc habere, uti dixi-
mus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit
tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terrā superat. Sūt
præterea ramenta saxorū, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui eim in aërem effluxit, in
lapidem concreuit. Omne deniq; quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facillè excipitur. Nihilò secius in
metallorū ortu et materia, de quo iam nobis differendū est, authores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philoso-
phorū, alia chymistarum, alia astrologorū sententia, quibus etiã accedit opinio imperitissimi uulgi, quæ tantum ab alijs
dissidet, quantum à ueritate, & à ratione prorsus abhorret. Is nanq; certò credit, non modò saxa; sed etiam me-
talla

Auicennæ o-
pinio cõpro-
bata.

Plinij opinio
explosa.

Varia de me-
tallorū ortu
sententia.
Vulgi opinio
explosa.

talla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipsa tantum mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, ullam ex materijs ad id dispositis esse natam, uel renatam, neq; aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè uulgus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquã aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc uulgaris opinio prorsus explodenda, atq; exhibenda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maxime diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius uisitur. Siquidem innumera inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inuitiles à fossoribus derelictæ, quod inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateq; patebat transitus, ita ut liberè, & absq; ullo impedimento non modò fossores ipsi, sed uehicula, ac curricula per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quod materia lapidescens in ipsis adeo creuerit, ut fossoribus denuo ingredi uolentibus ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insulæ metallicis fieri (ea enim à maritimis nostris non longè distat) non modò probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt. quippe quod ferræ illæ fodinæ multis iam annis destituta, iterum atque iterum ferræ materie implentur. Porro philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidam materiam halitum tantum existimat. Chymistarum uerò nonnulli omnino asserunt, metalla in uisceribus terræ gigni ex sulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cum non solum suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimiam omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererent, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantum percurramus. Verum si quis rem hanc fusius enarratam, atque exactissime discussam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditissimi, à quo nos plura mutuatos esse ingenuè fatemur. Caeterum illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, persuasum esse debet, quod nil aliud sit metallorum materia, quàm substantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quanto magis in equali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impense depurata constat. Quippe in metallorum materia aquam esse, maximo argumento est, quod ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aëris, tum etiam aquæ rursus densentur, ac coeant. Id quod clarè ostendit, ea aqua multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non est eorum materia, sed mista cum terra: atque terræ quidem portio tanta in mixtura ne existit, quanta aquæ perspicuitatem obscuret, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam mixtura quò purior fuerit, eò pretiosius (ut diximus) metallum conflat, idq; magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio insit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere potest, nedum uerbis explicare. Id tantum nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quasdam leges naturæ tribuit, quibus res inter se miscet, ac temperat. Succus igitur est, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi sunt aquæ defluxus terram mollientis, aut secum rapientis: terræ cum aqua permixtio: & uis caloris agens in mixturas, ut id genus succos gignat. Sed cum de metallorum materia satis dictum sit, iam causam efficientem prosequamur. Ea autem nil aliud nobis esse censetur, quàm calor, & frigus, qui in ipsius terræ uisceribus reconduntur. Calor inquam is est, qui humoris metallici mixtionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem densatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facillè comprobatur, cum neminem lateat igni metalla liquefcere, ac etiam tractu temporis post liquationem, ipsius ignis calore contabescere, auro excepto. Quamobrem detestanda uidetur eorum opinio, qui tantam calore subterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici siderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem assignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui stagni, Veneri eris, Saturno denique plumbi. Adduntq; quod sicuti metalla ab errantibus stellis sui ortus principium habent; ita pretiosi lapides, ac gemmæ, à fixis suam effectricem causam suscipiunt. Huic autem sententiæ plerique non acquiescunt, quoniam has causas nimis remotas credunt, & propinquioribus causis inherendum esse arbitrantur. Ego tamen inficias non eundem reor, quin omnia hæc inferiora terræ, ac finita regantur, gubernentur, & producantur à superioribus cælestibus, ac sempiternis: quæ tandem diuturno orbium circumaolutione, omnium causarum tam remotarum, quàm propinquarum causa existunt. Ita pariter dicendum existimo lapidum gignendorum causam non semper à solo frigore, uel calore, sed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando dissoluit, calorem exiccando compegisse intelligimus. Contra uerò, qui calore ignis liquefcunt, ut fluuitorum, & torrentium silices, quibus igne liquatis utrum conficiunt artifices, eos frigore concreuisse certum est. Concretio enim, eiq; oppositæ affectiones, resolutio scilicet, atq; liquefactio, oriuntur à causis inter se contrarijs. Etenim calor à materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aëre maxima ex parte excluso, uehementer constringit, quemadmodum agit, cum aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc est, quod memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorsus inimicam esse, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuissimum erat, à gelu expressum fuerit. Duabus his causis tertia quoq; accedit, quæ est succus ille lapidescens, de quo superius diximus, qui uel solus, uel cum aquis permixtus in stirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquam quod sit lapidum materia, causæ etiam efficientis partes subit: quando scilicet in corpus aliquod per meatus penetrat, idq; totum secum in lapidem uertit. Quod si in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffusus, tunc materia tantum, non causa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut supra dictum est) in locis quibusdam lapidosis, & interdum aquæ commixtus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, si fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri possint, qui stirpes, ossa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verum non est ignorandum, quod succus is lapidescens motu aliquo agitat, non facillè in lapidem densatur, nisi crassus admodum fuerit, sed simulatq; in meatus ligni, aut alterius rei receptus, dispersusq; quicuerit, frigore

Causa metallorum efficiens.

gore cogitur, & concrefeit, mutatq; res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatissimi auctores testantur. Cuius guttæ solo perfusa, cum moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aëre densantur, & lapidescunt. Quod si præterea uerum est, in montibus Pyrenæis esse loca, in quibus aquæ pluuiæ lapidescunt, id ideo fieri posse uidetur, quod aquas cum terra permixtas uel solis calor paulatim concoquat, uel insignis propter calorem siccandi uis, quæ terræ insit, conspisset: utroque enim modo ex eis potest effici lapis. Neque necesse est confingere, aut comminisci aliam uim, quæ id ipsum agat, quam quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipsis inter se agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis subit inquirendum, cur unus tantum quandoq; gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantum lapis, cum locus, qui concepit materiam, solidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe conclusus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipsum quidem magnum, aut paruum, secundum materię quantitatem. quapropter plerunque singulares à frigore efficiuntur, cum purissimi succi, ex quibus constant, rariis multi ac magni in locum unum congregentur. Verum contra plures gignuntur lapides, si locus non fuerit plane solidus, sed meatibus repletus, per quos calor ipse discurrere queat: nam si meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; sin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, sed etiam ex materię diuersitate. quandoquidem calor partem unius generis secernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntur ex multis unius loci receptaculis, in quibus infusa materia in plures partes diuiditur: si quidem in ea frigus non minus, quam calor uires suas exercere potest. Qui lapides præterea pro diuersa materię mole magni, aut exigui redduntur. Iisdem modis quoque glareæ, & silices fiunt: etsi ipsæ aquarum impetu, qui saxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus causas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentiâs progrediamur. Colorum itaq; discrimina, quæ in lapidibus spectantur, materię, ex qua gignuntur, diuersitatem indicant. unde unus, & idem lapis sæpe uarios colores consequitur, quod fiat ex diuersi coloris materia. Deinde calor, cum ipsorum lapidum sit opifex, coloribus materiam inficit: nam obscuros ipsius colores illustrare, illustres uerò obscuros reddere potest. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fœtilia uasa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad uasa fœtilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquam in fornacem conijciantur, ab his plurimum distant, qui in fœtilibus ipsis igne torrefactis, postea uisuntur. Quandoquidem etsi fœtilia æris squama super porphyrite lapide leuigata, admista aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant; ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri squama paratur, melinus efficitur. Lapis etiânum, quem figuli prostratus uulgò uocant zaffara, porphyrite lapide leuigatus, colore subnigro cruda adhuc fœtilia tingit: sed igne percoctus, in ceruleum præstantissimum mutatur, ut nobis aperte declarat ceruleus, ac pulcherrimus ille color, quem uulgò pictores uocant Smalto: is enim ex ipso lapide zaffara nominato, cum uitro misto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verum hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias, quare lapides ab ipso coacti colorem eundem seruant, quo prius eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, ut non temerè credamus, quod plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccantur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sibirio ardente adeò incalescunt, ut uix tangi possint, ipsorum quidem colores (ut fœtilium fornax) facile immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quam in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm uariis in metallis conspicitur, nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quod calor uel terram in flauedinem quandam synceram uerterit, anteaquam cum aqua misceretur, uel succum ipsum mox futurum aurum. Aes uerò suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quod terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram ualde impuram, & adustam. Argentum porro candidum est, quod terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantum (ut antè diximus) prouenit. Ex quo fit, ut quantò humor ipse tenuior, densior, puriorq; fuerit, eò metallum nitidius, ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hæc in parte præstat aurum. Atq; hinc etiam saporem odoremq; sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius sinceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & uix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quam fœtidum. Argentum uerò contrà, quod terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quam aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quam æri multò maior fumi copia effunditur, atque unà odor longè fœtidior, quod scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stagnum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea uasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab usu coquinario abdicauere, quam quod adustæ terræ, quam possident, ualde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuscemodi uasis uel coquantur, uel parantur, uel asportantur, uel reponuntur, facile infici possint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat; sed etiam in uentriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admodum seplasiarios uolumus, ut ab horum uasorum usu caueant: nam quandoque compertum est, quod acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopola uel ignauia, uel imperitia) decocta, seu ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosissima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permissionem. Hinc fit, ut grauisima quæque pondera metallis liquefactis super natent, modò maior sit metallorum quantitas, quam rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum uiuum in aliquod uas infundatur, eiq; metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim uiuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quam aquæ ligna. Cæterum aurum in ipso mergitur, non modò quod ponderosius sit; sed etiam

Cur pauci,
cur multi lapides
fiant.

Lapidum colores unde
uariantur.

Metallorum
diferentiarum
plures.

etiam

etiam quod cognitionem quandam, & quasi consensum cum ipso habere uideatur. Metalla insuper, quae liquescunt, ijs quae attingunt, minime adherent, nec eadem humectant, neque etiam labuntur, ut caeteri aquei liquores tam sossitij, quam a plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulq; coherent. Idq; non alia ratione fieri constat, quam quod tam bona, firmaq; mistio rei siccae cum humida facta sit, ut sicca obstet humida, ne adherescat, & humectet: humida uero contra impediatur, ne sicca prorsus conquelescat. Quae quidem mistio quoniam in auro perfectissima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absimitur. nam cum eius purissima terra sit optime cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne ui ignis expiret: humor uero contra tuctur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquam comburitur aurum, ut caetera faciunt metalla. quae quandoquidem impuriorem fortiantur terram, deterioremq; mitionem; proinde ignis uiolentia facile rapiuntur, & consueuntur: cum enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. Attamen metallum unum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terrae, eamq; minus probe mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, in primis ferrum deprehenditur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terrae impurae copiam. Mox plumbum, & stagnum, quod ijs non satis firmum sit cum terra temperamentum. quam ob causam postquam humorem exhauerit ignis, terram consumit. Deinde aes, quod cum terra purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quam ferrum, etsi ea non satis exquisita sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremo argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aqua commista, non nisi longiori tempore flammae cedit. Verum plumbum, ac stagnum non ob id igne tam facile uincuntur, quod multum impurae terrae contineant, sed solum ob misturae uitium, quoniam in his imperfectior inueniuntur. Sed ad lapides nostra reuertatur oratio. de quorum quoq; luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, uel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis differendum est. Ex praedictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quam caetera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab ea tantum perspicuitatem, luciditatemq; ijs aduenisse constat. Unde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, quae translucunt, affirmamus. quemadmodum ex terra eos, qui quatuor litatis perspicuitati oppositae reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis uel luto, uel nigriore infectis. Quod uero alij lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quam e succorum diuersitate, cum scilicet alij alijs clariore, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quod albae gemmae gignantur ex succo, cui aquae color insit, atque adeo caeteris clariore, ac illustriore appareant, ut crystallus, & iris, gemma sic ex argumento uocata: nam sub tecto percussa sole ob angulos, quos habet, colores ex opaco reddit, speciesq; arcus caelestis in proximos (ut Plinij uerbis utar) ei aculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, ideoq; tan iride, quam crystallo obscurior est. Non dissimili uarietate notantur aliorum colorum gemmae translucens, siue ortae fuerint e succis uiridibus, ut smaragdi, ac prasij: siue e caeruleis, ut sapphiri, cyanci, & iaspidium quoddam genus: siue e rubris, ut carbunculi: siue e purpureis, ut amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, ut chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, ut opali. Hinc igitur colligi facile potest, quod caetera gemmarum genera, quae perspicuitate carent, e succis concresecant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspicui possit. Nitent tamen gemmae non translucens propter insignem leuorem, qui lucis continuitatem, & densitatem parit. Quem quidem leuorem aut sibi natura comparant, aut artificum manonio consequuntur. Iisdem de causis marmora quoq; radiant. Porro lapides, & gemmae pellucens nonnunquam coloris labem, aut uitium aliquod contrahunt: sepe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine uitiantur. Quae sane omnia non alia ex causa proueniunt, quam ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem umbra, cum succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula uero ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo praesertim sapphirus inficitur; sal, quo opalus; palumbago, quo smaragdus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmae scabritiem induunt, cum ob succi diuersitatem partes inaequaliter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atq; asserere, lapides omnes, ac saxa, quae neq; nitent, neq; pellucens, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt praeterea lapides spissitudine & raritate, leuitate & grauitate. itaq; ponderosis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti sunt meatus: raris uero, ac leuibus contra multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quod rari, ac leues efficiantur lapides, ubi eorum humor cum terra non probe fuerit mistus. is siquidem a calore siccatus locum, in quo confederat, uacuum relinquit, ut in tophis, & similibus conspicitur. Idem quoq; euenit, cum sponte flagrant montes, ut Aetna in Sicilia, & Vesuius in Campania Plinij tempore, ac etiam hac nostra aetate. nam cum ibi magnis incendijs terra cremetur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatum pleni, cauernosi, & leuissimi pumices. Contrarium plane fieri constat, si humor undiq; in terram penetret, & illi optime misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, uel molles fiant, partim materia in causa est, partim uero id, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, ut ex ipsa humorem exhaurire queat, uehementer constringitur, & in se cogitur, fitq; ex ea lapis densus, & durus. Sin lenioris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiam si probe terrae permista sit, absimit, & resoluit, terram uero comburit. quo fit, ut lapis adeo mollis fiat, & friabilis, ut facile in puluerem redigatur. Obdurescunt ad haec lapides frigore, utpote quod succum ualidissimum cogat, & constringat. Atq; ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt, fluuntq; ob conclusos humores. Qui uero igni admoti franguntur, & disiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, ut eo terrena partes cohiberi possint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Caeterum qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gages lapis, quo Cimbrici, & alij pleriq; Germaniae inferioris populi passim lignorum uice, quorum inopiam habent, ad ignem utuntur.

Lapidum diuersa discrimina.

utuntur. Verum enimvero non ob id tanta est ignium vis, ut adamantem vincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modo non comburitur igni, sed ne quidem dissolvitur. Vterque enim etsi siccus, cum tangitur, esse sentiatur; tamen humorem immixtum obtinet, non aliter atque metalla. Porro lapides, qui corpora erodunt, ut in Lycia inveniuntur, uel absunt, ut Apsius, in quo corpora defunctorum condita absunt tradunt, unde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, ut in fodinis quibusdam cadmia quaedam inuenitur, quae fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremo nonnulli lapides sunt, qui ueluti praegnantem lapillum, uel argillam, uel liquorem in utero gerunt. Cuius rei causa est & materiae diuersitas, & quod eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quam proximè accedat. Materiae enim pars interior ab exteriori differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo post temporis spatio separatur, non secus ac arefactae nucis auellanae nucleus à putamine. Quod si fuerit succus, uel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, ut in acitite uisitur: si uero lutum non tenax, ueritur in terram plerumque argillaceam, ut cerneret licet in gæode: si succus tenuis, uel aqua, liquor interdum remanet, ut in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, ueluti in ouis liquor, ut inquit Plinius. Ceterum cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere uidetur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantum est crassior, quam mare, tanto ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuiquam esse debet, quod eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & uiuant. Siquidem ego certò testari possum, me uidisse non longè à Timauo fonte prope Diuum castrum in Adriatici litore situm, ubi maris alluit unda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quae dactylos à forma, & colore uocant: sunt enim palmarum caryotis similia. Haec eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiae in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quae eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisque maximi: quae sanè non minorem quam ostraca, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Diui castro ipsidem uesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, uirum sanè nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis uirum magnificum atque praclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (ut assererat) delatas, quae in longum scisse uarios intus pisces ueluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamuis minimis, in lapidem uersos, tot tamque admirabilia sunt opera naturae. Huc praeterea illud accedat, quod pisces fossiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, ut narrat Polybius lib. xxiij. suarum historiarum. Usque ad Narbonem annem, inquit, plouitica est, per quam fluij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter urbes eiusdem nominis, quae habitantur à Celtis. In hac igitur plantie sunt pisces fossiles dicti. in ea enim est terra tenuis, ubi multum nascitur graminen, sub quod altitudine duorum uel trium cubitorum per arenam aqua fluminum delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) plantiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolae effodiunt. haec Polybius. Quibus adde, quod etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atque in alijs plerisque Ponti locis, ut Theophrastus est auctor. quin et in Germania ultra Albem fluium quibusdam in locis hac aetate effodiuntur. Verum quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitque etiamnum de uarijs terrarum generibus, quae in medicum usum ueniunt, non alienum fore iudico, quod de his quoque uniuersim aliquid differamus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplex nunc eam intelligo, quae cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permixta: non autem eam, quae à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mixturem uix ullam reperiri posse putauerim, quae nonnihil aquae, aeris, uel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quae nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri, aut chalcanthi, aut bituminis, aut cuiusuis alterius rei metallicae mixturem admiserit. Contra compositam appellauerim, quae unum, uel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermone habemus, modo grauis, modo leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mixture, quae illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quae plus aeris, aut ignis participat, quam aquae? Ad haec terra ipsa per se omnis exiccat, sed uarias sortitur facultates pro uaria eorum, quae ei admiscuntur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquae frigus, adstringit: quae ignem accepit, acris est: quae aërem, glutinosa, & leuis: quae aërem & ignem, leuis, & acris. Illa uero, quae sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcantum, aut metallum aliquod uel fossilem succum, facile quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quod mihi planè persuasum huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acris ab acidis, salsa ab insipidis, acerbata à maturis discernere sciat. Terra autem, quarum in medicina est usus, sua mutantur nomina partim à locis, ubi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim à facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quod ex Lemno insula deferatur, Samia quod ex Samo, Chia quod ex Chio, Cimolia quod ex Cimo, Eretria quod ex Eretria Eubæae ciuitate, & Pnigitis quod ex Pnigite Libyae pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliae nonnullae. A facultate denique nomen accepit ampe-litis, quod eius sit usus ad illinendas uites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et ut aliorum quoque fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores utuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentum uiuum, stagnum, et hincrisimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo uero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis proprie cæruleus dictus. Virent smaragdus, prasius, chrysocolla, & chalcantum. Flauo lutæo colore sunt aurum, ochra, chrysopatius, chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandarachæ, corallium, hematites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quaedam colore purpureo fulgent, ut hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto uisuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cæruleo uirescente, ut ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, ut aphrodisiaca.

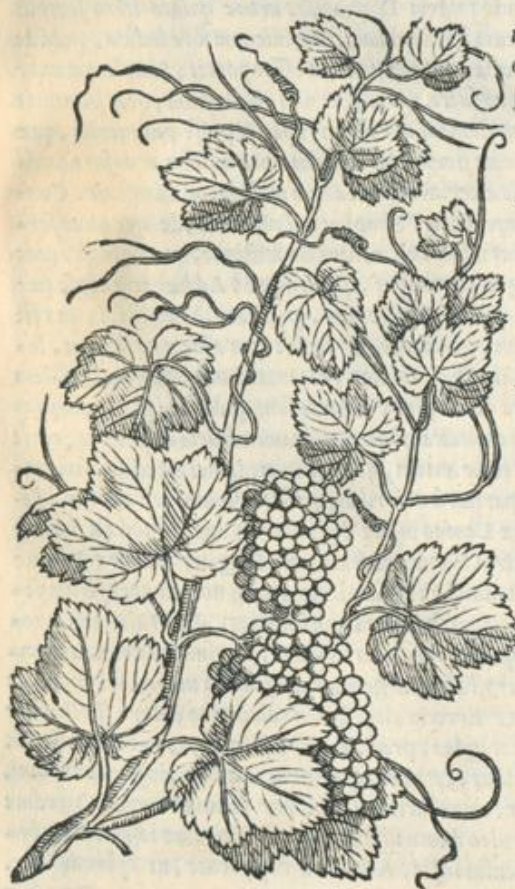
Terrarum breuis enarratio.

Quaedam

Fossilium fa-
cultates.

Quaedam rufo candicante, ut xanthos. Quaedam nigro rufescente, ut tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurasciente, ut alabandicus lapis. Alia aureo candicante, ut topatius. Sed plura separatos colores habent, ut nigro, albo, & quouis uersicolore, ut achates. Apfiston uero nigram rubentes uenae distinguunt. Contra nasomonites, cum sit sanguinis colore, nigris uenis decoratur. Venae autem, quae speciem praeseferunt sanguinis intextae, quodammodo sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in caeruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quaedam sunt, quae tres separatos habent colores: nam per album aegyptellae corpus duae uenae permeant, altera nigra, altera rubra. Porro eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim caeruleum, igneum, minij, mali: orca uero nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Versicolores postremo nonnullae habentur, non aliter, ac collum gallinae Numidicae, uel pauonis, aut columbae in sole apricantis, ut cristalis, & pederotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Ceterum sciendum est, quod ex fossilibus, quae in medendi usum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia uero eadem affligunt, in cibis uel potionibus data. At quae remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiae, partim qualitate aliqua, quae profligantur morbi. Quae autem proprietate ualent, eorum quaedam resistunt uenenis, quaedam morbos sanant. Quibus natura dedit uires superandi uenena, eorum alia corpora, quae pestilentia sunt affecta, curant, ut smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari ueneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphirus potus, sulphur plagae illitum: fungis strangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur uenenis, ut sal morsibus uiperae, crassa, ac crocodili. his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis praesidio est. Quibus uero fossilibus comparatum est, ut morbos proprietate fugent, eorum quaedam sanguinis profluum sistunt, ut hieracites. alia os uentriculi gestatu & appositu roborant, uelut iaspis. alia sinistro mulieris brachio adalligata abortum prohibent, ut aetites. alia item ad femora praegnantis alligata partum accelerant, ut idem aetites, & iaspis. Sunt quae crassa e corporibus deiciunt, ut magnes: alia atramentum, ut Armenius, & caeruleus lapis: nonnulla uomitum faciunt, ut idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quae elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, misy, sory, melantheria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quae autem secundis qualitatibus operantur, quaedam molliunt quae dura sunt, ut gagates: quaedam contra indurant quae mollia sunt, ut lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quae insensibiles ferre poros aperiant, & quae claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia, quae corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos, discutunt, ut pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, ut chalcitis, misy, alumen scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, ut asy lapidis stos, erugo, chalcanthum, chalcitis, misy, calx uiua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quae diuersis uiribus praedita sint, ut cimolia, & sal: cimolia enim & reprimat, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt denique quae uires eadem habeant, ita ut deficiente una, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum praesentant: auripigmentum, & sandaracha: haematites, & schistos: atque haec quinque: chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melantheria inter se uiribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla uim efficaciorum obtinet, quam lapis Armenius: auripigmentum, quam sandaracha: haematites, quam schistos: chalcanthum, quam reliqua sibi cognata. Ceterum non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (ut fusi libro sexto dicitur) quae in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta, uel maxime sumentes affligunt, uel ipsi mortem inferunt. Idque efficiunt, uel quod uiscera erodant, ueluti sandaracha, & auripigmentum: uel quod spirandi organa ocludant, ut gypsum, & cerussa. Sed haec de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum, & caetera, quae cum eo cognationem habent, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

VITIS VINIFERA.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA.
CAP. I.

FOLIA uitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem stomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per se, ut quae refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus: dyfentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malaciae medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma uitium, quae ueluti gummi in caudicibus concrefcit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo saepius pilis illitis, psilothi effectum habet: maximeque fanies, quam accensa

censa farmenta uitium uiridia exudarunt: qua & perunctæ uerrucarum informicationes extrahuntur. Cinis farmentorum, & uinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymijs, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & uiperarum moribus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

Ἀμπέλος ἀγρία. LABRUSCA. CAP. II.

LABRUSCA duorum generum est. Alterius uua non maturefcit, sed florētenu cenanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adstringens. Folia, caules, & clauiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ uiti similem.

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

VVAE recentes aluum turbant, & stomachum inflant. innocetiores, quæ decerp̄tæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, utilesque fiunt stomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In uinaceis, & ollis seruata, ori & stomacho gratæ sunt, aluum sistunt, sed uescicam, & caput tentant: & sanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in musto fuere. Sapa, aut passo conditæ, stomachum magis infestant. At quæ solem prius passæ, in aqua cœlesti conduntur, minus uinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi uinacei inflammatis mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & scēminas fluxione uulvæ laborantes iuuat infusa: ad defesiones, ac fetus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi uim obtinent: stomacho utiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

VITIVM omnium genera, quæ non modò gratissimas, dulcissimasque uuas ad cibos proferrunt; uerum etiam ex his uinum præcipuum humanæ uitæ bonum, suauissimumque potum largiuntur, quot & qualia sint; hic scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiarēsque reddidit, ut nullus tam clarus quam obscurus, tam nobilis quam ignobilis, tam denique urbanus quam rusticus inueniatur, qui de uitium generibus, earumque historia non possit aptè, atque etiam distinctè loqui. Ut autem & uites ipsæ, & uinum à quorundam uermiculorum erodentium uindictentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum non duximus, quòd si, dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, uel ea ipsa prius cotem exserta, castorei corio affricetur, uuper emisse gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minime erodi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam uermiculis conuolui. Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum iniuria uitis infertur, atque uis maximum detrimentum, si brassica seratur inter uites, siquidem perneciale uicium altera odium intercedit. Quòd cum animaduertent rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in brassica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (ut apud plerasque nationes in cœnæ initio capitatam brassicam minutim rescissam, lactucæ & intubi loco in acetarijs recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arceat, quemadmodum etiam post sumpta crapulam discutit. Quo fit, ut Germaniæ populi uino admodum addicti, semper suis mensis brassicam interponant, uel recentem, uel muria asseruatam. Ad Elephantinem (ut Theophrastus est author) itemque circa Memphin, uites perpetua fronde uirent: tametsi annuas tantum proferrant uuas. In Italia uerò uites habentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantum maturant uuas. Uuas sine uinaceis quidam prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, ut medulla utrinque eximatur, ac deinde cõiunctis partibus, & ulneo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur. Sed ut iam uis suas reddamus facultates, uua (ut Galenus libro II. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque prauis succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porro quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui uinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum esu admodum pinguescant. Ceterum non omnes uno quidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac uentriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austera: siquidem, & uentrem cohibent, parum nutriunt, ægreque concoquantur. Acerbæ autem uitari prorsus debent, utpote quæ uentriculo aduersentur. Uua eò laudabiliores, quòd carnosiores fuerint, præsertim cum probè maturæ à uite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus uentriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt. Vitis, quæ Græcis ἄμπέλος οἰνοφόρος, Latinijs Vitis uinifera appellatur: Arabibus, Harin, Karin, seu Karm: Italis, Vite uinifera: Germanis, Vweinreb: Gallis, Vigne. Quæ uerò ἄμπέλος ἀγρία Græcè, Labrusca Latine dicitur: Italicè, Lambrusca: Germanicè, Vuil uweinreb: Gallicè, Vigne sauuage. At Uua Latinijs ac Italis, σταφυλή Græcis uocatur: Arabibus, Haineb, Germanis, Vweinbeer: Gallis, Roisjn.

Vitis uinifera, uuaque consideratio.

Vuarum facult. ex Gal.

Nomina.

VVA PASSA alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista milij, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: eiusdem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat. podagræ conuenienter cum panacis succo illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vua passæ cõsideratio.

VVAS PASSAS, quarum ubique vulgaris & frequens est usus, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem iudicio, credendum, quod cum de Vuuis passis mentionem faciunt Galenus, & ueteres alij, paruulas illas tantum intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis, ac Peloponneso Venetiis conuoluntur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, uel paruitatis habita ratione, omnes in uniuersum uuas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ijs uerbis declarat. Porro quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitas, quæ gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni uerbis satis colligi potest, ipsam omnis generis uuas, quæ solis feruore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cæteris grandiores (Zibibum officinae uocant) ac pariter his conuolentes, quæ à Smyrnis (ut aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit. Nonnulli autem, & rectè sanè, è dulcibus, grandibusq; quales sunt scybelitides, priusquam mandant, semina eximunt. quæ & ipsæ inueterata, cutim duram, crassamq; habent, easq; prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ, & crassæ, quæ nullam prorsus semen habent. Crescunt hæc in Cilicia, colore subflauo. In Pamphylia autem scybelitidæ, & colore nigra: quæ, ut dixi, sunt maximæ. hæc ille. Ceterum sciendum est, non omnes Vuas passas eiusdem esse facultatis. alia nanque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia uinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque uinaceis carent, uel quod ita natura producantur, uel quod ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate usque adeo priuatur, ut etiam mirificè leniant. quæ uero pectoris angustia, tussi, exasperatis faucibus, & renum, uesicæq; uitij maxime conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus libro septimo, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, ubi uuas passas sine uinaceis leniendo pectori, ac iccinorosis plurimum commendat. Contra uero facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis uinaceis manduntur. Quod cum non ignoraret Dioscorides, Vuam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, ut maximo in errore uersari existimem medicos altoqui ætatis nostræ celebres, qui alui deiciendæ gratia, Vuam passam paruam uulgarem, quæ ex locis supra dictis in Italiam defertur, simul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cum aluum fluidum facere in animo sit, eam potius cobibent, quam leniant: idq; potissimum, ubi uua passæ temporis tractu succi partem amiserint. Quare perspetua in hanc sententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, uel eæ sumantur, quæ sine nucleis nascuntur) quam quæ minutæ passim in officinis inueniuntur. quandoquidem hæc succi longè minus, quam corticis, & uinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruata. Quapropter si hoc tenui uuarum passarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi præstat, quæ sine uinaceis proueniunt: uel si hæc desint: suppleant illæ, quæ à nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damascenis, & Creticis longè bonitate cedant: de quibus sanè intellexisse Galenū, easq; ad pectoris uitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hæc etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porro animaduertendum est, quod ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet passis uti, quæ gustui acerbiteratem, uel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigida, ac terrestres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vua passæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam carica cum ficibus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino pauca: plurimæ uero ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austerae qualitates habent: & austera, dulcedinis. Ceterum ut dulces temperamento sunt calidiores, ita austerae frigidiores. Ad hoc austera stomachū roborant, & uentrem constipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, ut uis, quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infestant, obtundunt. Et libro VIII. cap. VII. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit. Vua passæ contemptilis uideri possit, ob familiarem eius usum. At uero hoc ipsum eam facit utiliorē: nam cum familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coercendi maligna, fitq; ipsa haud facile putredini obnoxia: & ultra hæc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iccinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, sic habet. Vua passæ si non sint adstringentes, licni quidem, & hepatis tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem passis, ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex passis uuis tali qualitate in corpus distribuitur, qualis

Medicorum error.

Vua passæ uis ex Galeno.

ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex ijs, quæ utriusque qualitatis sunt participes. Quantitate uerò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris, & macris. Quòd si passarum pinguium, ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, ut minus quam caricæ subducant, abstergeantq; magis tamen quam ille stomachum iuuant. Hæc uua, quæ Græcis *σινθίς*, uua passa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vucinbeerlen, Mertreubel, & Kosein: Hispanis, Passas: Gallis, Roifins en capiz.

Nomina.

Οἰνόβη. OENANTHE.

CAP. V.

20 OENANTHE uocatur uitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in umbra siccat. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria: quare pota stomacho, ac ciundæ uirinæ utilis. aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficax est. capitis doloribus tam uiridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta vulnera cataplasmate, & incipientes ægilopas, oris ulcera, & genitalium nomas, trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione vindicat. Pelsis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & uino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasq; cum melle sanat.

30 OENANTHEN non illius labruscæ modò florem esse, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerim etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uuam non maturescere, sed florētenu Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus significet Oenanthe, quàm uitis flos. Quòd in præsentis capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis syluestris fructum, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis syluestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaq; abunde constare arbitror, nò tantum infructiferæ, sed etiam fructiferæ labruscæ florem Oenanthen uocari posse. Adde quòd id quoque apertè testatur Galenus lib. VIII. cap. I. de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis.

Oenanthes cōfideratio.

40 At uerò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quantū oenanthes. sic autem appello uitium syluestrium germen unà cum floribus, ex quo succedentibus diebus uua fit. Plinius lib. XII. cap. XXVIII. Oenanthen uuam, non florem esse censet sic inquit. Eodem & Oenanthe pertinet. est autem uitis labruscæ uua. Colligitur com flore, cùm optimè olet. hæc Plinius. In cuius ultimis uerbis suspicor mendam subesse, & fortè rectius legendum esse, cùm floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere possit. Cæterum ne aliquis fortasse decipiatur, hic non duximus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, & commentatoris Dioscoridis. Is autem ex eius uerbis, quæ nunc subijciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in VI. suæ medicinæ Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusa Oenanthes usum esse, quoniam egregiè adstringit, stomachumque, & aluum maxime firmat. Veruntaxen traditis his, idem statim subijcit. Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrariis huic uires habentem. ideoq; secundis, stillicidio uescæ, & follis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aeginetæ autoritas, & testimonium est. quem credere oportet uera, & quæ aliquando legisset, testari. hæc Marcellus. In quibus sanè uerbis euidentissimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quæ de Oenanthe herba uiribus huic contrarijs prædita, memoriæ prodidit Dioscorides libro tertio. Neque solium huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse uidetur; sed neque eorum quoque, quæ ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud postremò addiderim, quòd etiam domesticæ uitis flos Oenanthe dicitur. Uerim quia syluestris uitis u multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis *οινόβη*: Latinis, Oenanthe, & Labruscæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuld reben: Gallis, Grappe de uigne sauuage.

Marcelli Vergilij lapsus.

Nomina.

Ομφάκιον. OMPHACIUM.

CAP. VI.

OMPHACIUM succus est acerbæ uuæ nondum maturescens, è Thasia uite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, in solare, usque dum cogatur: semperque quod ceruici uasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu uerò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concretere non sinunt. Eligendum est flauum, friabile, vehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, uuam, ulcera oris, humida gingiuarum vitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, vetera ulcera, nomasque ex aceto. dysentericis, & mulieribus fluxione uulue laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est utendum, valde liquidem exurit.

Hh 2 OMPHACIUM

Omphacij cō-
sideratio.

Omphacij ui-
res ex Gal.

Nomina.

OMPHACIUM ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cum Thasijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres sumum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi uidelicet adstri- ctione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore serè prorsus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio ad- strictionem comparent, è syluestrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantum, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum ui- naccis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuentur, sex uerò subsidat, & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absq; sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborum, quam ad medicamento- rum usum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit lib. 1111. simpl. medic.) calidis morbis omnibus magno iu- uamento adhiberi potest. quippe cum id omnino acidum sit, perfectè etiam refrigerat, uniceq; ardoribus prodest, siue ori uentris impositum, siue totis hypochondrijs, siue euilibet alij, quòd refrigerare uelimus. Id Græci οὐφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agrest: Hispani, Agraz: Galli, Veriust.

Οἶνον φύσις. VINI NATVRA.

CAP. VII.

VINO uetere nerui læduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suauius est: quare cauendum ijs, qui intestinæ alicuius partis imbecillitatem sentiunt. attamen in secunda ualitudine paucum a- qua dilutum, innoxie sumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit grauia, & urinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus sanorum, ægrorumque usurpatur. Al- bum, tenue, stomacho utile est, ac facillè in membra distribuitur. Nigrum uerò crassum est, & con- coctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium est, medias inter u- trunque uires habet. In secunda tamen, & sinistra ualitudine, cum primis laudatur album. Quin & uina sapore distant. siquidem dulce crassis partibus constat, & difficiliter à corpore expirat: stoma- chum inflat, aluum & interanea ut multum turbat, sed minus inebriat: renibus, & uesicæ aptissi- mum. Austerum per urinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acer- bum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: aluum, & cæteras fluxiones cohi- bet, minusque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stoma- cho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, aluo aptum, à ualitudine se recolligentibus inutile. Passum, quod uuis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomi- ne, aut pramnion, aut protropon: & sapa, quæ sit multo igni decocto, Græci sirion, aut hepsēma appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: can- didum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur uires. Omnia tamen adstringunt, & pulsus reuocant. faciunt aduersus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra re- num, & uesicæ pruritus, rosiones, exulcerationesque. inflat tamen, & stomacho aduersatur. Priua- tim, prodest melampsithium, si uenter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypso conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac uesicæ aduersatur: contra uenena cæ- teris aptius. Picata, aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ uerò aparachyta uocant, ut quæ admistam sapatam recipiunt, caput implent, temulentiam gignunt, ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem lo- cum obtinet: quod inueteratum perquam facillè coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit, stoma- cho utile: sed uesicæ nocet, atque ijs qui uisus hebetudinem sentiunt, & ad potus crebros minimè idoneum. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, ventrem emolliunt, sed concoctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: uetustate eadem austerum sapo- rem concipiunt. Cecubum, cum sit dulce, est & Albano crassius: corpus, & colorem alit: ægrè ta- men coquitur. Surrentinum ualde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet, & cum tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho utile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocysimè inuete- rantur, minusque ob suam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico sinu de- fertur, odoratum, ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Parætypiano simile est, sed urinâ uehementius pellit. Chium tamen antedictis mol- lius, & aptum potui est. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facillè membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem uim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis do- lores ciet, & neruos lædit. Coum uerò, & Clazomenium, quoniam multam sibi maris aquam uen- dicant, facillè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis oficiunt. Vinum omne (ut reliqua in commune dicantur) merum, ac syncerum, & sua natura austerum, excalfacit, facillè in mē- bra distribuitur, stomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: vires alit, ac robur auget: som- num conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, co- riandrum, pharicum, ixiā, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosve: contra serpen- tium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachum in uomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionesque præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si uenter

tenter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, uetera, & odorata. Quæ tamen uetustate dulcescunt, renibus, ac uescicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusque in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quæ marinam non receperunt, austera, & alba, ad sanorum uictus vsurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa uerò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho profunt, & minus carnes alunt. Vetera valde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini definiatur. Non fitire, & modicè cibos proliui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Medioeris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè post aquæ potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, sensilesque expurgat exercitus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uinolentiam bibere oportet: siquidem ualetudinis alicuius gratia factæ temulentiaæ remedium adfert frigida.

20 CVM profecto Vinum sit liquor omnium suauissimus, præcipuum humanæ uitæ bonum, ac præstantissimum subsidium, uitalium spirituum regenerato maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tueaturq; summo opere, nulli mirum esse debet, quod plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitam, quasi uitam, appellauerint ueteres. Verum non ob id gaudeant, iubilentq; ij, qui uino nimis indulgent, quod ego ipsum tot laudibus extulerim. quippe cum omne extremum (ut in communi pro uerbio est) sit uitiosum, si uinum immoderatè, & plus quam deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Aliàs si in eius usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur. quandoquidem purissimum generat sanguinem, ocyssimè in alimentum uertitur, concoctionem in quauis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus uiuificat, urinam ciunt, status discutit, innatum calorem auget, conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructions aperit, alimentum in uniuersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deiecit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturue (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus nimio eius potu (ut Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, ut principe hac parte affecta, temporis tractu maximi, et perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephaltes, catalepsis, conuulsio, uertigo, articularum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumq; distentio. Quinetiam uinum immoderatè haustum, bonos corrumpit mores. nam quod homines contentiosi, loquaces, effrenesq; fiant, quod furant, menteq; moueantur, quod deniq; alicui, libidini, ac rei ueneriæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli uerius adscribendum est, quam uino immodicè sumpto. Adde quod memoriam dissipat, sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium uino dediti sunt. Cæterum Vinum magis senectuti, quam reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verum pueris, ac adolescentibus ad uigesimum annum usq; minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit uinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quam ignem igni additum. Cauendum quoq; est, ne in ardoribus æstatis uinum niue, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quod cerebro, neruis, pectori, pulmone, uentriculo, intestinis, spleni, iccinori, renibus, uescicæ, utero, dentibusq; maximè noceat. Quare admirari non licet, si tempore uinum arte frige factum bibentes coli, & uentriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, urinæ suppressione, calculo, uiscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauioribus, & pernicialibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni, & mali succi, hæc prodidit. Qui non exercentur

30 summa ætate, cum uehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuisq; & uini refrigerati usum uitent. Hæc enim quamuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant; sensim tamen, occulteq; crescente uitio, cum iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos, neruosq; & uiscera ijs morbis uexat, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non possunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, ut uinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundum: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert; sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima uina proueniunt. quemadmodum in Goritiensi comitatu, ubi sanè generosissima uina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeo celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parèe modesteq; pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenie testari possum. nam cum multis antè annis diuturnus uentriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantum usu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio.

Vini facultates uariæ pro modo uis.

Vinū cui ætati conueniat.

Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro XIII. cap. VI. ubi ita scriptum reliquit. Liuius Augusta octuaginta duos annos uitæ Pucino retulit acceptos, non alio usa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamenti iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pycetanum appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius certè testimonio planè subscribunt rustici Iapidie incolæ: quippe cum ij uinis Pucino cognatis in quotidiano potu utantur, rarissime ægrotant, & longæuam admodum uitam traducunt, adeò ut plurimi reperiuntur, qui nonagesimum, & centesimum annum attingunt. Est autem uinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuq; gratissimum. Potum ualenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileq; in uniuersum permeat corpus. Quamobrem (ut libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura uinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris uentriculi, aut cordis dolore animi deliquum patiuntur, præsentaneum fuerit remedium. Ex quibus facile colligi potest, felicissimos esse eos, qui in regionibus, quæ uina optima ferunt, oriuntur, si tamen modeste (ut fieri decet) eis utantur. Cæterum quæ uina in uniuersum quotidiana usui magis conueniant, hic longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cum hoc à Dioscoride latius sit proditum, atq; etiam de omnium uinorum uiribus diligentius scriptum, quàm ut plura à nobis referri debeant. Vinum sic Latine, οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vucin: Italicè, pariter & Hispanicè, Vino.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES.

CAP. VIII.

OMP H A C I T E S nomine, peculiariter fit in Lesbo, ficcata sole acri uua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quadriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expressumque uinum cadis infolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis, in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi uina non nisi post multos annos bibi possunt.

Δευτερία. LORA.

CAP. IX.

LORA, quam deuterian, alij potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in uinacea, quibus triginta uini metretæ extractæ fuerint: calcatis vinaceis, expressoque decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextarijs, post hyemem transfunditur in uasa. Lora intra annum utendum: etenim celeriter exolefcit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam uini, coacti sæpe desiderijs eorum obtemperare: item à longa uoletudine se recolligentibus. Fit & uinum, quod adynamon uocant, lora vires habens, hoc modo. Pares aquæ, & multi mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quod, ubi refrixerit, elutriatum picato uase reconditur. Alij marinæ, & cælestis aquæ, mellis, & multi pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus infolant. quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

Loræ parandæ ratio ex Galeno.

LORA alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis paratur. Ille siquidem loram faciendi modum libro XI. de alimentorum facultatibus, ijs uerbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci τρυγία uocant. quod rursus ab Atticis δευτερία, à nostratibus σεμφυλίτης, id est, lora appellatur. Comeditis nanque in parua dolia uinaceis, tantum aquæ super affundunt, quoad omnia permadeant. Quod ubi satis factum uideatur, in dolij fundo foramen apeririunt, ut dilutum effluat, idq; pro uino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quò uidelicet neque aquosa admodum, neque meraca sit lora. Deinde rursus aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affundunt, sic ut hoc quoque potioni sit attemperatum: quod quidam Atticæ proprietatis curiosi propriè δευτερίαν dici uolunt, non ueluti prius illud. Vtraq; lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos una huic potioni concessa est, nempe quòd ocysus per urinam reddatur: sed nò pauca subest diuersitas ex uaria uinarum specie, e quibus uinacei sunt relictæ. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusq; per urinas excernetur: sin uero acerba, & acida fuerint, insuauior longè, ac minus ciens urinas. Porro dilutum hoc ualentius uinosiusq; efficitur, cum uinaceus ad uer, aut æstatem fuerit asseruatus. Hyemis autem tempore si quis utatur, ut caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hæc de lora Galenus. Ea δευτερία Græcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σαφυλῆς. VINVM E' LABRVSCA.

CAP. X.

VINVM è syluestri uua nigrum, adstringit: prodest atui, & stomachi fluxionibus, & cæteris, quibus constrictione, & contractione opus est.

NON desunt in Hetruuria, qui uinum è Labruscæ uuis exprimant, colore admodum nigro, idq; giluo admiscant, ut rubicundius reddatur. Utuntur eo rustici in alterius uini penuria. siquidem constat dulce simul, & austerum: uerum tractu temporis dulcedinem facile deperdit, fitq; tunc gustui omnino insuaue, adeò ut tantum medicamenti uicem expleat, ubi adstrictione sit opus.

Οἶνος

MELITITES datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, vrinam ciet, stomachum expurgat. prodest articulario morbo, renum vitijs, imbecillo capiti, & mulieribus abstemijs: odoratum siquidem est, & corpus alit. Distat à mulso, quod fit è uino vetere, austero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios austeri musti mellis congio, & salis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad effervesendum locus pateat, fieri oportet, sensim asperfo sale: cumque effervere desierit, in alia vasa transfunditur.

10

MVLSVM è vetere vino, austeroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in usum uenit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodest, vrinam pellit: à summo cibo sumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulsum duabus vini metretis, admista vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi possit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alij vtilitatis gratia, ad sextarios sex musti feruentis vnum mellis adijciunt: & ubi ferbuerit, vase recondunt. dulce autem permanet.

20

AQUA mulsæ easdem, quas mulsum vires possidet. Cruda vtitur cum moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauserunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elanguescentis pulsus, quos illi dixere microsphyctos, tussientibus, peripneumonicis, & ijs, qui immodico sudore digeruntur. Iam paratum, condituumque, quod aliqui hydromeli propriè vocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus respondet, & similem vim adipiscitur. quare inflammationibus alicuius membri plusquam lora prodest. Inueterati tamen vsus damnatur inflammatis, aut constrictis: sed laboranti stomacho, aut cibum fastidienti, sudatoribusve conuenit. Fit duabus pluuiæ aquæ veteris ad vnam mellis partem additis, & infolatis. Alij fontanam aquam adijciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec desunt qui hydromeli appellant, quòd à mele elutis aqua fauis confici ac seruari soleat: sed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium est, quoniam plurimum ceraginis sibi vendicat.

30

ALIA sanè Aquæ mulsæ ratio conficiendæ est apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quæ hic à Dioscoride traditur. Inter Arabas nanque Mesues de ea ita scribit. Aqua mulsæ, ex antiquorum sententia, magnis utique viribus prædita est. Sitim etenim ardet: frigidis affectibus, præsertim cerebri, & nervorum, & articularum, auxilia tur. Loco vini pota, humida extusientibus prodest: quin & pus, & lentam, crassamque pituitam e pectore trahit. Intestina, viscera, urinariosque meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter subuenit coli doloribus, aluum subducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatissimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore incundo, sapore cum dulcedine modicè acri, cum aquæ fontanæ libris octo, in vase lapideo, uel fictili uiricato, lento igni decocta, despumataque, & demum linteo percolata. Verum si aqua hæc paulò post bibenda erit, aquatior fiat, & statim à sublata spuma percoletur. Nam quæ longa coctione iulapij consistentiam acquirit, diutius quidem seruari potest, sed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileque in bilem uertitur, ob suam exuperantem dulcedinem. unde sitim accendit, nisi plurima affusa aqua dissoluatur, adeò ut aquæ serè modo reddatur insipida. Variant autem mulsæ facultates pro diuersæ coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, status in uentriculo parit, aluum magis mouet, & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, status discutit, magis nutrit, minusque aluum stimulat. Sunt qui mulsæ aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moschatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs scæni græci) in his dissoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulsæ libras. Quæ denique omnia, musti modo effervescentia in ligneum cadum conijciuntur, non tamen ad summum repletum, ne feruescens resiliat. Vbi uerò deferbuerit obturato uase, asseruetur uini modo ad potandum, ueruntamen non bibatur, nisi tertio mense transacto. Huic mulsæ aromata quoque admisceri possunt linteolo inclusa, & adalligata in cadum demissa. hæc Mesues. Cuius ultimam mulsæ parandæ rationem, Germani Medonem uocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, sed ex uini musti incremento, & lupi salictarij floribus, quibus etiam utuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruissam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimum abundant. Quod Græcis μελίκρατον, Latinis item Melicratum & Aqua mulsæ uocatur: Italis, Aqua melata.

Aquæ mulsæ ratio facienda uaria.

40

50

Nomina.

† Hoc loco uulgata exemplaria Græca habent, χρῶμα δὲ τῷ ἀφειρημένῳ. hoc est, vtitur cocta. In quibus nimirum uerbis uitium aliquod latere suspicor. nam contextus uerborum & res ipsa postulabant, ut prius Aquæ mulsæ crudæ, mox coctæ usum traderet Dioscorides. quod hunc fecisse puto, sed librariorum culpa euenisse, ut sit negatio

negatio

negatio omiffa, uel uerbum ἀφελαινεῖς alterius loco scriptum. Auget nobis fufpicionem Actuarius, qui in libro fuo de compositione medicamentorum, ubi ea de Melicrato, id eft Aqua mulfa fcribit, quæ Dioscoridi accepta referri poffunt, inquit primium, Cruda utuntur ij etc. deinde, Cofta uero exhibetur &c. Hunc fecutus fortaffe Ruellius uir doctiffimus, uulgatam illam lectionem ut deprauatam reliquit, & alteram ut ueriuorem accepit. Addam in fuper, quod ratio ex ufu Aquæ mulfæ fumpta fuadet, ut cruda magis quam cofta aluum deijcere, aut uomitum ciere poffit.

Υδωρ. A Q V A.

CAP. XIII.

DE AQUIS in uniuerfum decernere, propter locorum proprietates, & peculiare naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile eft. Magna tamen ex parte optima eft dulcis, fyncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordijs commoratur. ad hæc quæ & facili uia fertur, & citra moleftiam, nec inflationes creat, & minimè computrefcit.

Aquarū diffe-
rentiæ, & fa-
cultates.

PAUCISSIMIS quidem uerbis de potabili in uniuerfum aqua differuit Dioscorides, ita tamen ut nullam planè notam prætermiferit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare fi nobis effet ijs tantum faciendum fatiſ, qui rerum naturalium periti ſunt, non operæpretium exiſtimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verim quia hofce commentarios in ſtudioſorum, & imperitorum potiſſimum gratiam condimus; ideo non ſolum aquarum omnium, quæ in communem tam cibi, quam potus uſum ueniunt, tum qualitates, tum facultates hic breuiter perſtrin- gam; ſed etiam earum, quæ ſponte naſcuntur, & ſibi metallorum, cæterorumq; foſſilium uarias uendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatiſſima cenſetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, fruſtillorū, & ſaporum omnium expers, leuiſq; reperitur: necnon quæ igni admota citò caleſcit, remota uerò ocyſimè frigeſcit, guſtu iucundo: quæ denique celeriter præcordia pertranſit, & ſine ulla uentriculi moleſtia labitur, & ſecedit. Talis autem ea eſſe ſolet, cuius ſons ad orientem ſolem erumpit, curritq; ſuper lapides, aut arenam, aut puriſſimam terram: quæq; æſtate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præſtantiſſima eſt pluuialis, eaq; præſertim, quæ æſtate media pluit, ſilente cœlo. Huic ferè illa reſpondet, quæ eodem tempore cum tonitruis deſcendit, tonitruoſa proprie appellata. At ea, quæ maxima æris, ac uentorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex uelociter conceitatis nubibus cœlo demittitur (ut in commentario libri ſexti epidemiorum ſcribit Galenus) in humane uitæ uſum admitti non debet. Porro aqua cifternarum non tot ſanè laudibus commendanda uidetur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Stiquidem non modò noxiæ exiſtit, quòd miſceſſa quædam ſit diuerſarum aquarū, quæ in diuerſis anni tēporibus inibi colliguntur ex pluuiis, tum ex grandine, & niuib; hyemali tempore in tectis colligatis ſed etiam quòd aquæ omnes ſtationariæ putrefactioni facile ſint obnoxie. Quo ſit, ut aqua in cifternis collecta (ſi rem rectè expendamus) ſyncera pluuiali minimè ſit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam ſic aſſeruatam cò pluuiali ſyncera deterioreſſe eſſe, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commiſta. Quandoquidem (ut in libro de bonitate aquæ ſcribit Galenus) quæ à niuib; & glaciè colliqueſcit, concoctionem impedit, urinam cohibet: pe- ſtus, pulmonem, ac uentriculum malè habet, conuulſiones, laterum dolores, & ſtatus generat. Quod alia de cauſa non euenit, quàm quòd cum in glaciem, uel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem eſt, ægreq; conficitur, nec ſtatu quidem poteſt, quòd ſit putredinis omnis expers: ueruntamen tantò minus fuerit damnanda, quàn- to frequentius hauritur, uel ſi è ſubterraneo fonte ſcaturiat. Sequuntur lacuſtres, & paluſtres, quæ omnino ſunt improbandæ, niſi coctæ, uel igne deſtillatæ fuerint. Fluiatilis deinde probatur, uel improbat, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit flumini- bus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & urbium ſordes inſeſſe ſentuntur, eæ ab alimentorum uſu abdicandæ ſunt, niſi longo temporis tractu magnis ſictilibus aſernatæ, ac deſecatæ cla- reſcant, & prorsus expurgentur. ut Romani faciunt cum ſui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hæc facultate pollet, ut clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ ſunt, quæ plurimam terræ miſtionem confequuntur, quòd non modò uiſcera obſtruant; ſed & calculos in renibus, & ueſica procreent. Cæterum aquæ, quæ lapideum admittunt ſuccum, de quo ſatis diximus in prima huius libri commentatione, prorsus uitandæ ſunt, ut quæ potantes ſtrangulare poſſunt, eo ſanè modo, quo epotum gypſum. quippe hæc arterias obſtruentes ſpirituū tran- ſitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deſerri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non ſunt, neq; in ciborum coquendorum uſum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ ſanis probantur, quæ ſal, nitrum, chalcanti- thum, alumen, & alia id genus concreti ſucci continent. quanquam omnes in medicinae uſum ueniunt. Nam quòd omnes prædiclis excaſſacientibus medicamentis referatæ ſint, frigidas, & humidis morbis laborantibus utiliſſimè exhibentur: ijs uerò noxiæ ſunt, qui à biliſis uel acris ueniunt humoribus. Salſæ, ſi bibantur, pituitam eijciunt, ſanguinem in uentriculo concretum diſſoluunt, aquam intercutem exiccant, & obefa corpora extenuat. Sed his conſumptis potantes ſticuloſos reddunt, uentriculum ledunt, inſteſtina abradunt & ſcabiem, & pruritum excitant, utpote quæ non obſcurè ſanguinem acuant, & ſua ſalfedine adurant. Clyſteribus inſuſe pituitam attenuant, & de- trahunt, & ex ea prognatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem ſubeuntes reſoluuntur, ſi no- uus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, peſtoris fluxiones cohibentur, excaſſiq; uentriculus frigidi tati obnoxius, & humiditate languēſcens: quin & pituitoſa ſcabies curatur. Tollitur quoq; uapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: ſotu uerò frigidi tumores, & totius corporis ſugillata delentur. Nitroſæ, ſi bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, ſceminas prolificas reddunt, & ſtrumas abſumunt. A ſalſis hæc facultatibus non diſſident, præterquam quòd in omnibus illis ualentiores ſunt, nò adco tamen adſtringunt, ſed

sed ualenter abstergunt, quare & scabiosos mundant, & aurium ulceribus medentur, incertosq; earum sonos, atq; tumores discutunt. Aluminosa admodum adstringunt. proinde mirum non est, si uentriculum roborent, qui crebris uomitionibus inbecillus efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his presertim foeminis, quae ante fetus maturitatem plerunq; abortiri consueuerunt. uescicæ ulceribus medentur: & oris, gingiuarumq; inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat, Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inibent, sed etiam confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex ijs paratum: confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis, particulis, ijsq; presertim, quæ defluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus subuenit, animum procidentem reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quam balneo, ijs qui uiscerum infarctu laborantes in febres facile incidere possunt. Porro aquæ, quibus chalcantum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cum omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: uerumtamen hæ ualentius suum obcunt minus, nempe quòd præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant. quomobrem serpētibus ulceribus, ac phagedenis opitulantur. Sulphurose excalsciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis, contractisq; peridoneæ inueniuntur. Eadem compaginum tumores discutunt, & dolores mitigant; nam ubi quispiam coxendicium dolore, aut podagra, uel chiragra uexetur, sulphurose aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea ad iecinoris, lienis, ac uteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: uentriculū tamen laxant, & infirmant. Bituminose, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibite aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalsciant; attamen caput replēt, sensus hebetudine afficiunt, presertimq; oculos. Quæ autem Armenij, aut cœrulei lapidis, aut æruginis, aut chrysolle aliquid admistum habent, si bibantur, uomitiones concitant: ablutionibus uerò phagedænicæ ulcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in uniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Acreæ oris, & genit alium membrorum ulcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ deniq; ferreæ sunt, uentriculi, lienisq; uitijs, seminis profluuiio, & mensuris albis utiliter adhibentur. Et ut rem hanc summam cõplectamur, aqua omnis, cui quòduis fõsile medicamentum admiscetur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Quæ nimirum ratione ducor, ut superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, ut taceam id nimis longū futurum. Aqua Latinis dicta, Græcè ὕδωρ ἀλάτριν appellatur: Italicè, Acqua.

Nomina.

ὕδωρ θαλάτριν. AQUA MARINA. CAP. XV.

30 AQUA maris calida est, & acris. Stomacho aduersatur, alium enim conturbat: pituitam expellit. Si uerò calida ad fots adhibeatur, elicit, & discutit, neruorum uitijs, & perionibus, ante ulcera prodest. Miscetur cataplasmatibus ex hordacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatibus. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. pforas, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri uile est: liuores fotu discutit. ad uenenatos ictus, qui tremorem, & refrigerationem adferunt, salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum, aspidumque: etiam si quis in calidam descendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iandiu corporibus, neruisque, balneæ ex ea utiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis uapor leuat. Syncera, & sine potabilis aquæ mistione reposita uirus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum uino, aut melle: uerum post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVOD thalassomeli uocatur, uehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato uase per Canis æstus insolatis. Alij ad binas marinæ coctæ singulas mellis adijciunt, & uase condunt. huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

50 ACETVM refrigerat, & adstringit. Stomacho uile, appetentiam excitat: erumpentem uidecunque sanguinem, potu infessuue sistit. prodest alui fluxionibus coctum cum cibus: cruentis uulneribus inditur: inflammationes arceat, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, uuluaque: item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedænas uulcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: fugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosacco in succidis uelleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosq;, feruentis uapor proficit, instillatum quoq; aurium vermes necat. Panos coërcet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra uenenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum ijs, quæ exurens uirus eiaculatur. Calidum

Calidum potum, atq; vomitionibus redditum, aduersus omnia venena efficax est, præsertim contra meconium, & haustam cicutam, conglobatum in ventre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiã, taxumque, cum sale. haustu voratas hirudines, si sorbeatur, eijcit: tussim veterem mitigat, & recentem lacepsit. In orthopnea calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & vuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis consideratio.

QUANVIS Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similareue, quemadmodum nec lac uniuersum. Id quòd ipse Galenus lib. VIII. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmauit his uerbis. Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigida, pariter & calida, eiusq; utriusq; tenuium partium demonstratum est: ceterum calidam frigidam extemperat. Porro magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò ut sit tertij ordinis desiccantium iam completi, utiq; cum ualidum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit. Atqui Aceti in ex incidentium ordine existens, ultra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quòd reprimat, ac quòd influit, & repellit: utpote quòd substantia sua parum calidum est, plurimum uerò frigidum, & partium tenuium. Idem quoq; libro IIII. simplicium medicamentorum, ita scribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tantò est ualidior, quantò & tenuior. Inest uerò illi & acrimonia quedam excalfaciens, quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: uerum quæ transitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tantò acris succus aptior est, qui sensibilibus corporum meatus transeat, quàm acidus. Itaque ille, uelut præcedens uiam sternit, hic uerò haud ita tardè insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui agrè exponi queat, utpote qui nec planè frigidum esse acetum denunciet, quippe cum in eo ignea quedam percipiatur acrimonia, nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusq; extinguit. quo fit, ut maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad litteram Galenus. Ex quibus abunde liquet, quòd acetum etsi ex contrarijs qualitibus constat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quòd cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (ut supra diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò uetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententiâ, libro XI. simplicium medicamentorum capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, uinum, mel, acetum, oleum, adeps, uetustate calidiora fiunt. Ex quo facile fieri potest, ut reperiat acetum adeò uetustate acerrimum, ut plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis. Acetum quòd Latini uocant, Græcis ὄξος dicitur: Arabibus, Chal: Italis, Aceto: Germanis, Esig: Hispanis, Vin agre: Gallis, Vin aigre.

Nomina.

ὈΞΥΜΕΛΙ. ACETVM MVLSVM.

CAP. XVIII.

ACETVM mulsum, quòd oxymel uocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, falis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque ubi refrixerit, diffundito. Sumptum crassios humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articularum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius viperæ, quam sepa uocant, haustum meconium, ixiã uve auxilio est. Anginis utiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Galeno.

Oxymelitis confectio ex Mesue.

Nomina.

TRIPLEX oxymelitis componendi rationem posteritatis memoria tradidit Galenus libro IIII. de sanitate tuenda. qui tamen sal nulli commiscuit, ut eius uerba loco dicto aperte testantur, quæ ita sequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius erudum apparebit. Cum aqua uerò statim ita facies oxymeli. Mellis quadruplum optima aquæ miscetis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam. quo etiam diutius coqui debet. Optimum uerò, ut breuissimò tempore coquitur, ita minimè spumæ euomit, unde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem eius, quò ab initio est inditum, amittit: post uerò dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitatum omnino sit unitas, nec acetum erudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti uni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquantur, uel etiam quartam, spuma interim detracta. Quòd si ualentius id facere studes, tantundem iniicies aceti, quantum mellis, hæcenus Galenus. Quæ secutus Mesues, ipse quoq; de oxymelite sic scripsit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua uerò miscetur, ut longa coctione resoluetur id, quòd in oxymelite status excitat, ut etiam promptius despumetur, ut deniq; medicamenti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel uerò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quedam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, ut efficacissima sit, atque certissima ad attenuandum, incidendum, resoluendumq; crassa, lentaq; excrementa, quæ in uentriculo; & iecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articularum compages defluerunt, & diuturnas procreant febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte una, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquantur, ubi despumata probè sunt, addito aceto percoquantur, semper quoque despumando. Datur ab uncia una, ad uncias tres. hæc ille. Nomen eius Græcum ὄξυμελι: Latine, Acetum mulsum: Italicum, Aceto melato.

ὈΞΥΜΕΛΙ.

Οξύλιμη. ACIDA MURIA.

CAP. XIX.

ACIDA muria, quam Græci oxalmen uocant, contra nomas fotu, putrida ulcera, canum morfus, & uenenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in vulnus iniiciatur: & prociduum sedem reprimat. dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte infillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis ulcera extergit.

10 ACIDAE muria, quæ Græcis oxalme appellatur, usus etate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem ueteribus illis ex sale, & aceto: uel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis οξύλιμη uocatur.

Nomina.

Θυμοξύλιμη. THYMOXALME.

CAP. XX.

THYMOXALME veteres utebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternosve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosque trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pullegij, polentæ, singulorum exiguæ portiones in uas conijciuntur, aquæ terni sextarij, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumposito linteo sub dio madescunt.

20 Σκιλλινικόν ὄξος. SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCILLINVM acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiecitæque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccantur in umbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & uase diligenter operto septenis diebus in sole madefcit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abijcitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextarijs miscent. Alij citra excitationem repurgantes, parem mensuram adijciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multo magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione stringit, firmatque, & motos dentes stabilis. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: uocem expedit, & lymphidam, canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancholicis, comitialibus, vertiginosis, mente captis: item vuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut neruorum uitijs. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum usque. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

40 QUANQUAM satis superque de Scillino aceto à Dioscoride dictum est; non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus libro IIII. de medicinis paratu facilibus, sic inquit. Salubre optimum acetum scillinum à Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius auctore fertur, quicumque hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, usque ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quod cum suis consanguineis hanc facultatem communicauit: cumque hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usque ad centesimum decimum septimum uitam produxit integer, & nulla unquam aduersa ualitudine tentatus. Hæc sane medicamenti auctor differuit, quod fortasse uir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantemque huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circumcidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in uitreæ uas mittere atque obturare, ac per triginta dies in Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti parum mane sorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne faucium orisque partes unquam remollescant, os uentriculi bene ualebit, facile spiritum duces, uox recte habebit, oculi acutissime cernent, aures in officio manebunt, nullusque flatus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiscus suspensum erit, & bene spirans, bene coloratus deges. Ad ciuilia negotia recte affectus, non acidum, non salsum rutabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus ut assumas præcipio, septemque postea stadios deambules: ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quamuis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & à nullo unquam offensam patietur, neque ualde implebitur, sed in melius proficere uidebitur. nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non steruus, non urina, sed omnia facile excernit, atque educit. A liuis lubrica omnino est, totiusque corporis purgatorium medicamentum, etiam si in ossibus sordes inhereant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem uero ac nouum perfecte discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articularum morbos, iccoris, lienisque duritias uehementer facit. & particulares quidem

Scillini aceti uires mirabiles.

quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatisq; causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicumque fuerit, nam liber is inter nos, & Galeno adscriptos recensetur. Acetum Scillinum quod Latini, ὄξος σκιλλητικόν Græci nominant: Itali, Aceto scillino.

Nomina.

Σκιλλητικός οἶνος. SCILLINVM VINVM.

CAP. XXII.

SCILLINVM vinum fit hoc modo. Dissectam, vti dictum est, scillam, & sole siccata con-
tundito: minam eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos sextarios musti recen-
tis, ac boni demergito. vbi trimestri spatio maduerit, elutriatum uinum, obstructo diligenter uase,
recondito. Licet quoque sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato ponde-
re, quadraginta diebus insolari oportet, & ualde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ,
& repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & fenos menses in uase obstructo ma-
cerari finito. post id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile est contra crudita-
tes, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & si pituita in ventre, aut stomacho
coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ,
torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, vertiginosis, & vullis. menses
pellit: minimè neruos infestat. Hoc uinum vetustate fit melius. Cauendus in febre usus, aut si inte-
rana ulcus sentiant.

Scillini vini
uires ex Gal.

SCILLINI uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc po-
tuit datum, omnem sanitatem adfert. humores enim attenuat, sed maxime pituitam, neq; ipsam in stomacho, aut uen-
tre, aut capite, aut iccore, aut liene, aut neruis, aut osibus consistere permittit, neq; alium id genus tenacem humo-
rem obstructions facientem: sed omnia dissoluit, & uentrem lenit, atque ita subducit, & urinam mouet, & per ip-
sam causas attenuat, excernitq;. Adeo uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum est podagræ, ar-
ticulari, & comitali morbo: denique omnis sanitatis est auctor. Ex his constat. Scillam albam, montanam circiter
Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in
uitreum uas mitte, & uini albi ueteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum uas per quadraginta dies ha-
beto: postea scillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum
uini duas uncias exhibe, sin à cibo unciam mediam. Quod si ipsum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet,
mellis sextarios duos, aut tres admisceo. Quod Græcè οἶνος σκιλλητικός, Latine Vinum scillinum appella-
tur: Italicè, Vino scillino.

Nomina.

Ὀνομαλάσσιοι. VINA MARINA.

CAP. XXIII.

VINA ex marina aqua, uariè faciuntur. Aliqui enim statim cum decerptæ sunt uas, aquam
maris admiscunt. Alij in area uas sole siccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij passas prius
uas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis passu generibus adscribitur.
Quæ tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, si modò me-
liora non adsint: aluum subducunt: profunt purulenta extulsientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ
ex Aminæis uuis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior ha-
beat historia, ijs qui huius studio tenentur, non inutile existimamus uarias uinorum compositio-
nes adferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse uideamur,
quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ
cadunt in usus: vti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES.

CAP. XXIII.

CYDONITES, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consueuit. Mala cotonea exemptis
feminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, tri-
ginta diebus macerantur: postea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad sin-
gulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumque adijcere, & ita recondere. Vi-
num hoc adstringit: prodest stomacho, dysenterix, hepaticis, renum vitijs, & urinx difficultati.
Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala feminibus suis castrata, in quàm
plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, conijciuntur: id post annum mitescit, nullò
non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Υδρομέλιον. HYDROMELVM.

CAP. XXV.

FIT hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad unā
melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Ὀμφακόμελι.

Ὀμφακομέλι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMPHACOMELITIS faciendi ratio hæc est. Acerbæ vuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimentur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adijciuntur: & insolat in vasa transfusum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. Stomachicis, cœliacis-que conuenit. Vfus post annum est.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

10 FIT & è pyris, perinde atque cotoneis, vinum, apijtes nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturefcent. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt. Stomacho utilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

Οἶνον οἶνος. VINVM OENANTHINVM. CAP. XXVIII.

FIT è feraci uite syluestri, quod uocatur œnanthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduersus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos, & dysentericos.

Ρόϊνης οἶνος. VINVM EX PUNICIS. CAP. XXIX.

FIT è punicis malis maturis, quod rhœten nominant, succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrem cum alui profluuiio exortam. Stomacho utile, adstringit aluum, & urinam mouet.

30 VINVM è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo statim subijciunt, & expressum succum uitreis amphoris recondunt: ibiq; per se tandiu effervesce sinunt, quousque deferbuerit, & subsidat fœx. deinde in alias trāsfundunt amphoras, quod à fœcibus repurgatum eximunt, & oleum superinfundunt, ne euanescat, & corrumpatur, uel acefcat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuersus exiliat succus: deinde per se in sole effervesce sinunt, cado linteo spissiore cooperto, usquedum fœx uniuersa residat, nuclei supernatent, & uinum defœcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra fœcem uase, uinum eximunt, & cadis ligneis asseruant. Huic oleum superinfundere non opus est: seruatur enim sic paratum per se, modò uasis osculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari mensura nigre uuæ austeriusculi saporis commisceant, calcant, & per se effervesce sinant, quoad uinum claritatem consequatur. Sub inde in doliolis asseruant: siquidem hoc gustui plurimum arridet.

Vini è punicis uaria confectio.

Ρόδϊτης οἶνος. ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

40 RHODITES sic fit. Rosarum siccarum, tufarumque minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defœcatum uinum transfundens, recondito. Vitale ijs, qui febre carent: & ad stomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humiditas aluos, & dysenterias. Fit quoq; ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ scabritijs cōuenit.

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

50 MYRTITES fit, baccis nigris, quæ maturitatem excefferint, tufis, & organo expressis. Alij qui ad tertias coquunt. Alij baccas prius sole torrent, & quaternis sextarijs contusarum, ternas aque neminas adijciunt, & uini ueteris parem modum: postea expriment, & seruant. Magnopere adstringit. Stomacho utile: fluxionibus uentris, ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

MYRSINITES sic temperatur. Rami nigre myrti cum suis baccis, & folijs tufi, decem minarum pondò, in tribus musti congijs feruescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium. id uinum colatum ad usus reconditur. Contra furfures, ulcera in capite manantia, eruptiones papularū, gingiuas, tonsillas, & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχίνινος, καὶ τερεβινθίνος οἶνος. LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM
VINVM. CAP. XXXIII.

LENTISCINVM similiter vt myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanq; bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt vires. adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxionibus intestinorum, vesicæ, & stomachi, & sanguinis profluuiio. Ulcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac sedis, in fessione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII. 10

PALMVLAS maturas, quas uocant chydæas in urceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine, demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito. quod si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est. post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito vinum crassum, & dulce, & reponito. Suave illud quidem, sed capiti noxium. contra fluxiones propter adstrictoriam vim efficax: stomachicis, cæliacis, sanguinem expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, sexto, uel faciant, quod tandem acore uitiat.

Κατορχίτης οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM. 20
CAP. XXXV.

CATORCHITES, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest, quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa vinacea maduerint. Caricæ, quæ chelidonix, aut phœnicæ appellantur, præsertim nigra macerantur, uti diximus: & post decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. simili modo intercedente spatio, quarto, aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor non secus acorem contrahit, & aceti usum præbet. Id tenue est: status gignit, stomacho aduersatur, fastidium parit, aluo tamen prodest, vrinam cient, menses trahit, lactis uertatem facit, vitiosum sanguinem creat, & elephantiasin adfert, ut potio, quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adijciunt. Alij muriam amphoram. quod non facile uitiat, & aluo idoneum fore censent. Alij thymum, & sceniculum imo subijciunt, & caricas superponunt: & ita vicissim, donec uas expleuerint. Fit & è sycomoribus eodem modo uinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam nõ ita præualeat vis eorum, ut fluentis liquoris dulcedinem retinere possit. 30

Ρήϊνιτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

RESINATVM vinum populatim factitari solet. copiosum in Galatia: quoniam uinum illic coacescat, uia non maturescit, ob cæli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui ubi efferbuit, excolant, separantes resinam: alij relinquunt. Hæc uina uetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & uertigines faciunt: coctionem tamen adiuuant, & vrinam cient: tussientibus, ac destillatione uexatis conueniunt: item cæliacis, dysentericis, & hydropicis, & sceminibus fluxione vuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit. 40

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBILITES. CAP. XXXVII.

STROBILITES fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus, fractisque: præbetque resinati effectus. Siquis madefactas nuces pini musto decoquat, potum assatim conuenit ijs, qui tabitudine conficiuntur. 50

Κεδρίνος, καὶ ἐκ τίνων δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT
ARBORIBVS, AC FRVCTIBVS VINVM. CAP. XXXVIII.

CEDRINVM, iuniperinum, cupressinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, simili ratione fiunt. Diuisos recenter ramos, cum fructum edunt, aut foli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti confudent, congioque uini minam unam permiscere, & post duos menses transfundere, & antequam recondantur, insolare. Factitiorum uinorum uasa impleri debent: nanq; non plenis uasis, uina in acorem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus insalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & substringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoq; è fructu cedri maioris uinum, congio multi, adiecta tusarum baccarum selibra. diebus quadraginta insolari debet, & defæcatum

& defæcatum in vasa transferri. Fit etiam vinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & singulas amphoras singulis cyathis diluunt, & ita musto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tussi antiquæ vtile sine febre, pectoris laterisque doloribus, torminibus, ventris, & interaneorum ulceribus, purulentis excretionibus, mulieribus vuluæ caufarijs, hydropicisque: facit aduersus ventris tineas, & horrores. Contra venenatos ictus auxiliatur: serpentes necat: aurium doloribus instillatum medetur.

Πικρίτης οίνος. PICATVM VINVM.

CAP. XXXIX.

- 20 PICATVM ex liquida pice, & musto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantisper eluere oportet, dum inalbuerit, & syncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo multi vncia picis una, aut altera adijcitur: vbi efferbuerit, & constiterit, in vasa diffunditur. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat, abstergit: vtile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & vuluæ, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suffurijs, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præsertim in succida lana impositum.

Ἀψινθίτης οίνος. VINVM ABSINTHITES.

CAP. XL.

- 20 ABSINTHITAE faciendi ratio euariat. Aliqui enim duodequingenta sextarijs Italicarum amphorarum, admittam absinthij pontici libram decoquant ad tertias: & vbi infuderint sex aceti sextarios, & absinthij felibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in uas: dumque conqueuerit, defæcant. Alij absinthij minam in amphoram demittunt, tusamque, & raro linteo deligatam, in cado multi macerant binis mensibus. Alij absinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriacæ, cinnamomi, calsiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum singulos sextantes iniiciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo vasis spiraculo, binis ternisque mensibus dimittunt: postea defæcatum uinum transfundunt ad usum. Alij addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & absinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & post quadragesimum diem elutriant. Alij in senos sextarios musti, absinthij libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant, & recondunt. Vtile est stomacho, vrinam cit, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum vitijs auxiliatur: fastidia discutit. ijs prodest, quibus stomachus negotium exhibet: valet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menses. contra hausta ixiæ venena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Ἰσσωπίτης οίνος. VINVM HYSSOPITES.

CAP. XLI.

- 40 HYSSOPITES è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitque similiter, foliorum hyssopi tuforum libra in amphoram multi coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur, vt degraiatus pondusculo fasciculus fidat: vinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis vitia, veterem tussim, & suspiria prodest: vrinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menses mouet.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS FACTA.

CAP. XLII.

- 50 SIMILI modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: conuulsis, regio morbo, vuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ inter cutem subuenit. Inueterascens melius redditur. Stæchadites non secus temperatur. Congij sex stæchadis minam addere oportet. Crasitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones discutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stæchade herba, vt paulò antè diximus, aceto macerata, quod eisdem implet effectus. Fit vinum è betonica, quam cestron psychotrophon appellant. Herbam femine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congijs duobus vini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse, pollet. Et vt in vniuersum dicatur, factitia vina sibi misturarum vires adsciscunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturam norint, vinorum vires coniectura quadam consequi: veruntamen vinorum vsus febricitantibus abdicandus. Fit etiánum è betonica acetum ad eadem vitia vtile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos multi sextarios coniectis, & post tertium mensem transfusus. Prodest torminibus, vulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituum discursationi, ægris concoctionibus. E' napsis fit vinum, nomine bunites, drachmis duabus tussi napsi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis multi

Ii 2 sextarijs.

sextarijs. Facit aduersus stomachi fastidia: menses, & purgamentum à partu subducit. Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in multi metretam demittito, & reliqua cõsimiliter facito. Conuenit hoc vinum pectoris vitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tufi, & cribrati vncias centum linteolo colligatas, in amphoram multi adijcito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorũ morfus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è satureia vinum fit. quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E' calamintha, pulegio, & abrotono vina fiunt eodem, quo thymites, modo. Profunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quod vrinam moueat. Fit ite è conyza vinum contra venenata ante alia efficax.

Ἀρώματῖτις οἶνος. VINVM AROMATITES. CAP. XLIII.

AROMATITES ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorum quatuor sextarios sumito: postquam contriueris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri multi deiectis, operculato vase, quadraginta diebus quiescere finito: deinde vbi sæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami vncia, phũ drachmæ septem, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, casia vncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum multi demerguntur: & postquam vinum deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili vrinæ, horribus, retardatis mensibus, atq; ijs qui per frigora iter faciunt, potũ conuenit. pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum, & vesicæ vitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS FACTA. CAP. XLIII.

Fit & vinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrha duæ drachmæ, piperis candidi drachma vna, iridis drachmæ sex, anisi drachmæ tres. omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex vini sextarios conijciuntur: vinum post triduum colatur, & in lagenâ reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi vnus mensura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice ficca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios sex multi addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & pectoris vitia: vrinam pellit. E' Syriaca nardo, & Celtica, malabathroque vinum facitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos multi congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus vnus cum tribus aquæ. Hoc vinum efficax est contra vitia renum, hepaticos, regium morbum, & vrinæ difficultatem: prodest stomachicis, atque ijs quos pallor decolorat. Alij vnciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in multi amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos multi sextarios itidem demittito. Id vini genus vrinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisque conuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & trita, cribrateque bessem in congiũ multi conijcito: duos menses quiescere finito: Vtile est hepaticis, difficili vrinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποσῶν. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

RADICIS dauci contusæ drachmas sex in multi amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & vuluæ: menses pellit, ructus ciet, & vrinam: prodest tussi, ruptis, vullis que. Saluix vnciam in multi amphoram, quod idem cum coramio est, mittito. Valet contra renum, vesicæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, vulla, & suppressos menses. Panacis vnciam in multi congiũ mittito, & transfundito. Prodest ruptis, vullis, contusis, orthopnææ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit: aquæ inter cutem, & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice confimili modo fiunt. Oportet enim singulorum vncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in vas transferre. Faciunt ad pectus, & latera, & vrinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati vnciæ nouem in linteo colligatæ in multi amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis, & difficili vrinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex sceniculo, anetho, & petroselino, vina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis vinum, multò ad purgandum efficacius, quàm vinum aqua marina temperatum. Fauces, vesicam, renes, & stomachum infestat: quare neq; in secunda, neq; aduersa valetudine prodest. Fit etiam vinum, quod phthorion vocant, quoniam partus necat, & abortus facit, veratro, aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices vitium fato: siquidem vites sibi illorũ vires adiscunt. Id vinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè vomuerunt, cyathorum octo mensura

- mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cum suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres multi, & leui igne coquito, donec congij duo superfint, defæcatumque recondito. Aquosa purgat excrementa, & lienem absomit. Chamelæa dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum ponderis, in multi congium additur: post duos menses vinum in vas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lasitudine contractis, efficax est: item mulieribus, quæ à partu ægrè purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conueniens: vrinam quoque ciet. Librum radiceis mandragoræ concidito, segmenta lino traijcito, quod selibram æquat, in multi cadum demittito, ibique esse finito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, hemina dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam vini congiio mistam, potu soporem adferre. cyathus vnus cum sextario vini potus, enecat. Mediocris usus eius doloris sensum aufert: fluxiones incrasat. olfactu, potuque, & cum inditur, idem præstat. In congium multi aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri veratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, vbi pleniuseculè fregeris, iniicito: post aliquot dies colato, & vtor. Dato cyathum vnum ex aqua balnei, in potu ad aluum soluendam, ijs qui euomuerunt à cæna. Alia ratio. Veratri drachmas viginti, iunci odorati vncias duodecim, spicæ Syriacæ vncias tredecim, cribratas, & linteo colligatas, in septem vini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petiti sextarios duodecim, veratri candidi libras sex, in multi amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & vtor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis multi sextarijs diebus quinifdenis macerato, mox colato: & semestri exacto, vtor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in sole siccatas imposito in multi metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere finito: conijcito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami, singulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: inuolucens linteo diebus quadraginta appendito, postea colato, dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra strangulatus vuluæ efficax. Scammonites sic fit. Radicis scammonia per melle effossæ, tritæ, & linteo colligatæ drachmas quinque in multi congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

- 30 *VINA factitia parandi ratio diuersa, quam superius ab initio propè huius libri ad hunc usque locum pluribus capitibus diffuse diligenterque tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & euidentior uisa est, quàm ut operæ pretium esset, singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cum omnium serè iam usus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin essent huiusmodi uina, si eo modo parata in promptu essent, ijs morbis profutura, quibus prodesse produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego, ut arbitror (quod etiam lib. I. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco uinum confeci, & alijs quoque conficiendum esse scriptis tradidi. Cuius postea usu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici sanitati restituerunt. Videmus enim Euphrasitum ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myricinum lienis morbos sanare, & quod ex sena paratur, atrabiliaris morbis, & euètenus exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, uiligibus, lichenis, & id genus alijs, commodissimum esse medicamentum. Quod cum animaduertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus. Ar-naldus de Villa noua, de factitijs uinis, quæ medicinae usui conueniunt ad uarios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui uinis medicamentosis delectantur, & hæc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipsi potuerunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta uinis commista in frequentissimo habentur usu, quod magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.*

Vinorum factitiorum consideratio.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA.

CAP. XLVI.

- 50 *EX CADMIAE generibus optima est Cypria, botryitis nomine, densa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodij, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosâ. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cuiusmodi sunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est, crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cinctâ, ob quod eam zonitin appellauerunt. Alia ostracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ testaceam faciem habet, teriam amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamenti botryitis nomine, & onychitis, vtilis: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis insparguntur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hispania delata improbantur. Cadmiæ effectus adstringere, caua explere, sordes expurgare, exiccare, corporis meatus infarcire, excrecentia in carne coërcere, crustas creare, & vlcera, quæ cacoëthe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhærente.*

li 3 Prægrandes

Prægrandes autem, ac ferreæ sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connectæ, & concameratæ, ut quæ ab ære iactantur fursum corpuscula, cohæreant, & inibi detineantur: quæ cum spissius insident, in corpus concrefcunt, & modò genus vnum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritæ cognomen est. in quo etiam monte quædam quasi venæ chalcitis, misyos, foreos, melanteriæ, cœrulei, chryfocollæ, atramenti futorig, diphrygisque inueniuntur. Nec defunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui vim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leuiore, nullumq; alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, utpote cum cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atq; in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis profilit, & fumum igni similem ei aculat: cadmia verò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, vario zonarum discursu. Insuper lapis ignem expertus, atq; refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: sed cadmia nihil euariat, nisi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed uiribus nequaquam comparanda ærariæ. Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec trās lucida spectetur, & ferrei stercoreis modo bullet: mox extinguitur vino Aminæo, quæ ad emplastra præparatur: sed quæ ad pforarum medicamenta præparatur, aceto. Alij hoc modo exustam conterunt in vino, rursusq; fistili crudo torrēt, donec pumicosa videatur: iterumq; tritam ex vino, tertio vrunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens. hac spodij vice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

Cadmie consideratio.

Historia ex Galeno.

Cadmie historia ex Plinio.

CADMIÆ duo genera. nanque non modò factitia, sed etiam fossilis reperitur. Arte quidem ea fit, quæ in fornacis testudine, ubi æris materia comburitur, coalescit, ut ea quæ Dioscoridis, & Galeni ætate in Cypro è monte, cui Solæ urbs adiacet, ex pyrite lapide in fornacibus concremato conficiebatur. Verum fossilis (ut Galenus est auctor libro IX. simplicium medicamentorum) in ærarijs ipsius montis fodinis frequentissima habebatur, de qua ita scriptum reliquit. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, siue utcumque appellare licebit. At si non terram, sed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus secernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil sanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur simili secretionem, siue generationem, aut quomodocumque uocare uoles. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterum absque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quæpiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in insula peregrinabar, paucissimum etiam reliquum erat cadmiæ, quæ in fornacibus fit. Verum lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profecto acceptis, eos in Asiam, Italianq; portauit ad amicos, à quibus summam inibam gratiam, quòd se uel maximè munus accepisse dicerent, & quæ alia omni cadmia multò esset præstantior. Et talem certè meritò quis lapidosam uocet cadmiam. At eius, quæ combusta est, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupant. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ sunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet sanè botryitin esse tenuiorum partium, crassiorum uerò placitin: utranque autem ui desiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidosa, terrenaq;. Porro præter desiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamen, quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat necesse est. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum desiccans, tum extergens absq; mordicatione, utile ad ulcera impletionem exposcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porro ulcera magnopere humida, aut putrescentia, in corporibus impendit mollibus, qualia sunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiusmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius desiccant, requiruntur. Itaq; illud semper memoria tenendum, sermonem ad temperatam, & mediam excessuum naturam, in ijs quæ ita simpliciter efferuntur, referendum: puta cum dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice elaudere, aut aliud quiduis eius generis præstare. ad quam utique & nos nunc respicientes, leuiter desiccatoriam, absterforiamq; cadmiæ esse facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperatà quodammodo existit cadmia, nempe neutrum insigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maxime adstipulatur Plinius lib. XXXIII. cap. X. sic inquit. Metalla æris multis modis instruunt medicinam, utpote cum ulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maxime tamen prædest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fusuris necessarius, medicine inutilis. Sic rursus in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis, atq; flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribusue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis cognominata. ponderosior hæc priore, leuior porro secuturis. Duo eius colores. deterior cinereus: puniceus melior, friabilis, oculorumq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta uerius, quam pumex, intus uaria: ad pforas utilior, & ad cicatrices trabendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cœrulea, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima: uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in Cypro fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc dissentit, quòd dixerit fossilem cadmiam fusuris tantum

tantum necessariam, & medicinæ inutilem, cum tamen Galenus contrarium scribat. Cadmiæ omne genus vidimus sepe nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed speciatim botryitum apud Perzenum quæto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolensi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ frustulum sanè pulcherrimum nouissimè ad me misit Sagabria Dalmatiæ urbe clarissimus medicus Iosephus Salandius Bergomensis: quæ adeò in racemi modum congesta est, ut planè uuæ speciem referat. Porro officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx est, Cadmiam perperam nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (nisi mea me fallit opinio) Cadmia est è botryitis genere. Neque enim mirum esse debet, quòd Cadmia proprio amisso nomine, in pompholygis locum successerit, cum etiam Dioscoridis tempore spodij loco uterentur medici.

Metallicum, quod Græcis καδμεία Latinis item, pariter et Italijs Cadmia nominatur: Arabibus, Climia seu Chlimia: Germanis, Graauer, Augustem.

Nomina.

Πομφόλυξ, σπόδιον, ἀντίσποδιον. POMPHOLIX, SPODIUM, ANTI-
SPODIUM. CAP. XLVI.

POMPHOLIX specie sola, non genere à spodio distat. Siquidem spodos nigricat, & plerumque ponderosior est, palearum pilorumque plena, quasi purgamentum quoddam, quòd ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euerritur. Pompholyx uerò pinguis est, & candida, usque adeò leuis, ut in auras euolare possit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad æris colorem vergens, subpingue: alterum magnopere candidum, summamque leuitatem nactum. **20** Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præstantiorem facere volentes, detritam cadmiam cumulatius insperferint. nanque tenuissima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterum pompholyx non ex æris modò materia, & fabrilis industria factitatur; sed ex cadmia quoque, ad gignendam ipsam eximiè follibus profata. Cuius faciundæ ratio hæc est. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris fenestra, ad tabulatum à supernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem usque perforetur, ad excipiendam follis narem: ostium mediocre habeat, pro exitu ingressuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta fit, in qua & folles, & flator suo munere fungantur. deinde carbonibus in camino succensis, assidens artifex cadmiam particulatim fractam inspargit, à locis supra infurnibulum extructis. idem negotium obit infernè artificis minister, simulque carbones adijcit, **30** que dum indita cadmiæ copia prorsus absumatur. Itaque egesta suffitu tenuis pars, & leuis materiæ in summam domum euolat, & parietibus, tectis, fornaci que adhærescit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis simile prodit, postea maius incrementum capeffens, glomusculis vellerum simile redditur. Ponderosius autem in ima loca se recipit: sed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius existimandum est, ideo quòd multum terræ collegerit, & spurcicia in aceruacione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantum piceo, sapore cœni horrido: et si fraudem non experta, flagranti carbone inferuescit, æreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum est. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis **40** grossis, & quibusdam consimilibus. quod facile cognitu fuerit: quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro, aut siccam, aut aqua respersam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc fasciculum deferens, immergito: ita enim limosa pars eius, ac utilis effluet, & omne sedimentum in linteolo remanebit. postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito, & nouam infundès, agitato, & effundito: mutata tantisper aqua, & colata, dum arenosi nihil fidat. demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri potest siccant, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi vasis obtento, aut laxius illigato, eolant, & quòd facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox spumofum, quod traiectum est, & supernatât vasi, concha **50** excipiunt, & fictili nouo ad vsus recondunt. Quod uerò refedit, sensim cribratum, in aliud vas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa sidere patiuntur, & in vas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus, & arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosque suo pondusculo degrauatos, pessum ire: pilos autem, & paleas leuitate sua in sublimè attolli. Cæterum cinerem medium separant, & in pilam coniectum, ut cadmiam, eluunt. Quinetiam lauatur vino chio marina aqua diluto, modis quos supra diximus: & ita redditur adstringentior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantum exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam, & irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictili que nouo, subiectis leuibus prunis orbiculos continuò versabis, dum assiccati fuluescant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri spodium: uerum post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est ostendere,

dere, quæ simili virtute polleant, vt in spodij locum suffici possint, antispoda vocant: quoque modo fumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus, & immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, vruntur fornacibus, donec figlinum percoquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod vbi perassatum fuerit, exempta lauantur ad vsus. Idem quoque fit è termite syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, fatiuæ cum suis floribus, aut malis cotoneis dissectis, & detractis ossibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, cœnanthe, aut mollibus rubi folijs, vel è buxi coma, vel è pseudocypero cum flore. Alij ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alij taurinum glutem: alij succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodij vicem vsurpantur.

Pópholygis
consideratio.

Manardi erratum.

Brafauli duplex error.

Fuchsi opio.

POMPHOLYGE officinæ Mauritanos secutæ Tutia dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni, & Auicennæ. Verum quam seplastarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cum hæc lapidis modo crustosa, prædurâq; sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx namq; Dioscoride, & Galeno auctoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomusculos uellerum similes coit, & farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quòd omnes rei herbaria indaganda magis insudauerint, quam in inuestiganda fossilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarissimum, hac in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulo nos admoneat, ut secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, tutia potius utamur, qua seplastiæ abundant, quam Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioscoridis, & Galeni esse pompholygem, cum tamen legitime Tutia nullis in officinis sit usus, quòd (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmiæ tantum utantur. Porro legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ à Dioscoridis, & Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærijs, argentarijsq; fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Luisij in Tridentino agro habentur, quam ab illis, quæ Sbozj in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis, & spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ, pyritis, diphrygis, floris æris, helcysinæ, molybdæne, cœrulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimam quidem particulam apud Italia seplastarios reperi unquam, præterquam apud eos, qui uel à me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantissimos appellare possem, ut qui & ætate, & longa consuetudine, & studiorum communionem mihi coniunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, & Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob suam tuam doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Ungariæ, Bohemiæq; Rege in sui, & suæ prolis commo- dum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaq; pacto cadmiæ officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ossibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamè non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodij uti sane licebit: nempe quæ fieri possint è myrti folijs, floribus, bacisq; ex oliuæ frondibus, cydonijs malis, quercuum gal- lis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò à Manardo reprehensus uideatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur, & intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quam eius uice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoq; sit Brafauli sententia. Sed equidè hæctenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tuto admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cum neq; Dioscorides, neq; Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quam Mauritanis, usquam, quòd inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri non potest, quin tam pompholyx, quam spodium uentriculo, & cæteris uisceribus, mirum in modum noceant, cum ex tenuissima æris substantia uehementissima ignis ui conficiantur, & ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem diligentia expendere potuisset Brafaulus, cum interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, ut faciebat Galenus. Quæ in re duplici, meo quidè iudicio, notatur errore. Primum, quòd respondens non distinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cū medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoq; commiscet, omnino hac in re concludere uidetur, pompholyge indifferenter pro spodio utendum esse, tam in hauriendis, quam exterius ad mouendis medicamentis. Deinde uerò cum pompholygem, siue (ut ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem uersari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem uersatum ostendimus. Quandoquidè si rectè nouisset tutiam communis usus, legitimam non esse pompholygem, omnino (ut semper in cæteris tam adulterinis, quam supposititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem is in ijs tantum medicamentis id factitandum uoluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij uel antispodij extitit usus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, ut longo post tempore à Mauritanis factum esse reperio. Cæterum Fuchsius medicus ætate nostra celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolaem fortasse secutus, præter illud spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoq; recenset subterraneum seu fossile dictum, idq; in quatuor species, cinereum uidelicet, nigrum, uiride, & luteum

10

20

30

40

50

& luteum

Et luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio ubi de pompholyge agit cap. 422. ubi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodij fossilis mentionem facit: quemadmodum neq; Auicenna, neq; etiam alij Arabicæ familiæ auctores. Porro meminit tunc Pompholygis, tum etiam Spodij Galenus lib. 1x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Pompholyx fit in æris fornace, uelut & cadmia: fitq; & dum in fornacibus cadmia uritur, ut in Cypro. Cum enim præfectus ad æris fornacem instructus res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atq; inspectantibus nobis) pompholyga, uidelicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, qui ante ararium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab ustra cadmia fauillam excipiebat: quam ubi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infra in pavementum recidebat, spodos est quam uocant, quæ plurima, ubi æs in fornacibus uritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant: cui uidetur similem habere facultatem quod uocant Antispodium. At ego illo usus sum nunquam, cum largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, ubi hæc adsit, spodio uti uelit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum, quamobrem ad ulcera canerosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaq; inditur collirijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis ulcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem lib. 1111. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertum inferior est: atq; ob id ea utimur ad acres, & tenues fluxiones, capite uidelicet prius simulq; uniuerso corpore euacuato. At uerò manifestum est, quod per uenæ sectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apoplegmatisimos uerò caput à pituita uindiamus. Potest enim pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atq; anulum simul, & moderate humores ressecare, simulq; ne per tunicas euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum uenis, superflua humiditas coniunctur, prohibere. Quare si quis prius, quam caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantijs pharmaceis utatur, uehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet. Πομφόλυξ sic Græcis, ut etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis, Pompholige: Germanis, Vuicis nicht. Σποδίου, & Σποδος Græcè, Spodium similiter Latine uocatur: Italicè, Spodio: Germanicè, Graut nicht.

Pompholygis, & spodij historia, et uires ex Galeno.

20
30
40
50

Nomina.

Χαλκός κεκαυμένος. AES VSTVM. CAP. XLVII.

AES uustum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum uerò plusquam deceat, exustum est. Fit autem è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus uicissim insparsis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspargunt. Alij sine sulphure ac sale, fictili multos dies urunt. Alij sulphure solo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alij oblitos scissili alumine clausos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alij in aenea olla aceto resperfos urunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide cõbustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimat, extenuat, attrahit: uicera purgat, & ad cicatricem perducit: uitia oculorum emendat, ex crescentia in carne consumit, nomas cohibet: vomitus cietum hydromelite potum, aut cum melle delinatum, illitum ue.

AES VSTVM, quod in officinis passim habetur, pauci sanè ualoris esse existimauerim, cum nigrum sit, & plusquam oporteat, igne exolutum. Verùm facile quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quod si ærei clauis nauigijs solutis exempli non adsint, æs aliud omne uetustate expurgatum, commodè assumi poterit. Vsti æris meminit Galenus libro 1x. simplicium medicamentorum, his uerbis. Aes uustum habet & acrimoniam quandam, sed & adstrictionis est particeps. Proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici ulceribus inducendæ: quanquam id ipsam præstare, & antequam lauetur, possit, potissimum in carne duriore: alioquin in molliore commodius est, quod ablutum est. Quod Aes uustum Latinis, χαλκός κεκαυμένος Græcis appellatur: Italis, Rame abbruscato.

Aëris usti cõsideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Χαλκὸς αἰθρῶς. FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

FLOS æris, quem nonnulli clauorum veterum psegma, quasi refegmen aut segmentum, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fuluescens, milij effigie, & numero, breuis, ponderosus, modicè splendens, atque cõstringens, qui delimatam æris scobem non recepit, qua sæpe adulteratur. Sed id facile deprehenditur, cum dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cum æs fornacibus suffum, in receptacula delabatur, per cola fistularum ad ea pertinentium. tum huic negotio addicti ministri, fordes expurgantes, aquam clarissimam insundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac addensatione, uelut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & ex crescentia coërcet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternum obolorum

Aëris usti cõsideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

rum

rum pondere datus, crassum humorem extrahit, carnosam narium, & sedis vitia absimit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: vnam, tonsillasque reprimat, farina eius cum melle admota.

Floris æris historia.

FLOREM AERIS uerum ac legitimum in fornacibus, ubi æ ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modum. Cum æ fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquam omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimque uapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subieciēbam, tandiuque tenebam, donec cessabat uapor. Itaque demum æris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi sese ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuissima æris pars, quæ à uapore in sublime fertur, æris frigiditatem experta, facile in eiusmodi exigua grana concreuit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur. quapropter eius uice æruginē perpetuò utuntur. Florem æris paucis perstrinxit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Flos æris tenuiorum partium facultatis est, quam aut æ ustum, aut squama. Merito itaque ex eo factis collyrijs, extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates, quas uocant sycosis. Χαλκοῦ ἄνθος ita Grecis, Latinis uero Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas, siue Zer alnhas: Italis, Fiore del rame.

Vires ex Galeno.

Nomina.

Λεπίς χαλκοῦ. **SQUAMA AERIS.**

CAP. XLIX.

SQUAMA æris excussa ex Cyprijs officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est, clauaris nominatur. sed ex vili promiscuoque ære, aut candido, vitiosa intelligitur: quam, utpote tenuem, & inuolidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, præfertim si aceti respersu æruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coërcet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsâ, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nanque scabritiam absimit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousque pesselum ierit: abijcitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adijcitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumque lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas usque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarij colligitur, ibique apprimitur. quo factò, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim velut flos squamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cum primis efficax. Inutile, imbecillumque quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere finitur, effusaque extante aqua, ubi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij ut cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπίς σtomomῆτος. **SQUAMA STOMOMATIS.**

CAP. L.

SQUAMAE ex acie, aut mucronibus decussæ, quam uocant stomoma eadem vis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad moliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squamæ æris, & stomomatibus consider.

AERIS SQUAMA malleis ex eo decussæ, res sanè uulgaris notitiæ est: tametsi ea præstantior sit, quæ ab ære excutitur, quo clauis sūt, helitis proprie dicta. Siquidem cum huiusmodi æs rude impurumque sit, crassiorē, uegetiorēque squamam reddit, quam id quod pluries ignem expertum, in uaria usorum genera conformatur. Eius præterea abluendæ ratio adeò Dioscoridi clara distinctaque traditur, ut nihil addendum super sit. Squamæ omnis in uniuersum meminit Galenus lib. IX. simp. med. ubi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa utile: alia ferri, et stomomatibus. Quidam uero nominant & helitin lepida, siue squamã. Omnes sanè uehementer desiccant. At inter se diuersæ sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentiæ: quòdque plus, minusue adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorum partium, quam alia est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpsit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatibus. quamobrem ad contumacia ulcera, meliores sunt, quam squama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius squama æris, & hæc etiam ualentius helitis. Omnes autem squamæ non in strenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem uim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, ut superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus utique liquidò constat stomomatibus squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrariam memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atque etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quam quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatibus squamã, æris squamam omnium tenuissimam esse contendunt, ut Brasauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisque authoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cum nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatibus squama promiscuè, æris & ferri squama esse possit. Verum ne quispiam forte putaret, me hæc meo tantum arbitrio

Plinij, & recentiorum quorundam error.

bitrio proferre, id sanè quod sentio, primum non obscuris, ut puto, rationibus aperiam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissime confirmabo, quod scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantum. In primis itaq; dicimus, quod eum scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter ceteras obtinere, ferri uerò maiore adstringendi uis quam hæc pollere, & hæc etiam maiore stomomatis, manifestum præbet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec à simplici ferro esse decussam, sed à duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cum stomomatis squama longè magis adstringat, quam ferri, huius uerò plus adstringat quam æris, rationi minime consonum uideatur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scorbem, sed potius (ut dictam est) purissimi chalybis. Ad hæc cum Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia æris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palam facit, stomoma aliud esse metallum ab ipso ære, & à simplici ferro omnino diuersum. Nam si sensisset Galenus, quod stomoma in æris genere, non autem ferri, fuisset reponendum, dixisset haberi squamam æris, stomomatis, ac ferri, neq; ita speciem à suo genere disiunxisset. Sed quoniam rectè non uerat stomoma genus esse ferri arte facti, ob id illud adscripsit generi, quemadmodum & Paulus ipsum secutus. Cæterum præter rationes adductas, stomomatis squamam à chalybe tantum decussam esse, nihilq; aliud Græcis stomomatis nomine indicari, quam chalybem, confirmatur Aëtij & probatissimi, & Græci authoris testimonio. quippe qui libro IX. cap. XLVIII. de ijs agens, quæ in corpus sumpta dysentericos iuuant, quidnam Græcis esset stomoma, his uerbis aperte declarauit. Deinde uinum purum uetus, quantum satis uidebitur, in nouum uasculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod stomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro X. cap. XI. ubi indurati lienis curam agit, sic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Ipsius autem stomomatis ferri squama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Postea agrestioribus hominibus utiliter exhibetur. Et lib. XIII. cap. XXI. idem ait. Squama ferri, præsertim stomomatis, amplioris adstrictionis particeps est. hæc Aëtius. Ex quibus sanè perspicuum fit, nil aliud Græcis esse stomoma, quam Latinis sit chalybs, qui è puriore ferri substantia, arte fit in fornacibus. Quo factum est, ut omnes in uniuersum medici Aëtium, & reliquos uetustiores sectati, ad dysentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quam ferrum, modò in aquam, modò in austerum uinum, modò in lac extinguant, quod chalybs maiore adstringendi uis polleat, quam ferrum. Hinc itaq; omnino affirmare licebit, nil aliud extitisse uetustioribus, ac recentioribus Græcis stomomatis squamam, quam quæ à chalybe decutitur, eiusq; præsertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, uel mucrones coaptant artifices: quin etiam dum alia sunt instrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porro hanc rem quoq; Aëtianus abunde expressit suo de compositione medicamentorum libro in Aegypcia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur utilior, si squamam acie, aut mucronibus decussam, quam appellant stomomatis, pari pondere sibi adsciscat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc in insuper confirmari potest ex Galeni scriptis libro primo, ac tertio de compositione medicamentorum secundum locos, ubi diuersis medicamentis, præsertimq; ad alopeciam facientibus, stomomatis ferri squamam immiscet. Sed si fortè reperiretur aliquis adeò ceruicosus, & peritæax, ut tot clarissimorum uirorum autoritatibus non acquiesceret, audiat quæso Aristotelem philosophorum omnium principem, qui libro VIII. Meteororum, chalybis siue stomomatis conficiendi rationem scitissime docuit ijs uerbis. Τακται δὲ καὶ ὁ ἐργασμένος σίδηρος, ὡς ἔγρηός γίγνεται, καὶ πάλιν πηγνύσθαι, καὶ τὰ σωματά τοιοῦσιν οὕτως. ὕψισται γὰρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κατὰ τὴν σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τὸ σῶμα γίγνεται. ὅν ποιοῦσιν δὲ πολλάκις κατὰ τὸ εἶναι τὸ ἀποσίαν γίγνεται πολλὰν, καὶ τὸν σκαμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαίρομενον. ἐστὶ δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκαθάρσιν. Quæ Latina redduntur

in hunc modum. Porro & ferrum elaboratum liquefcit, ita ut fluxum reddatur, & rursum concrefcet, atq; in hunc modum faciunt stomomata: siquidem scoria in fundum subsidet, & defæcatur ferrum. Cum uerò id sæpe factum est, & purum euasit, stomoma efficitur. Hoc autem non sæpe faciunt, eo quod repurgatum multum deperdat, & pondere imminuat. Atqui ferrum illud melius est, quod minus excrementi retinet. hactenus Aristoteles. Cuius nimirum doctrinam sequuntur in hunc usq; diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs uniuersæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorsus hallucinari euidentissimum est, qui aliter sentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Brasauolum. His omnibus accedit Serapionis autoritas, magni inter Arabes Dioscoridis interpretis: quippe qui quadragesimo tertio sui operis capite de simplicium medicamentorum historia & uiribus, id totum quod à Dioscoride proditum est de squama stomomatis, de ferri squama posteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens.

Nec obstat, quod in Dioscoridis codice scriptum reperitur, stomomatis squamæ uim eandem esse, quæ æris squamæ, quâquam non adeò ualenter aluum deiciat. Siquidem ego plane suspicor, codicem Dioscoridis hoc in loco esse deprauatum, ut in alijs quoq; pluribus deprehenditur, præsertim eum nec à Galeno, nec ab alijs ueteribus recentioribusq; Græcis proditum sit, stomomatis squamam æris squamæ uiribus esse similem: hæc namq; aluum deicit, illa uerò contra eam cohibet. Ad hæc nusquam memini apud quenquam legisse, alio metallo roborari posse ferrum in aciem uel mucronem elaboratum, nisi chalybe, qui Græcis stomoma dicitur. Quo fit, ut illorum pertinaciam mirari non desinam, qui aliter sentiunt. Ex his itaq; haud dubie credendum arbitror, non aliud esse stomoma, quam chalybem, qui eum à primordijs semper fuerit expetitus ad ferreorum instrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci σῶμα uocant, pariter chalybem stomoma uocarunt. Quapropter dicebat Aëtius, sit ferrum, quod in ipsis extinguitur, stomoma. Hoc autem uocabulum putauerim ego ortum esse à σῶμα, quod Latinis os sonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis instrumentis usum nullum alium præbent, quam oris. unde Latinis quandoq; dici solet, eos, quibus ob malefacta caput abscinditur, in ore gladij periisse. Plinius quoq; licet ignorauerit,

Stomoma esse
chalybis squa-
mam confir-
matur autho-
ritatibus.

rit,

rit, quid Græcis significaret stomoma; chalybē tamen aciē, quæ Græcis σόμομα dicitur, appellauit lib. xxxiiii. cap. xiiii. sic inquit. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma est. Seres hoc cum uestibus suis, pellibusq; mittunt. Secunda Partibico, neq; alia genera ferri ex mera acie temperatur: cæteris enim admisceatur. hæc Plinius. Ex quibus palam est, id hoc loco Plinio aciē uocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, uel ab acuendo uulgò uocamus acciatio, quemadmodum & Galli acier, & Hispani acciel suo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum autoritatibus freti, σόμομα potius à σόμα, quam à uerbo σόμα ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à σομόω σόμομα dictum existimant, non sit omnino improbanda, quòd id uerbum roborare, durum facere, aciē & mucronem inducere Græcis designet. Sed neq; illos quoq; prorsus aberrare crediderim, qui scobem ab acie, & mucronibus, dum super lapide rotante acuuntur arma, derasam, stomomatis squamam esse censent. uerūtamen hæc, quòd sit lapidis illius ramentis admista, non perinde ac sincera probanda uidetur. Squama, quæ Græcis λεπὶς χαλκῶν, Latinis Squama æris appellatur: Italis, Squama del rame: Germanis, Kupfer schlag: Hispanis, Esquama de cobre. Quæ uerò Græcè λεπὶς σόμοματος. Latine Squama stomomatis dicitur: Arabice, Tubel, Batiture sabartam, & Cortex astis: Italicè, Squama dello stomoma: Hispanicè, Esquama de azero.

Nomina.

Ἰὸν ξυρόν. AERUGO RASILIS. CAP. LI.

AERUGO rafa fit ijs modis. In cadum, aut aliud consimile uas, acetum quàm acerrimum infunditur: superponitur inde inuersum æneum uas, præfertim concameratum, sin minus, planum: fitque obstructum, nullumque habeat spiramentum: exempto, quòd doliolum obturaueris, operculo, decimum post diem insidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis super acetum ita suspenditur, ne ipsum attingat, & totidem post dies raditur. Aut massula æris, aut lamina una plurésue uinaceis non recentibus, sed iam aciescentibus conduntur, & simili modo uersantur. Quinetiam ex delimita æris scobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bractæ auri cõclusæ malleo ducuntur, si quis eas aceto respargat, & ter aut quater uerset, donec æruginem contrahant. Tradunt æruginem in Cyprijs metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo efflorescit: adduntque per Caniculæ æstus è quodam specu manare: sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem, copiosam quidem, & boni coloris, sed uitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant. aliqui pumice admisto, alij marmore, alij atramento futorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, dum pollice sinistrae manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam difundi constat: marmoris autem, pumicisque partes coeunt non dissipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbescent. quin & dentium appressu: siquidem sincera cedit, læuis, & sine asperitate. Atramentum uerò futuri igne coarguitur: nanque si fictile, aut lamina adulterata æruginē illinatur & feruenti cinere, aut carbonibus incalescat alterutrum, mutabitur, rubescetq; id, quod atramentum futorium acceperit: quòd id uisum suapte natura talem fortitur colorem.

Ἰὸς σκώλης. AERUGO SCOLECIA. CAP. LII.

AERUGINIS, quam uocant scoleciam, duo sunt genera. quædam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprij æris dimidiam heminam aceti albi acrisq; pistillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam unam, cum facilis fossitij translucentis, aut marini quàm albissimi, solidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydus Caniculæ, donec colorè æruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: ubi autem se in uermiculorum Rhodiæ similibus speciem coegerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, si duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta sunt, peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita uendant. quod genus, ut uitiosum, improbat. Fit & quædam ærugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprij æris, cum urina pueri impubis, qua aurum ferunt ruminant. Antedicta æruginum genera usto æri omnino respondent, sed magis effectū ualent. Sciedum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam. mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rafa respondet. Aerugines omnes adstringunt, extenuant, exalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lacrymas cient, nomas sistunt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida ulcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrii modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excrecentias, & extuberationem utiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitæ: uerum post illitionem spongia ex aqua calida locus fouendus est. resina terebinthina exceptæ, cum ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quancunque uelis, minutissimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: versaturque donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad usum. Sunt qui cruda olla eam urant, uti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

AERUGINEM

AERUGINEM, quod colore sit uiridi, officinae, ac medici in Italiae et uiride nuncupant, & uulgari sermone uerde rane. Verum quauis officinae eo in uniuersum abundant; synceri tamen parum ostendunt. Scolecia aerugine, ac fossilia destituuntur: quod altera, quod sciam, hoc tempore non paratur, altera uero ab aerijs fodinis, ubi fossae plurima reperitur, a fossoribus non deferatur. Proinde cum harum copia non sit, ea tantum utimur, quae aere in acetarijs cadis demisso, aut uinaceis iam accrescentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt aeruginem, & aeris florem unam, & eandem rem esse, ut superius de aeris flore differentes latius ostendimus. Aeruginum uires reddidit Galenus libro 1 x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrabens, & liquans, non teneram modo, sed & duram carnem. Porro supra dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quae cicatricem inducant, appellare, cum ijs in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint ulcera excresecientia, ac postridie contracta reperiant. tametsi illos haud lateat, si paulo plus impositum foret, sese ulcus non contractum, sed erosionem inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cum medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat aerugo, non tantum ipsa ulcera, quod si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum extergat. Dictum uero supra est de talium medicamentorum natura, tum ut sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamenti, quibus minime oportet: utpote cum ipsa id praestare nequeant, uerum ea, quae ex ipsis composita sunt. Quae aerugo s'ou ξυσόν Graecis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasilis. Quae uero Graecis i'os σκώλης, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.

Aeruginum confid.

Aeruginū uires ex Gal.

Nomina.

Ῥύβιγος σιδήρου. RUVIGO FERRI. CAP. LIII.

RUVIGO ferri restringit: sistit foeminarum profluvia admota; potuque praestat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquam utilis ad scabritias genarum, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquaue, in qua candens ferrum sit restinctum, potu coeliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCUS FERRI. CAP. LIIII.

STERCUS ferri, quam scoriam uocant, eadem potest, quae rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

FERRVGO, quae est ferri rubigo, uulgaris notitia est. Eius similiter scoria, quae Latinis & stercus, & recrementum ferri, & nostris uulgo spiuma di ferro appellatur, omnibus notior est, quam ut maiore indigeat declaratione. haec nanque prope ferrarias officinas passim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis forsasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quod ferri, aut aeris, aut argenti scoria non est squama, quae malleo decutitur. Siquidem haec ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquefit, & iterum in ferrum coit. Scoria uero, quod inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiarum modo spumofum, nunquam ferrium effici potest. Scoriae meminit Galenus libro 1 x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Scoria omnis res ficatorium admodum medicamentum est, potissimum autem ferri. Siquidem ad leuorem redigens ipsam in aceto quam acerrimo, posteaq; decoquens, ad aures, quae longo iam tempore pure fluxerunt, ea uero medicamento maxime excicatorio, adeo ut mirentur, qui praeparantem me uident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porro argenti scoriam proprie hecysma appellant. Verum emplastris quibusdam resicatoriae facultatis commiscetur. Rubigo ferri Latinis dicta, i'os σιδήρου Graecis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eysen rost: Gallis, Ruillewe de fer. Quae uero Graecis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chab alhadid: Italis, Spiuma de ferro: Germanis, Schalhen: Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.

Rubiginis, & scoriae ferri confider.

Scoriae uires ex Galeno.

Nomina.

Μολιβδος περιλυμένος. PLUMBVM ELOTVM. CAP. LV.

LOTVRA plumbi sic fit. In mortarium plumbeum aquam injiciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundens, quod facilius quicquid est resolutum incerni possit. hoc iterum facito usque dum satis tibi habuisse videatur. ubi confederit priore aqua effusa, nouam adiciens, ut cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quaesitam, mortario pistilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigrescat: mox ubi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos. nam tritum vehementer, cerussa simile redditur. Alij eliminata scobi modicam plumbaginem adijciunt, affirmantes ita elotum plumbum praestantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere caua, sistere oculorum fluxiones, & ulcerum excresecientia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis vl-

Kk cera,

cera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex rosaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum spodij effectus præbet, nisi quòd non obducit crustas. Syncerum plumbū affrictu, marini scorpionis, draconisq̄ue plagis auxiliatur.

Μολιβδος κεκαυμένος. PLUMBVM VSTVM.

CAP. LVI.

VRITVR plumbum sic. Super quàm tenuissimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, sulphur inspargito: additisq̄ue alijs rursus laminis, interiecto semper sulphure, vsquedum vas expleueris, succendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude versato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilq̄ue è plumbo non vstum hæserit. tum demum obstructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius sentitur. Aut elimatam plumbi scobem in olla sulphure vrito. Alij laminas in fictili crudo, vt dictum est, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili spiramento, vrunt. Alij pro sulphure cerussam, aut hordeum inspargunt. Alij integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem soluantur. Sed difficilis huiusmodi vstio, & si vehementius uratur, contrahit spumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum vstum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eodem effectus habet, quos plumbum elotum, sed multò acriores.

Σκορία μολιβδον. RECREMENTVM PLVMBI.

CAP. LVII.

RECREMENTVM plumbi, quod scoriam vocant, optimum est, densum, fractu contumax, cerussam planè repræsentans, nihil plumbosi habens, quod ad luteum colorem accedit, & uitri splendorem imitatur. Eadem, quæ plumbum exustum potest, sed magis adstringit. Lauatur in mortarijs infusa aqua, & refusa summa aquæ parte, quæ luteum colorem duxit: idq̄ue sæpius, dum recrementum absumatur. Dein vbi confederit crassamentum, aqua effusa, digeritur in pastillos.

Μολιβδοειδης. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS.

CAP. LVIII.

MOLYBDOIDES lapis à plumbi similitudine dictus, respondentem recremento uim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plumbi confid.

PLVMBI abluendi, atq; etiam comburendi ratio, adeò lucidè constat à Dioscoride prodita, ut operæpretium non sit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum est, plumbi recrementum, quod Dioscoridi scoria uocatur, non esse plumbaginem, quæ excrementi instar, ubi plumbum igne liquefcit, ab eo secedit. Quippe quòd hæc nil aliud sit, quàm purissimum plumbum, quod ignis ustione, cineris speciem induit. Hæc enim in plumbarijs officinis in purissimum plumbum facile redigitur, quemadmodum & argenti spuma. Plumbi itaq; scoria fit tantum in fornacibus, ubi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probe suso, artifices plumbum, quod inde effluxit, in scrobiculam extra fornacem delabi sinunt. Vbi uerò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quousque scoriam exuat: quæ (ut Dioscorides inquit) densa admodum est, & fractu contumax, colore in luteū uergente, & uitri splendorem præ se ferens. Huius complures uidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolensi, ubi innumera metallorum fornaces, die noctuq; ignibus aguntur. nanq; in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his struentes. Quòd si accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liquefcere, scoria huiusce partem admiscet, quoniam huius admisculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego sæpius plumbi, argentiq; scoriam adeò uersicoloribus lineis intersectā, pellucidamq; ut id uitri genus, quod uulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo est, certam et exquisitam harum rerum cognitionem assequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, nò autem ea in pharmacopolijs querere, ubi omnia ferè metallica medicamenta spuria, & adulterijs uitiata reperiuntur.

Lapidis plumbarii confid.

Ceterum qui Lapidem plumbarium, siue molybdoidem hodie legitime ostendat, habeo profectò neminem, ni forte fossilis quoddam cadmiæ genus demonstrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam uulgò uocant Marghesita di stagno: quanquam hanc equidem molybdoidem esse non auisim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis historiam scriptis mandasse compererim, quàm ipse fecerit Dioscorides. qui tamen eius historiam tam paucis perstrinxit, ut difficile admodum sit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem representet. Etsi fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, ueram esse molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat. De plumbo diffusè satis disseruit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Plumbum facultatis est refrigeratoriæ. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatā; sed & aëream, partem autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentie humidæ à frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd ubi admotum est igni, celeriter fundatur, fluatq;. Quòd uerò & aëre sit particeps, hoc habeto signum omnium, quæ nouimus, unicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aërem habentibus turbidum, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum uincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpenumero creuisse uisum est, & quædam adeò intumuisse, ut ex lapidibus dependere crystalli

crystalli modo. Atq; hæ probabiles quidem sunt humiditatis eius, frigiditatisq; notæ, priusquam experimentum fiat: cæterum scientifica, & certæ per experientiam cognoscuntur. Preparato igitur mortario, simulq; pistillo, utrisq; ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaq; terito, ut & pistillus, & plumbeum mortarium succum quandam reddant. Id quod ex utroq; constabit, multo erit frigidius facultate, quam liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & uinum tenue aqueum, & oleum iniicere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum uoles refrigeratoriũ, oleum omphacinum sit, aut rosaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porro si succo, qui proueniet, uti uoles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum ulcere, aut rugis, & ad eas, quæ in pudendis, testibusq; & uberibus consistunt: similiter aduersus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & ulceribus rebellibus utile est. Nam & ad canerosa eo utens, uirtutem medica
 10 menti mirabere. Quod si celeriter multum plumbei succi colligere uoles, conare in sole terere, aut quocunq; certè modo aëre excalesceto. Ad multa autem utile habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam terras, ceu semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, psyllij, omphacis, portulacæ. Porro si qua horum non facile in succum soluantur, uelut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, uelut omphacis, qui & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum absq; alio ullo, ipsum per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, ubi ueneris somnijs uexantur scilicet: nimirum haud obscure eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata, planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quam hinc uel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cum ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad
 20 ulcera rebellia. Vbi uerò lotum fuerit multo optimum medicamentum est, & ad ulcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironis quæ uocant ulceribus, & canerosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducendum quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterum soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoq; die. Verum foris spongiam imposito aquæ frigide, quæ si desiccetur, rursus mergatur. Sed hæc fusius, quam pro instituto diximus, plusculum sermone affinitate proceci. At tempus iam est sequentia deinceps persequi. hætenus Galenus.

Nomina.

Plumbum elotum sic Latinis, μόλιδος πειλαμένος Græcis dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum uerò ustũ Latinè dictum, μόλιδος κενωμένος Græcè, Piombo abbruscato Italicè uocatur. Quæ deinde ορυζία μόλιδος Græcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quæ denique μόλιδοειδής Græcè, Molibdoides item, & Lapis plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria.

ΣΤΙΜΜΙ. STIBIUM.

CAP. LIX.

STIMMI optimum, quod splendidissimum est, modoq; nitedularum emicat, confractione crustosum, nihil terræ, aut sordidi habens, friabile, quod stibi appellarunt, alij platyophthalmion. Vis eius adstringere, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, vlcera ad cicatricem perducere, sordes, & ulcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem. & ut in uniuersum dicatur, vis usto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur
 40 crusta, exemptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

STIMMI, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplastarijs, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quod hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quin etiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fustum, & in massas concretum. Aiunt artifices, qui campanas constant, has edere sonitum magis concinnum, magisq; auribus gratum, ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Iis etiam
 50 expetitur, qui uasa è stagno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: ijs præterea, qui chalcographis characteres, & typos effingunt. Id tantum differentie esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quod plumbum ignium ui liquecat, stibium uerò nunquam, sed facile teratur in puluerem. Sed eius opinio nem falsam esse deprehendit experimentum. quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sepius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu utimur ad contumacia, sinuosaq; ulcera sananda. ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, ut sincerius, puriusq; reddatur. Cæterum admonitos lectores uolumus, oleum hoc nostrum è stibio paratũ, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tamen si hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quam illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur asserere stibiũ igne haudquaquam liquecere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphericosq; globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (ui pro certo affirmant) id fluxum facerent.

Stibij consideratio.

Brasauoli erratum.

Stibij uires ex Galeno.

Stibij uis deiectoria.

Stibij mentionem fecit Plinius lib. x x x i i i . cap. vi . ubi ita scribit . In iisdem argenti metallis inuenitur , ut proprie dicamus , spumæ lapis candidæ , nitentisq; , non tamen translucens , stummi appellant , alij stibium , alij alabastrum , alij larbason . Duo eius genera , mas , & fœmina . magis probant fœminam . Horridior est mas , scabriorq; , & minus ponderosus , minusq; radians , & arenosior . Fœmina contra nitet , friabilis , fissurisq; non globis debescens . hæc Aënus Plinius . Stibij uires retulit Galenus lib. i x . simplicium medicamentorum , his uerbis . Stummi ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem : quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur , & illis scilicet , quæ conformantur in collyria quæ uocant , & siccis , quæ utique sicca collyria cognominant . hæc Galenus . Ceterum stibium uim deiectoriam fortitur præstantissimam : quanquam nullus (quod ego sciam) antiquorum , neq; recentiorum , præter unum Theophrastum Paracelsum , hoc literis memoriæq; mandauit . Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hic commemorare de huius medicamenti uiribus , quæ uidi , atq; etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi . Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus , qui iandudum honoratissime medicinam facit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austriae , apud quem me nunc collegam habet , ex multis uigilijs magnisq; laboribus , quos in studia & seruitium insumpserat , inciderat in malam ualetudinem , nempe in pulmonum , cordis , & uentriculi inflammationem : unde uehemens admodum sitis consequbatur , quæ nullo quidem potu extingui poterat . Præterea epiglottidis tumore , & tanta palati siccitate uexabatur , ut uix loqui posset . Quinetiam cordis palpitatio nem patiebatur adeo magnam , ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse . His denique malis accesserat capitis distillatio , à qua sæpius suffocari metuerat . Porro metum mortis augebant uires , quæ tot morbis quasi hostibus obfesse , facile poterant deficere & opprimi , ex eo præsertim quod nullus esset cibis , qui appetitum languescentem excitaret , atq; ita uires instauraret , uel saltem conseruaret . Addam quod os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant . quæ sanè omnia dictæ inflammationis erant indicium non obsecurum . Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet , atq; in maximo uersaretur discrimine , neq; ullum perciperet leuamentum suarum ægritudinum ex multis medicinis factis , ad Stibium , quod Mauritanii Antimonium uocant , me nesciente , confugit : quoniam sæpe audierat medicamentum hoc sibi mirifice commendatum fuisse à Georgio Hansdschbio medico familiari suo , qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis . Hac itaq; ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem reducti , & rhodosacchari exiguo admisti , tria tantum grana sumpsit . atq; paruo post temporis spatio sensit medicamentum illud uentriculi subuersionem moliri , ac leuem quendam calorem excitare . Mox erupit uomitus , quo solum quasdam cibi particulas reiecit , etsi superiore die non cœnasset . Hunc paulò post alius secutus est uomitus similis : cui successit bilis flauæ reiectio ad unciarum ferè quatuor pondus . Hæc autem omnia euenerunt horæ tantum dimidiæ spatio . Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti , quod statim omnis uentriculi labor sedatus est . Ex eo uerò quod hora post ter biliosa infernè excreuit , in quibus crassa quædam residebant (hæc simul duarum librarum pondus æquare poterant) factum est , ut ab illa cordis palpitatio , capitis fluxione , & epiglottidis tumore statim sit liberatus . qui præterea neq; sitim molestam habuit , neq; cibi fastidium perpeffus est . Quamobrem is corporis salutem ipsamq; uitam in tot morbis deploratam , Deo primùm , deinde huic medicamento acceptam retulit . Alium quoq; Stibij intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Hansdschbius , cuius superius memini . Is enim cum esset pestilentia correptus , ob idq; maxima totius corporis imbecillitate affectus , cordis tremore , spirandi difficultate , capitis dolore , & sinistri inguinis abscessu , circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit . atq; post horæ dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitæ , bilisq; tum flauæ , tum porraceæ quantitatem , cum prospero admodum successu . Siquidem ex uomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas , ac cordis tremor cessauit . Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine ulla ægrotantis molestia . post quam reliqua pestis symptomata prorsus euauerunt , atque adeo breui is fuit integræ sanitati restitutus . Id quod etiam alijs contigisse scio , qui hoc admirabili medicamento sunt usi . Præterea Stibium opitulatur omnibus in uniuersum morbis , quos atra bilis excitauit , ijsq; præsertim qui hypochondriacam obtinent inflationem . equidem uidi Pragæ Bohemorum parochum , qui melancholicus factus planè despiebat , multaq; stultè loquebatur . Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo : quod paulò post copiosè atram bilem per alium eduxit , cui erant admista (ut ego , qui uidi uocatus tanquam ad miraculum , testari possim) ramenta ueluti carnis , quæ magnos uarices in particulas dissectos præ se ferebant . nanque excrementa illa sanguinem nigerrimum representabant potius , quam ullum ex alijs humoribus . Hoc utiq; illi tantam opem tulit , quod postera die uisus est bellè pristinam mentis suæ sanitatem recuperasse . Et quoniam is erat corpore robusto , & animo forti ; ideo non est mirum , si facile & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem . quanquam audax nimis forte habendus est ille , qui eã exhibuit . Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febr. consumptis , & ijs qui spirandi difficultate laborant , præcipue asthmaticis . Prodest item conuulsis , comitialibus , ueternosis , resolutis , & ijs qui coli dolore cruciantur . Ceterum sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare , atque idem reliqua omnia metalla , instrumentaq; metallica , quibus adijcitur , ab omni sorde purificat . Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet , ut illud quod exhibitur , sit præparatum . Hanc ob causam nos hic eius parandi rationem subiiciemus . Eligito Stibium optimum , quod (ut Dioscorides tradit) splendidissimum est , modoq; nitedarum emicat , confractu crustosum , friabile , nihil terræ aut sordidi habens . Id primùm in puluerem facito : deinde in fictile uas , quod amplum sit , conijcito : tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum uerbo utar) sub dio exponito , atque interim cochleari ferreo continuè moueto . Hoc uerò dum fit , fionus exhalat tenuis , sulphur & auripigmentum redolens , qui si ore attrahatur , crebras interdum (ut audio) excitat uomitiones . quapropter qui uersant , uentis terga opponunt . Versare autem assidue expedit : nam si paulisper cesses , uel comburitur Stibium , uel liquefit , atque iterum coalescit in glebas . Vix tamen fieri potest , etsi perpetuo uerses , quin aliqua paruæ glebæ con-

crefcant.

crescant. quas cum uideris, sublato ab igne fictili, quod concreuit, rursus in puluerem redigito, atq; eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoq; uersato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebule postulauerint. Ita quoq; tandiu uersare conuenit, quoad corpuscula illa, quae emicant, splendorem suum amiserint, uapor omnis cessauerit, foetor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicans cineris colorem contraxerit. per facti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilq; prorsus fumi emittat. Post haec sumito huius sce calcis, exempli gratia, libram mediam: stibij crudi, hoc est, non calcinati, unciam: chrysocollae factitiae, semunciam. Deinde chrysocollam & stibium tertio in tenuem puluerem. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas super laterem prius collocatum, carbonibus accensis circumdata. Veruntamen opera pretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illae comburantur. Quocirca habenda est rudicula ferrea, & cum uas fictile candescit, ea immissa, an stibium liquefiat, periculum faciendum est. nam si rudiculae aliquid haeserit, certum liquefactionis erit indicium. Hoc cum uideris, statim a rude illud quod haesit, abradito. Id autem primum esse solet coloris pallidi. Sed paulo post eodem experimento utendum est, idq; repetendum, usq; dum illius, quod abraditur, color appareat flauus, uiuidior ac pellucens. Qua re perspecta nulla est trahenda mora, sed statim uase ab igne exempto cum foreipe igniario, res liquefactae sunt super lapidem porphyreum uel marmoreum guttatim proijcienda. quamprimum enim concreuerint in lapillos, qui colore & nitore chrysopatos, atq; etiam nonnunquam granatos referunt. Hos autem repones in usum, & cum ijs uti uolueris, in puluerem redigito, datoq; triu uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita preparatum commodissime admiscetur rhodosaccharo, cui etiam mastiches modicum adijcitur. Atq; haecenus de stibij non uulgari efficitur ac preparatione. quae equidem omnia (ut ingenue fatear) in primis debeo Andrea Gallo uiro clarissimo, cuius supra mentionem feci. Stibium quod Latinis, Σίμυις Graecis uocatur: Arabibus, Aitmad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyseszglasz, & Rohspyszglasz: Hispanis, Piedra de alcohol.

Nomina.

Μολύβδαυα. MOLYBDAENA, SEV PLVMEAGO. CAP. LX.

MOLYBDAENA optima est flaua, argenteae spumae aemula, modice splendens, cum teritur rufa, coeta cum oleo iccinoris colorem trahit. Vitiosa est, quae aërem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quaedam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quae lapidosa non sit, aut recementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumae argenti, aut recemento plumbi similem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quae liparas uocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & ulcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

MOLYBDAENA, ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, & argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, siue materia, plumbi tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem molienda satis esset, qui operi praesunt, aut lapidem, a quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium uel partim cum admistis metallis coit, partim uero argenti spumae modo fornacis folio cohaeret, & in molybdenam uertitur. Hoc itaque cum probè nouisset Plinius, libro xxxiiii. cap. xvi. de hac Molybdæna differuit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim e sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisq; uenis conflat. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quae portio est tertia addita uenae. Haec rursus conflata dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus. Idem praebet argenti spuma, quae Graecis lithargyros dicitur. haecenus Plinius. quamobrem facile asserere ausim, nil aliud esse Molybdenam, quam lithargirij speciem, quae postquam e fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaq; residet. Proinde non ab re dixisse uidetur Galenus, quod Molybdæna iisdem polleat uiribus, quibus & argenti spuma. Quae autem in terrae uisceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quam metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidè testari possum uaria se facie ostendi: quippe quod alius sit colore luteo, alius cinereo, alius caeruleo, alius uero scintillans cernatur, atque nitorem praeseferens, pro uarijs, ac diuersis terrae uaporibus, qui in metallicos lapides feruntur. Quod autem eiusmodi sit Molybdæna fossita, testis est Plinius lib. xxxiiii. cap. xviii. ubi sic inquit. Est & Molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi, & argenti uena communis. Et libro xxxiii. cap. vi. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam galenam uocant. haec Plinius. Caterum patam est, molybdenam factitiam nihil a lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum, eius uerba declarant libro i. simplicium medicamentorum, dum ait. Molybdæna similem lithargyro uim possidet, tantum a media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem haec medicamina liquari possunt: ac non ut lapides, & cadmia, & arena liquationem respuunt, sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua, sed diutissima coctione. Porro eum in Cypro cadmiam, quae in montibus, & riuis nascitur accipiebam, quae & ipsa lapidis, ut dixi, species est; ad eundem modum molybdenam multam, cum alijs protectam lapidibus conspexi in uia, quae ad Ergasteria ducit a Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis, & quadraginta stadijs distans a Pergamo. Μολύβδαυα sic Graecè, ut etiam Molybdæna Latine dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdæna consider.

Molybdæna uires ex Gal.

Nomina.

RECREMENTVM argenti, quod scoriam vocant, aut helcysma, aut encauma, molybdanæ vim habet. quare emplastris, quas phæas appellant, additur, ac medicamentis, quæ cicatricem obducunt, utpote cum adstringat, extrahatque.

Argenti scoria
confid.

Vires ex Gal.
Nomina.

COMPLURES argenti scoriæ acerui, quam uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uisuntur in agro Tridentino prope Perzenum, & Lauisum, & in comitatu Tirolensi, ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi scoria differentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab indistis quibusdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert, ut per difficile sit alterum ab altera dignoscere. Varijs hæc coloribus conspicitur, pro admistorum (ut opinor) fossilium uarietate. nigricat tamen cum plurimum, & quibusdam exartur lineis cum cæruleis, tum etiam uiridibus. Nec deest etiam quæ uiridi tantum, & quæ solium cæruleo spectetur colore. Huic uires reddidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti scoriam propriè helcysmam appellant. Emplastris quibusdam resicatoriæ facultatis commiscetur. Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία uocatur: Italis, Scoria dell'argento.

SPUMA argenti quædam gignitur ex arena, quam molybditin uocant, in fornacibus conflata, do nec perfectè igni incandescat: altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis: has sequitur, quæ fit Dicæarchiæ, id est Puteolis, Baijs, in Campania, & Sicilia. plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima: quæ in Sicilia, argyritis: quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua, excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare, & occludere. Vritur argenti spuma, confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis: ita accensa follibus, ut conflagret, abstergitur infidens spurcitiæ, & reconditur. Aliqui ter aceto, aut uino restinguentes, rursus vrunt, & eadem profecuti, reponunt. Lauatur ut cadmia. Ut argyritidi nominatæ, aut, si desideretur, alteri candor detur, ea in partes magnitudine fabarum confracta, chænicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua, addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro, raro, anfulis uasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum diffiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur: triticum abijcitur, spuma argenti vehementer manibus affricando, infusa aqua lauatur, assiccataque in Thebaico mortario teritur, affusâ feruente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua, iterum tota die teritur, & uesperis infusa calida aqua finitur: mane colis excernitur, alia infunditur, atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet: postea additis ad singulas minas spumæ argenti, quinis salis fossilis drachmis, infusaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur: cumque inalbuerit, calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus falsedinem respiciat. demum ardentissimo sole siccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur, addito sale fossilis trito, triplicato pondere, in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur, ita ut superemineat: mouetur quotidie mane & uesperis, aquaque superinfunditur, priore nequaquam effusa. hoc fit triginta diebus: nanque nisi moueatur, crassescit usque ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria, in Thebaico mortario spuma argenti teritur, coniectaque in fictile aquam continens, manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum falsuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti spuma candidum apparet, in uas aliud transfertur, & redactum in pastillos, plumbea pyxide conditur. Alij spumam argenti in fabarum magnitudines confractam, in ventre suillo crudo ex aqua coquunt, dum viscus eliquescens contabescat, exemptamque cum sale pari terunt, & ut supra dictum est lauant. Sunt qui salis libram unâ, & spumæ argenti tantundem, in sole terant, aqua continuè mutata, dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam vis argenti spumam: ubi lana candida inuolueris, fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cumque fabæ disruptæ dehiscant, lanaque non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam, iterum coquito, cyathum aquæ, & parem fabarum modum adijciens. eadem tertio, quæ supra, facito: in summa tantisper, dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortarium, ad singulas salis fossilij libras, adijcito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas, & terito: intermittensque nitri quam albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse uideatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, ubi considerare desierit, colato: tum nouam superadijciens aquam, manibus probè uersatam, finito ut confidat, ac rursus per colum trajcito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisque effluit, & nullam falsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translata, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata utitor. Elotam autem cõstat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum sceditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

FIT PLERUNQUE Argenti spuma, quam Græci lithargyrum uocant, ea inquam, cuius hodie apud se-
 plasiarios est usus, in metallorum fornacibus, ubi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admixto. Si-
 quidem cum artifices argenti massam à sua uena defluxam à commixtis metallis, nempe plumbo, ære q; repurgare uo-
 lunt, in aluicum è cinere suo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò ut ui subditi ignis colliquatum, balnei
 speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum inmittunt, quod plerunque (ut diximus) aut plumbum, aut
 æs habet admixtum. Dum autem hæc perficiuntur, uisitur plumbum in liquecentium metallorum superficie, ignium
 ui follium statu continuè excitata, olei modo supernatans. quod tandem postquam æs, aut plumbum, quod prius ar-
 gento fuerat admixtum, in se contraxit, eorundem follium statu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cum
 uident artifices, aluicum in latus secant, labiq; sinunt in humum: fitq; hoc modo lithargyrum, coctionis diuturnitate,
 10 & metallorum aliorum mixtione, ea forma concepta. Huic, postquam refriguit, quandoque aureus, quandoque ar-
 genteus emicat splendor. Quo factum est, ut hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarijs ac medicis dicatur, om-
 nino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflare. Cæterum coloris huiusce uarietatem lithargy-
 rus haudquaquam ex auri, uel argenti spuma contrahit, sed quòd plus, minusue ærei uaporis ab argento detracti, in-
 tra se receperit. Siquidem (ut ego pluries experientia comperi, & ipsi quoq; testantur artifices) argentum depu-
 randum si plurimum sului æris contineat, huius & plumbi mixtione, lithargyrum aureus redditur: sin minus, argen-
 teus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quam plumbum æris uel argenti uaporibus
 commixtum. Non itaq; temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybdium uocant, aut
 ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro xxx. cap. vi. Meminit argenti spumæ Galenus libro ix.
 simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus scribens. Lithargyrum desiccatur quidem, uelut alia omnia metallica;
 20 lapidea, terrenaq; medicamenta, uerum omnium id efficit moderatissime: & secundum alias tum qualitates, tum fa-
 cultates, quodammodo in medio est, neq; manifestè excelsi faciens, neq; refrigerans: modica tamen adstringendi, abster-
 gendiq; facultas ei inest. quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendi-
 mus, & contrahentibus, atq; adstringentibus. Cæterum ad intertrigines femorum utilis medela est: quandoquidem
 utriusq; iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medijs ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea fre-
 quenter utimur ceu materia ijs miscentes, quæ ualentem facultatem obtinent, siue mordicantem, siue adstringentem,
 uel aliud quippiam efficientem, sicut in liquecentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiã,
 quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ ualentem facultatem possident. *Λιθάργυρος* sic Græ-
 cè, ut Lithargyrum item & Spuma argenti Latine dicitur: Arabicè, Martech, siue Merdasengi: Italicè, Spuma
 d' argento: Germanicè, Glett: Hispanicè, Almartaga, Litargiro, & Yezes de oro.

Spumæ argenti
 consideratio.

Lithargyri ui-
 res ex Gal.

Nomina.

30 *Υψηλὸν*. CERVSSA.

CAP. LXIII.

CERVSSA fit hoc modo. infuso in urceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo ace-
 to, laminam plumbeam supra fictilis spiraculum, subiecta prius arundinea tegete, firmato: super-
 icctisq; uelaminibus, ne halitum expiret acetum, ubi resoluta fuerit, defluensq; deciderit, hu-
 morem purum ad summa delatum colato, crassamentumq; transfundito. debet quoque sicari in
 sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari. postea quod superest duri, in tenues partes
 redigendum, cribrandumq; uicissim eadem tertio, quartoq; facienda. Melior, quæ primò cri-
 brata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquæ suo or-
 dine. Nec defunt, qui ligneas rudes in medio uase appendant: & derafo ceu situ imposito, ita ut ace-
 tum non contingat, inditoq; operculo circumlinentes dimittant. Post dies decem laxato obtura-
 mento uisunt: cumq; resoluta materia fuerit, reliqua, ut supra diximus, exequantur. Si autem quis
 in pastillos uelit digerere, aceto acri subacta, diuiditur in pastillos, qui in sole siccantur. Acetate ta-
 men supra dictum opus obeundum est: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme
 paratur, urceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idem, quod sol
 præstat. Laudatissimam fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis.
 Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam cerussam
 imponito, & assiduè versato: cumq; cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & utitur. Est
 & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis supra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, do-
 50 nec colore similis sandarachæ fiat, extractaq; ad vsus ministratur. Quæ uerò ita parata est, Sandyx
 à quibusdam dicitur. Lauatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere,
 extenuareq;: insuper excrementa leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur cera-
 tis, & emplastris, quæ liparæ uocantur, pastillisq; que. Est autem lethalis eius potus.

CERVSSA medicamentum est omnibus notum. Facilita tamen res est. Venetijs plurima conficitur, sicuti &
 in alijs compluribus Italiæ locis: quòd non solum in medicamentorum usus expetatur seplasiarijs, ac medicis; sed
 etiam pictoribus, qui ea frequentissime in suis operibus utuntur. Paratur ex cerussa (ut Dioscorides inquit) Sandyx,
 quod officinæ Serapionem secutæ minimum appellant, non autem Sandarachæ, auripigmenti genus, ut libro de compo-
 sitione medicamentorum existimat Fuchsius. Siquidem Sandarachæ, ut suo loco dicitur, fossilis res est, non autem fa-
 ctitia. Cerussæ meminit Galenus libro ix. de simplicium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Psimythium
 id est Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modo dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluatur, gustu ta-
 men

Cerussæ, &
 sandycis cõ-
 sideratio.

Cerussæ vires
 ex Gal.

men neque acere erit, neque mordax, neque discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimilumæ, tametsi & illa conficiatur aceto. es dissolvente. Porro cerussa adusta in Sandycæ, quam uocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & Sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare. hæc nanque Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua uehementi uedine, ac caliditate, morsuq; uiolento excitat: illa uerò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in uulgari officinarum minio facile deprehenditur, Sandycis meminisse uidetur Vergilius in Bucolicis, dum his uersibus cecinit,

Ipse sed in pratris aries iam suaue rubenti

Murice, iam croceo mutabit uellera luto.

Sponte sua Sandyx pascentes uestiet agnos.

Nomina. Hactenus poeta. Cerussa, quæ ita Latinis, $\chi\rho\upsilon\sigma\omicron\lambda\lambda\alpha$ Græcis appellatur: Arabibus, Affidegi, seu Affidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bley uucisz: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ uerò $\sigma\alpha\upsilon\delta\upsilon\zeta$ Græcè, Sandyx item Latine uocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio.

$\chi\rho\upsilon\sigma\omicron\lambda\lambda\alpha$. CHRYSOCOLLA.

CAP. LXIII.

CHRYSOCOLLA laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm fimillimè reddēs. Secundum locum sibi vendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura: damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tufam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam uehementer fricato, & statim quàm confederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito. hæc vicissim prosequere, donec pura, synceraque spectetur. dein siccato in sole, & ad usum recondito. Quod si vrere uolueris, ex ea terens quod satis esse videbitur, patinis supra carbonem adponito: & alia facito, quæ supra diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ vomitiones concitant, & necem inferre possunt.

Chrysocollæ historia.

CHRYSOCOLLA, ut Plinius est author lib. xxxiii. cap. v. naturalis historiæ, humor est in pteis, per uenam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, usque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, uiliore etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, multum infra naturalem illam, immixtis in uenam aquis leuiter hyeme tota, usque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: ut planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm uena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam uocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam uocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, ut omnis duritia soluat. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturq;. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cateriam seplasiarij, quemadmodum aurifices, Chrysocollam uulgò Borracc uocant, Mauritanos secuti: cum tamen pauca admodum in officinis reperiantur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit uiridi, porraceoq; ut Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec illa ex parte uirescit. Quæ saturato colore uiret (ut mea fert opinio) in ærarijs tantum metallis foditur: quæ nigricat, in plumbis: quæ albicat, in argenteis: & quæ pallefcit, in aureis. Vnde mihi facile persuasum est, Chrysocollam sibi uarium colorem uendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porro factitiæ ex alumine rupeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admixtis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè utuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum usu, præstantior sit uiridis. Fit etiamnum chrysocolla (ut Dioscorides prodidit libro secundo in urinae mentione) ex puero-

Chrysocollæ uires ex Gal.

rum urina in æreo mortario, pistillo item æreo sub calenti sole tandiu ducta, ut unguenti modo crassescat. Quod pariter literis memoriæq; mandauit Galenus libro ix. simplicium medicamentorum, sic inquit. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteq;. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant: alij uerò id, quod in æreo mortario, pistilloq; æreo, ex pueri urina preparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant. Satius uerò est ipsum preparare tempore æstiuo, aut certè ære prorsum calido, urinam in mortario terentes. Præstat autem, ex quo mortarium pistillumq; conficiat, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumtagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est ulceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, ut in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouisse sat est, quod quanto plus quàm Chrysocolla metallicæ desiccet, minusq; mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam illam si uras, multò tenuiorem efficies. Vt Græcis $\chi\rho\upsilon\sigma\omicron\lambda\lambda\alpha$, ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrysocolla: Germanis, Borrass: Hispanis, Atincar, & Borrax.

Nomina.

ARMENIVS lapis præfertur lævis, colore cæruleo, perquam æquabilis, calculo carens, & friabilis. Eadem, quæ chryfocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam vsum habet ad pilos in palpebris alendos.

ARMENIA, ut lib. xxxv. cap. vi. testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chryfocolla modo infectus: optimumque est, quod maxime viride est, communicato colore cum cæruleo. Plinio subscribit Auicenna, sic inquit. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quedam: & quandoque utuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè uerbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse uiridi, ad cæruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium usum parant, quem uulgò uocant uerde azzurro, ac si diceret uiride cæsum, uel uiride cæruleum. Nanque is colore chryfocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrè crediderim ego, eos non longè abesse à ueritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit. siquidem patriū Armenij nomen genus non immutat. neque etiam obstat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni possit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus, optimus in Cappadocia foditur, ut Dioscorides est author. Id quod facile ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quod scripserit Manardus Ferrariensis libro III. epistola III. Armenium lapidem hodie non facile inueniri posse. Quandoquidem cum certò sciam, multa in officinis ferè omnibus deesse medicamenta, eaq; præsertim, quæ ex metallorum fodinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo, ubi proueniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplastarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitime recenseretur. quemadmodum in Gagatis, Phrygijs, Assijsq; genere nobis recipiuntur, qui alibi, quam in Gaga fluuio, in Phrygia, & Asso inueniuntur. præsertim cum notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quod summè uireat, & ad cæsum colorem proximè accedat. Viribus autem, quod (ut equidem testari possum) atra bile uexatis maxime conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porro seplaste (ut omnibus constat) non modò multis destituuntur fositijs medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodium uice complura antispodia, & pro flore eris rasilem æruginem subiiciunt: cum tamen & pompholyx, & spodium, & flos eris copiosa, legitimaq; reperiuntur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & aes funduntur. Nam ex hoc, quod in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quod hæc omnia suis in fodinis fornacibusq; non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (etsi id Galeno, Paulo, alijsq; ueteribus incognitum existimetur) ad atram bilem deiciendam, ut testis est Alexander Trallianus clarissimus author, libro primo capite de melancholia, ubi sic inquit. Quid si hiera data melancholice imaginationes nihilominus infestare uideantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare festinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad uer atrum album properasse, ubi affectum ab alijs purgationibus nihil penè inminui conspicerent. Verum ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atq; licet utentem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquam efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget. quorum nihil album uer atrum habere nouimus. Si igitur res postulat, non modò infra per aluum, sed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusue, pro uirium simul, & copie humoris noxij ratione. At si æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, sed per inum uentrem totum uitiosum humorem exire conducatur, tunc lapidem eluere oportet usque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim sic fecerimus, neque turbationem stomachi, aut compressionem lapis excitare potest, sed etiam minori cum molestia nigrum terrestremq; humorè uacuabit, ut paucis præteritis diebus adumentum ex eo nobis accessisse percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinque, aut sex, ut plurimum ex aqua tepida, semper ex cognatis dictis coniectura deprehendens an plus, minusue exhibere debeas. Quod si ægrum etiam bis adhuc requirere suspicaris, cum fiducia rursus exhibeto. neque enim calorem habet, aut siccantem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amaram, & uenenosam qualitatem, ut æger ideo medicamentum bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum sumere aduersentur (multi enim in totum non sustinent liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquam insignem partem admisceto, aut etiam ex alijs quibusdam, quæ purgationem magis promoueant, & non renitentur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectioem, inquirendo labore, uisum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semuncia, agarici scrupuli quatuor, scammonie uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrij, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò est, præterquam quod uentriculum corroborant, simul etiam uarios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiam purgare posse. hætenus Alexander. Ceterum Armenium lapidem deiectionis facultate pollere in atrabiliarijs morbis, nouit etiam Aëtius. quippe qui lib. II. cap. XLVII. ex Niebesonis medici autoritate, sic de eo scriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmæ parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestis: reuomunt enim, nam uomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxij, ac furiosis, hoc modo. Centaurij fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito,

Armenij lapidis consideratio.

Armenij lapidis vires ex Alexandro.

Vires eiusdè ex Aëtio.

donec

Armenii lapi-
dis uires ex
Galeno.

Nomina.

donec una supersit, & cum excolato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi est. Itaque nosse operæpretium est, quod Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & inferne modicum quid paulatim, & in pluribus secessibus effert. hæc Aëtius. Nouit præterea Armenij uires deiectionis inter recentiores Græcos Actuarius, ut uideretur est in suo de compositione medicamentorum libello. Verum alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale cum sit, ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis leuorem redacto, utimur sicco ad pilorum in palpebris incrementum: nempe ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimonijs, in bonum naturæ habitum pars reductitur: cuius cum alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum præbendi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pil. quippe cum prima, & ex professo, quedam sint medicamentorum opera: quedam uerò mediante natura, quæ animantium corpora dispensat, eduntur, uelut quæ in his ipsis calliblephara nuncupant. Ipsa enim partes moderatè lesas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absorbendo. quæ ubi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis, quæ hætenus ipsi impedimento fuerant. Lapis, qui Græcis Λίθος Ἀρμενίος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Κυανὸς λίθος. COERULEVS LAPIS.

CAP. LXVI.

COERULEI origo ex ærarijs metallis in Cypro. copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur ut chalcitis. lauatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. crustas gignit, & exulcerat.

Cærulei lapi-
dis confid.

Mauritanorū
tutela.

COERULEVM officinæ Auicennæ doctrinam secuta, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quod non modo utriusque simul in iisdem proueniant metallis, promiscueque oriuntur; sed quod etiam iisdem ferè utriusque præditi sint ad atram bilem deiciendam. quo factum est, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptissime confuderint. Ceterum quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cœruleum siue (ut eorum nomine utar) Azulum septice, ac putrefaciens esse facultatis, non desunt et recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cœruleo passim in pharmacopolijs parantur: et quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verum quantumuis confusè satis de Cæruleo, & Armenio scriptauerint Mauritani; non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresque Græci, uel ignorauerunt, uel silentio dissimularunt. Porro Galenus, etsi non explicauerit cœruleam atrabiliarios humores ducere; tamen scripsit deicientem habere facultatem. Quod cum fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse uidentur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cœruleum atram bilem peculiariter deicere. Sed si (ut in præcedenti capite ostensum est) usque ad Alexandri ætatem et ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, si etiam longo post tempore, id scripserint Arabes, uel quod ab eo fortasse acceperint, uel quod ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenierint. Præterea cum Armenium, & Cœruleum non modo in iisdem proueniant metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi uidimus) sed simul, promiscueque oriuntur, adeo ut Cærulei frustum, Armenij non modicum contineat, sicut et conuerso, rectè quidem existimari potest, pari ferè facultate, uel non admodum dispari hosce lapides esse præditos. Hinc itaque fit, ut mihi plane Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cum cernerent naturam hos lapides promiscue, indistincteque progignere, quid mirum si ipsam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cum pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quam cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uisceribus ad summum perfectæque coctam. quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quam chalcanti materiam. Hæc igitur cum accuratè perpenderit clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissime adnotauit, eorum sententiam refellit, qui cœrulei usum sua tantum ducti opinione tam acriter uituperant, his uerbis. Cœruleo Græci nullam uim deiectionis adscribunt, sed uidentur hæc uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrumque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes sub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriusque. De Armenio uerò ea scribit, quæ Græci: solam ad dens, quod atram bilem magis purgat, quam cyaneus. Quæ omnia licet uera sint, non tamen ego his acceperim, qui non secus ac perniciosissimum uenenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quod si benè abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè sententiam unusquisque medicus facile deueniet, qui potius rationalis sit, quam pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cœruleum exedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem deicere possit absque noxa, si diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta septiceaque facultas pluribus lotionibus ab eo facile tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo seplaste abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius, habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quam argenti fodinas accessisse, in quibus & cœrulei, & Armenij in æceruos congesti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eo quod non proueniat hoc nisi tantum in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgo nobis dicitur Azurro oltramarino ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantum in auri metallis in oriente

orientalibus regionibus foditur, omnium præstabilissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quam scripserint Dioscorides, & Plinius. Cærulei uires retulit Galenus lib. 1 x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quam καὶ βαρῆν in uocant, tum digerendi, potentiore quam cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstrictio. hæc Galeni uerba. Quæ sanè uel non legisse, uel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quod cæruleo Græcos nullam uim deiectionis tribuisse scriptum reliquerit. Κῦαρος λίθος sic Græcè, Latine uerò Cæruleus lapis uocatur: Arabicè, Hager alczaoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lapis lazuli: Italicè, Pietra cærulea: Germanicè, Lazzaurstein: Hispanicè, Azul.

Cærulei uires ex Gal.

Nomina.

20 Ἰνδικόν. INDICVM. CAP. LXVII.

INDICI duo genera. vnum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices ficcant. Optimum existimatur, quod cærulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

INDICVS color, quo hodie pictores utuntur, tametsi in seplasijs ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glasti recremento, & spuma, cum lanæ glasto ipso inficiuntur. Quod autem sponte nascitur, tanquam spuma germinatione arundinibus exiens, quod sciam, ad nos non defertur. Plinius libro xxxv. cap. vi. factitium Indici in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ spuma cortinis innatante. Quæ in re Dioscoridis uerba non rectè accepisse uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis etenim est quæ ex isatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum uestes olim tangebantur, spuma proferebatur. Quod Græci Ἰνδικόν, Latini quoque Indicum uocant: Itali, Indico.

Indici consideratio.

Nomina.

30 Ὀχρα. OCHRA. CAP. LXVIII.

OCHRAM leuissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adstringere, erodere, collectiones & tubercula dissipare. Excrementa in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OCHRA fossilis, qua pictores utuntur, cur legitima non sit, quid obstet non uideo: quâquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ usum in Italia iam exoleuisse scribit. Est itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossiliam superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridæto effossam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hæctenus uidimus meliorem. Ochra in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi eius mentionem fecerit commento 11. in Hippocratis prognostica de uomitione agens, cum inquit. Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potissimum Attica probatissima est. Quæ Ὀχρα Græcè, ochra item Latine & Italicè appellatur.

Ochræ consideratio.

Nomina.

40 Κινναβάρης. CINNABARIS. CAP. LXIX.

HALLUCINANTVR qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispanijs ex lapide quodam argentæ arenæ permixto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, flagrantissimumque colorem permutatur. In metallis uerò strangulanti halitum eructat. itaque facies incolæ uesicis obuelant, ut per illas spectent, nec respirando noxium aërem attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamenta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno constat. hæctenus inuenitur, ut uix uersicoloribus pictorum lineis satisfaciatur: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, uerum efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

CINNABARIS, qua officinæ, & pictores utuntur, longè sanè differt (ut planè constat) à Dioscoridis Cinnabari. quandoquidem nostri usus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento uiuo diu arte quadam igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossilis, & sponte per se nascens, ut postea dicitur: uerum non ut factitium copiosum, nec adeo colore præcellens. Quæ autem à Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hæmatites lapillus, quem non modo prætulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos; sed etiam

Cinnabaris consideratio.

intus

intus assumptum, ad urinæ angustias, muliebrum locorum defluxiones, & cruentas exuptiones. Quibus utique affectibus vulgaris usus cinnabaris nullo pacto competere potest, quod propria uerodrat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis, & internis uisceribus inimica. Cæterum quidam inter ea, quæ hac ætate in usum medicum ueniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut coniecturis quibusdã assequar. quippe quod Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neq; tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed antequam coniecturas eas afferam, quibus constare uidetur Dioscoridis cinnabri seplasia nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscenda est, qui lib. xx xiii. cap. vii. affirmatẽ scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis sanien, elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine: quodq; nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quod ea etiam antidotis medicamentis sit utilissima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria historiarum lectione. Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lacrymam officinæ uocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & frictu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ uulgò uocant Sanguine di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaq; non ab re lacrymam appellant, quod scribat Aloisius Mussus patritius Venetus in suis in Aphricam navigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collacrymare, colore, & substantia, sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusus inde effluat. Hoc (ut idem subdit) aneis cæcabis excipiunt, & igni resinæ modo decoquunt, quousque consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsam appellant: nisi id eueniat, quod fortasse sua lingua plantam, à qua defluit, draconem appellant. Ex his itaq; nobis iure coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facile cinnabarin esse, quod primian non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quod item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesq; concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. quod deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, non uili ueniat pretio. quod demq; (ut Dioscorides inquit) iuribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi uel pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut feliciter eo utantur medici ad muliebres, & dysentericæ fluxiones, ad cruentas excretiones, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiua. His accedit, quod si Dioscoridiz ætate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc usq; temporã inualuit. At ipse, ne simplicium medicamentorum doctrinam seclantem hoc tenerent errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabit, cum inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, ut uix uersicoloribus pictorũ lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cum coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lacrymam, colore sanguinem præferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarin. Cæterum uidetur hac in re manifestè aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarin nil aliud esse, quàm draconis ferocissimæ belluæ sanguinem, elisi elephantorum morientium pondere; cum tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facile apprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, ut de hac lacryma omnino intellexerit, putariq; falsis uulgari appellatione, lacrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (ut referunt) collisi. Nam consentaneum numine uidetur, ut huiusce belluæ sanguis extra uasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obæctus contabefactusq; uiuum, ac uerum sanguinis colorem referre possit. quem admodum nec ille sincerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, uel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen uera narrant) emanare solet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, ut in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hæc fraudem excogitauerint: neq; solium ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant; sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubiæ infestorie radices, brasiliij decoctum, tragacanthæ lacrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quæ ne longior sit sermo, quàm scribes ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda. Verum hic fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quod cum hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantum, ac fossitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè uideatur, ut his inferuerit arborum lacrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarin fossile esse medicamentum. Hæc obijcienti ita responsum uolumus, quod cum ea hoc loco recensat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium ueniunt usum, nempe cerussam, chrysocollã, Armenium, cæruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq; non mirum, nec præter institutum mihi sanè uidetur, quod his etiam cinnabarin adiunxerit, quanquam arboris fuerit lacryma. Videmus enim inter hæc Indicum quoq; à Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quadam germinatione sponte prouenit: atq; etiam arte quadam fit ex isatide herba in infestorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quod communis usus cinnabaris, quam Dioscoridis Minu, quod in fornacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, ut supra dictum est nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa uerò rara, nec multis cognita. Fossilem (ut proxima commentatione latius dicetur) uidimus frequenter nos in argenti uiui fodinis, Hydria monte, qui una tantum dieta à Goritia distat, circa Carniole fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinans, hæmatitæ lapidi æmulus, non admodum durus, impense tamen grauis, tantoq; plerunq; argento uiuo prægnas, ut per sese, nulla ignium uel guttatim exiliat. Factitiæ eodem loco plurimum etiam paratur ex argento uiuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem

Plinij error.

Objectionis dilutio.

fatuitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quæ fossilis fuerit, in terræ uisceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quod perniciosæ sint, & uenenosæ. Hinc forte factum est, ut existimauerit Fuchsius medicus clarissimus, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarin. Sed in hoc alia planè à Fuchsio opinio nostra est. quippe quod putem Nicolaum eo in loco non de fossilis, uel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lacryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, à nobis factum est. Nam cum cinnabaris hæc, Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritq; is hæmatitè ad urinae difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarin ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium urinae commendat. Cæterum quauis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit; constat tamen ijs uulter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulceræ, alijsq; medicamentis, quorum uires longum esset in præsentia recensere. Porro cum dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarin minio eandem esse existimant, cumq; etiam scribat sequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abusuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum uolui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quam fossile hoc, quod diximus cinnabarin fossiliam hodie appellari, à quo argenti uiui plurimè eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulanti halitum eructare, ob idq; fossiles uel sibi faciem obuolare, ut per illas spectent, nec respirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id constatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio uapori liber pateat aditus: quod non modò huiusce halitus noxa, anhelosi fiunt, qui hauserint, sed plerunq; dentes uniuersos amittant, putrescentibus circumquaq; gingiuis, ut quidam apertissime testantur, qui sproeto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt, continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruuij autoritas, quæ sententiam nostram maxime tuetur. Ipse enim septimo uolumine sue architecturæ, ita de Minio differit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autè agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἀργεῖξ dicitur, antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum puluerem. Cum id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à fossoribus statim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunq; euenit, ut uulnerata ferramenti uena, argentum uiuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Ceterum Plinio minium diuersorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoq; & nunc inter pigmenta magnæ autoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium à Callia Atheniense initio superante aurum: posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hæc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessiblei, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum uerò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quam ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, unde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemq; plumbarijs metallis, quod fit exusto lapide uenis permixto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exusti; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perquam paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. hæcenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarin factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopole, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum. de quo etiam uidetur intellexisse Plinius. Κίωμα βαρῖ sic Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sanguis di drago in lagrime: Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Fuchsi opin. reprobata.

Minium Dioscoridi quid nobis.

ca. 100

ca. 101

Nomina.

Υδραργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARGENTVM uiuum sit ex minio, quod abusuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succendunt. siquidem deterfa fuligo, quæ calici insidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in vitreis, aut plumbeis, aut stagnis, aut argenteis uasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum vim pernicipalem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & vomitionibus reiectum, aut uinum cum absinthio, aut apij decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum uino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

Argenti uiui
confid.Quorundam
error.Galenus no-
tatur.Argenti subli-
mati confectio.Auri historia,
& præstantia.

ARGENTVM uiuum omnibus notissimum, corpus est è fossiliũ genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumq;: substantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quam humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (ut chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum uiuum appellauerunt. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundũ sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoq; immaturum, indigestum, imperfectumq; reddi. Ceterum relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorũ quorumcunq; prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantum, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facillè Argentum uiuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippe cum facillimè omnibus se coniungat metallis, palam nimirum fit, ijs genendis aptissimam esse materiam, ijsq; præsertim, quibus facilius contactu inherescit: quandoquidem in habentibus symbolum (ut uulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd si argentũ uiuum in terræ uisceribus usque adeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumq; uertetur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Si quidem certum est, quòd id facilius argento, auroq; contactu inheret, quàm cæteris. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa deficit: quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si iniiciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis amplectetur, quàm cætera. Amplissima argenti uiui metalla (ut etiam in superiori capite diximus) uisuntur in Hydria monte, qui quadraginta millia passuum à Goritia distat, ubi continuo copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadantenus uergente, ponderoso plumbi instar, & argento uiuo scintillante. Hanc uenam postquam effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam angustis orificij conijciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inferunt, & argilla circunquaque muniunt obturantq; oscula, & uasa simul connectunt, & firman, adeò ut uacuum fictile totum sub terra sidat, plenum uerò totum superemineat. Itaq; in aperta area quàm plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitu succendunt, cuius uicalefacta uena, argentum uiuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quòd uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uero circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagnicuis, aut uitreis tantum uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic deprauatus sit. Si quidem id falsum deprehenditur: nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inherescit. Ex quo potius, cum hæc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandũ fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasijs lectio confirmare uidetur.

Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiare quædam lapidis illius rufi zone, quem fossifores fossitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scætet, ut sæpius absque alio igne, inde per sese guttatim destuat. Euenit præterea dum fossifores mucronatis instrumentis, uenam effodiunt, ut purum profiliat argentum uiuum, decurratq; celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porro rari admodum sunt fossifores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamenti, qui eo in opere ad quartũ usque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli balitum, partium omnium tremore concutuntur.

Ceterum Galenus libro 1 x. simplicium medicamentorũ scribit, contra illud quòd experimentò comprobatur, Argentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ preparantur, uelut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: fateturq; se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum. Fit ex argento uiuo & sale, quod ammoniacũ uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secute Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in uas uitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui in uasis sublimè tollantur, ubi salis modo concresecunt, lapidescuntq; sacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalcantbo, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaq; præsertim, quæ à Gallica lue emerferunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis margaritis, alijsq; quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos constictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abunde dictum est: nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum sincerumq; Argentum uiuum hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidè Brasauolus Ferrariensis uir sanè hæc ætate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sæpius se dedisse Argentum uiuum infantibus deuorandum uel uermium seminortuis, qui illico sanati sunt: idq; fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facillè mihi persuaserim, Argentum uiuum potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram excefferit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridè tantum secuti, ut latius libro sexto disseremus. Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit A V R V M omnium metallorum pretiosissimum, præstantissimamq; cum eius nusquam, quod extet, meminere Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam à me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili sibi uniuersus æstuat mundus, historiam, & facultatem silentio præterissem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opi-

nati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modo incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extolant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportionem respondentem. Hæc autem simul commixtæ, cum pari sint uirtute conformate, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mitionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis ui, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eadem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum urgentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mitionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permanentionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepulchrum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratus, & splendidus efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimiq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neq; etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum pleriq; sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice ui pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidam existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia proprie hinceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cœlum id cause elementaris inffuat, ac disponat, de quibus antea differuimus. Huius uenarum lapidibus impacta uisitur in asperriorum montium uisceribus. Verim ea omnium præstantissima auri uena censetur, cui cœruleus lapis fuerit admixtus: tantò enim melior hæc, quanto ponderosior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, uel in qua plures auri lineæ intercurfantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorū fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinū, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eadem sunt arena. Auri uires prodidit Auicenna secundo sui operis uolumine, sic inquit. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inferitur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graucolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide leuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius leuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mcerores. Argentum uiuum quod Latinis, ὑδραργυρος Græcis nominatur: Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Quecksilber: Hispanis, Azogue. Aurum uerò Latinis, χρυσός Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hispanicè, Oro.

Auri uires ex Auicenna.

Nomina.

40 Μ'ΑΤΟΣ ΣΙΝΟΠΙΚΗ. RUBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RUBRICA SINOPIS maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem uergens, calcolorum expers, concolor, cum diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataq; defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: vnde cognomentum accepit. Vim habet exicatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriam. quapropter vulnerarijs emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictorijs commiseri solet. Aluum sistit, in ouo sumpta, aut clystere infusa. datur iecinoris uitio laborantibus.

HODIE profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis representet, quàm uulgarissimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociae urbe, unde nomen inuenit, tantum importabatur; constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; sed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrreni insulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facillè dissiliat: quòd deniq; sua ui exiccet, adstringat, & eogat. Hæc enim gleba, cum uerus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius est auctor libro xxxv. cap. vi.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentie uisuntur pariter in uulgari Armenico bolo. Porro Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopica rubricæ meminit, quæ albo

Rubricæ Sinopicae consideratio.

Manardi lapsus.

L1 2 sit

Nomina. *fit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari subit, quod non animaduertit non posse albam quamuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quæ Græcis μίλτος σινωπικῆ, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.*

Μίλτος τεκτονική. R. VBRICA FABRILIS.

CAP. LXXII.

R. VBRICA fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis confid.

R. VBRICAM hanc ideo fabrillem appellauere ueteres, quod ea plerunq; uterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrillem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cum libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis usus rubrica, quæ uulgò Italis proprie dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latine dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrilis: Germanis, Roetelstein.

Nomina.

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA.

CAP. LXXIII.

LEMNIA terra cuniculoso in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista. quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: unde & sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciofa uenena singularem: pota cum uino, & præsumpta cuoimi uenena cogit. Contra icetus morsusque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur. est & dyfenterix utilis.

Lemniæ terræ histor. ex Galeno.

LEMNIAE terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor. quippe qui, ut hac sincerissima tandem potiretur, atq; ut omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, ut eius uerba testantur libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentie ex diuersi generis corporum nature commistione, qua ratione lapidose, & arenose habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cum enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uisitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum uidelicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud maculatis animalibus, sed tritico, atq; hordeo piamenti gratia loco redduis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primum aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad inum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, ut inutile, ac superuacaneum. Porro lutum illud pingue usq; eò desiccatur, dum mollis cere consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursus in umbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quod contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neq; planta nascitur, tantum huiusmodi terra uisitur. Porro tres eius signantur differentie: una quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter unam sacerdotem contingere fas est: altera uerò eius, quæ re uera milton est, siue rubrica, utuntur autem ea potissimum fabri: demum tertiâ eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & uestes lauant, quibus utique collibitum est. Ceterum etiam & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas uocant Lemniæ sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaq; quem admodum in Cyprium nauigaueram uidentorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palestinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspicendorum causa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cum iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandria in Lemnum ad nauigauit, nactus illic nauem, quæ ad Theffalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominè; ita & Lemnum unam nominis sui habere ciuitatem. Porro ut ex nauis descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templi esse, aut sacrum Neptuni

ptuni collem, sed in altera, quæ uocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrina esse propinquam. Cùmq; me nauiculus expectare non posset, distuli, ut eum Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uisarem: id quod feci, prout speraueram, & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traiecissem, eamq; penè totam pedestri itinere pertransissem, peruenissemq; Philippo, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum abest rat centum uiginti stadijs: primumq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursus ferme septingentis in Alexandream Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadijs adscripsi, ut si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota nanque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Appareret enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordei; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patriæ perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphaeragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoria proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuus ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, eum in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphaeragidum uiginti millibus. Sed & his, à quo

20 turam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Appareret enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordei; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patriæ perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphaeragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoria proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuus ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, eum in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphaeragidum uiginti millibus. Sed & his, à quo

30 tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus uiperæ, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non autè modò exhibere, sed & post sphaeragide uti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, δία τῶν ἰγερῶν δὲ ν nuncupatur, cui utique imdebatur & terra Lemnia: uomitunq; ciere aiebat, si quis eum ciuannum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, eum sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: uerum hausto, quod Lemniam sphaeragida habebat medicamento, protinus omne enomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterum an ad alia morifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò assererat, adeò ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impense acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis uerò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad ulcera cacœthæ, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauius olet, impendiq; laxum, molleq; est, ac fordidum, sustinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim cœnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fiduorum, aut flauorum, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi desinetur. Similiter uerò quandoq; soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facile conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obfignatam, illegitimam esse, & minime sinceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphaeragidem impensè rufescere, non autem subrufescere, qualis hæc uisitur, quæ passim pro legitima, sinceraq; circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam minime improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolium Armenium, qui officinis seplastiariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd certò compererim, bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum sincerissimumq; Armenium lutum nascitur, sed tantum ex insula Lemno, ex eodem sanè colle, cuius meminuit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquam quòd ex Armenia ad-

40 ferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione testatur, his uerbis. Cæterum durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptissimeq; in leuorem soluitur, ceu etiam calx: sic enim uidelicet nuncupo petram combustam. Verum utinec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquam in mortario pistillo comminuta est, adeò est leuis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster leuis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est, minusq; aëria: quàm obrem opinionem, ac phantasmam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maxime distidet. Atqui, ut fraus, & impostura detegatur, atque palàm fiat, non est silentio dissimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, eum sciunt Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantum terra duas conficiunt. Quippe sincerissimam terram Lemniam extra insulã Constantinopolim compor-

50

Lemniz terræ uires.

Lemnia terra quid censetur.

Fraus, & impostura detecta.

tant, & pro Armenia uendunt, emptoribus suadentes eandem eò ex Armenia comportari. Quam uerò in Lemno pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi nascentis admiscet: quo fit, ut longè minus quàm sincera rufescat. Hanc itaque legitimæ sphragidis loco supponunt, hisce adulterijs permistam: quam etiam sigillis obsignant, ut inde imposturæ maius lucrum accedat, signo magis, quàm medicamento fidentes. Ceterum cum hæc impostura à pluribus modò deprehensa sit, qui fraudem non ignorant, relicta uulgaribus medicis, quæ obsignata conuehitur, ubi Lemnia sphragide sit opus, Armenium bolum falso uocatum sumunt, præstantissimū scilicet. quòd pro certò habeant, hunc legitimam esse sphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenosorum animalium ictus. Quare inuigilent diligentissimi medici, quibus cordi est hominum salus, ne hac in re decipiantur, cum perdifficile sanè sit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) synceram sphragidem cognoscere ab adulterina. Verum quandoquidè in ARMENIÆ terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiànum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum censu subdidit, sic inquit. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluvia, tum sanguinis expuitiones, & catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione asidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthoè laborant, adiuuat: ulcus enim eorum desiccet, ut haud etiam tussiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immisionem, quòd sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraberetur, ac clauderetur; ita quoq; in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsam ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cum medicare est, non admodum magnum. Itaque uisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè usque ad annos aliquot inculpate transigebant: postea uerò cum non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui asiduo difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porro in magna hac peste, cuius eadem facies fuit, atq; eius, quæ Thucydidis memoriæ græsa fabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet etiam nec alio quòuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Ceterum bibitur ex uino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febris careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porro de ulceribus resicari postulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armenia. Liberum est autem utcumque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Habenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maxime resstant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezabar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid differamus. Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verum enim uero diligenter inspicere oportet, ne impostorium fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræsentant, sed uiribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. Lapis Bezabar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiari uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellium hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quàm cetera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalarach. Lapidem, quem uocant Bezabar, iam ipsi uidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non solum haustus duodecim granorum pondere; sed uulneri impostus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, statim liberet, ueneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verum lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduersus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezabar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruus longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si uera scribunt) reuiuescunt. At ueneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruus illos mergi tradunt, capite tantum extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concreuit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) statim decidit in humum: ubi ab ijs facile reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia uel fabula dici mereantur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Terra Græcis λιμνία γη, seu λιμνία μέλιτος, & σφαγίς; Latinis Lemnia terra, Lemnia rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Teri machtim seu Thim machtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Armenia terra seu boli uires ex Gal.

Lapis Bezabar historia, & uires.

Lapis in oculis ceruorum natus.

Nomina.

ATRAMENTVM sutorium genere quidem vnum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, con-
 crefcit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Petesius ipsum pinarion
 vocat: alij Italaëcticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfu-
 sum in excauatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, concretitium, propriè no-
 minatur. Tertium dicitur coëctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac inualidissimum esse con-
 stat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere
 patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem red-
 dentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleum, graue, concretum,
 translucens: cuiusmodi stillatitium est, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium.
 Coëctile uerò ad insectus, & denigrationes, aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum
 inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calcæcere, & crustas inducere. latas uentris
 tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduersus hausta
 fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus infil-
 latum. Vritur, vt paulò post in mentione chalcitis ostendemus.

- 20 **CHALCANTHVM**, quod Latini Atramentum sutorium uocant, quoniã nitri modo pelluceat, Itali Vitreo
 lum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum fossile, per sese in terræ uisceribus concretum, quod uulgò ap-
 pellant Coppa rosa. Alterum factitium, cuius passim est usus, insectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minúsue tam
 pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen com-
 pertum est, Romanum cognomento (quanquam colore constet diluore) cætera factitij genera præcellere. Secun-
 dum locum obtinet Cyprium, tanetsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Ita-
 lia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterum chalcanti materiam, quoniam gustanti-
 bus linguam uellicet, aspero, adstringentiq; sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qua-
 litatibus, quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanti uena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis,
 præfertim maritinis in syluestribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm saxea uisitur, colore subcinereo, macu-
 lis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, foetidum, gra-
 ueolentemq; halitum eructat, sulphuris ferè instar. quan ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam
 foditur, sed aperto undiq; cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum,
 foetidissimumq; uaporem, fossores noxio concluso spiritu facile interirent. Effossam itaq; chalcanti uenam in aceruum
 in longitudinem protrahunt, quandam super arcam exaggerant, ubi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus,
 roribus, priuinis, solibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus lignonibus,
 & rastris aceruum dilacerant, subuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus
 maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuijs dilua-
 tur, neque solibus plusquam par sit, inarescat: & ita alijs sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eli-
 gunt deinde locum, quo facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur al-
 ueus, qui ligneis asseribus, uel lateribus, & calce adeò stipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In
 hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanti materiæ addunt, quantum huic
 negotio addicti ministri satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis,
 quousque aqua in se omne quod inest chalcanti receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcanti
 prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur:
 & inde exillens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos conijciunt
 (cæterea enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant,
 statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, uel æris: siquidem aiunt chalcantum nunquam concrefcere, nisi
 huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquam autem debito tempore
 coxerint, ignem quam primum è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousq; egelidum reddatur, ne
 plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepesactis, decoctam materiam eximunt,
 & in alucolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concrefcit, aluminis rupei modo, sitq; chalcantum. Si uerò
 aliquid superfit decocti, quod concrefcere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè ali-
 ter olim fiebat Cyprium chalcantum, de quo Galenus libro 1 x. simplicium medicamentorum, in hunc modum scri-
 bit. Forte fortuna & chalcantum in chalcitin transire conspexi. Asportau enim ex Cypro & huius medicamenti
 ingentem copiam. Extinum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanti
 speciem seruante. Quamobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum usque
 uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est ante postum. Cæterum mirari subit de hoc medi-
 camento, quo pacto uehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non infrenua. Constat ergo quòd omnium ma-
 ximè condire, seruareq; carnes humidis potest, nimirum caliditate humiditatem absumentis, atq; adstrictione substan-
 tiam contrahens, atq; constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uerò, de-
 siccatur, atq; contrahit in sese totius substantiam carnis. Porro quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum me-
 dicamen-

Chalcãthi ge-
 nera, & histo-
 ria.

Chalcãthi ui-
 res, & historia
 ex Gal.

Chalcãthi
 uires

dicamen-

dicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingrediētibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uirò summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuus quidem erat, sed non planus, & multis locis præruptus. Porro ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis, qualis in primis balnearū ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmoliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concresecbat fiebatq; chalcantum. Mibi uerò ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisq; aqua colligitur, aëris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitin, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, et cū festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrerant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursus uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, ut subito quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumpere. Id ubi fit, alio forā inini fodiendo eousque insistent, quoad rursus aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantio exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, ceterum quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanti historia Galenus. Ex quibus palam fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stilliticio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem eum ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles raris effecta, undiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu tēporis laboretur in inuim, secumq; sulphureis, bituminosis, alijsq; metallicis ignibus in terræ uisceribus conclusis: adeo ut tandem in cauernā illam descēdens, nature opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcantum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratas uasis extrā paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcantum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam iniicere liquandum, ut concreseceret, quemadmodum in factitio fit chalcantio. quippe quòd dum per ararij montis meatus laboretur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, uel ab ipsa aqua contracta, in eandem liquecebant, argumento quòd æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaq; statuendum fuerit, Cyprium chalcantum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cum ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, chalciteos, et misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maxime obseruauit in quibusdam chalcanti fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy, soryq; non ambigimus reperiri copiosa. Sed cum hæc non animaduertisset Brasauolus, uir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsam magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcantum è Cypro se aduectū, tractu temporis consensescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgarè nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcantum concresecere, quòd manifestè indicat in ueram non transiisse chalcitin: asserens hoc non expēdisse Galenum. Verum in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percipisse, cum inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcantum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quòd chalcantum esset chalcitis aqua dissoluta. Nam si chalcitis sponte proueniens in aqua resoluta chalcantum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantio, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcantum non solum ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcantium sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè puleberrimum misy nuper ad me Tridento Martinus Guiddotinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per uniuersam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcantum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Ceterum illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcantum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etsi medicamentum erodens, & septiciæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcantum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia; sed etiam eius oleum, quòd chymistæ uitreis organis magna ignium uel ab ipso chalcantio eliciunt, nullo sanè incommodo. Qui illud in peste propinant, quòd uulgò uocant Coppaprosa, in aqua rosarum dissoluunt, et iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq; obolum, uomitum concitantes. Quod Græci χαλκάνθρον, Latini quoq; Chalcantum, & Atramentum sutorium uocant: Mauritanii, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcaladis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.

Brafauoli uana accusatio.

Nomina.

Χαλκίτης

CHALCITIS præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercurfantibus oblongis venis, splendentibusque. Huic absterforia vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad igne sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarum vitia, depascentia vlcera, tonsillasque eius farina compefcit. Vsta, & cù melle trita oculorum medicamentis longè vttilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetque. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Pforicon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere simo diebus quadraginta, per Caniculæ ardore: sic enim fit acrius. idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusque portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuus carbonibus superposito. Modus autem vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitiæ statu expellenda, mox reponenda. Torretur etiãnum perflatis carbonibus, usque dum luteo colore pallefcit: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Pforicon.

Μίση. MISY. CAP. LXXVI.

MISY assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquam quod pforicum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradictò inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

MELANTERIA geminæ est originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrefcit. Alia verò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Qui- netiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σόρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

SORY existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm forei uirus inest graue, & nauream mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuorationeque magnum uirus olens, ita ut stomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim, & vstionem supradictis similem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: ischiadicis ex uino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admisceetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem serè omnia, & alia, quæ vstionem experta non sunt, perustis ualidiora esse existimantur: præter salem, & uini facem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt. combusta enim uiribus efficaciora redduntur.

CHALCITIS, Misy, & Sory, longis iam seculis latent, adeò ut perpauca, uel potius nulli sint in Italia, qui hæc legitima se uidisse affirmant. Et quamuis ego iandudum pluribus in specubus, cauernisque, ubi eris uena foditur, diligenti- sime inuestigauerim, atque nullum ex his, præter melanteriam, fuerim consequutus; hoc tamen anno Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcantum ad- diunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus. In- uenta autem hæc sunt in quibusdam chalcantibi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Misa Bra- sauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcantum nobis Romanum uocatum, uerum esse Misy, quod tamen ueritati, & rationi maxime repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minime imitatur, mi- nusque cum frangitur, aureis fulget scintillis, sed uitream tantum refert substantiam, palam certè omnibus est, Ga- leni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ uisceribus. Ipse enim libro

Chalcitis, mi- syos, foreos, & melanteria consider.

Brasuoli error.

libro

Misyos, & cognatorum historia, & uires ex Galeno.

libro 1 x simplicium medicamentorum, de chalcantio scribens inquit. Memineris autem, quod ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum foreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodiū, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorū ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius foreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uerò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcantum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullā factitij chalcanti speciem esse posse misy, quod scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cum Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantum Romanum chalcantum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcantum esse misy. Vnde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcantum foreos magis speciem referre, quam misyos. Nam (si tantæ autoritatis apud doctissimos quosq; medicos fuerit Galenus) quem admodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin. Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac differentem lib. 1 x. simplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utiq; qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius foreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterum id temporis præfectus metalli his commostraris: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cum eius multum accepissem, primum quidem in Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et sorte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quod lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenerunt. Nunc autem cum nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quisquam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cum misy opus haberem, ad medicamen quoddam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cum in parua fistula diuidatur. Miratus itaq; insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circumquaq; reperi, eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porro sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterum quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subijt inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius foreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem genere facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum, misy, medianam utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & escharas quas uocant, efficiunt. Attamen etiā si urant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterum misy admotum carnis duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerum id habet, quod tenuium partium essentia sit. Porro cum utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quam misy; sory tamen non liquefcit, nimirum quod lapidosius sit, ac uehementius compactum: sicut rursum misy, quia à cogenito calore elaboratius est, ac proinde siccior chalcite, idcirco merito quoq; ægrius liquefcit. Et libro 1111 de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroque siccat imbecillius. Χαλκίτις ut Græcis, ita etiā Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholcotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ uerò Græcè, Misy item Latine uocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντερία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, sory similiter Latine dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Nomina.

Διφρυγῆς. DIPHYGES.

CAP. LXXIX.

DIPHYGIS tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole ficcat, mox circumpositis sarmentis vritur. diphryges ideo uocatum est, quod & à sole, & à sarmentis vritur, arefcit, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quasi subsidens fæx est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, ut suprâ rerulimus, cum de flore æris differeremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustū æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cumque colorem rubricæ contraxerit, eximètes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis arcis affata, & in scrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exëpris lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisque, adstringens, & uehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice

vice uenit. Vis eius adstringere, perpurpare, extergere, siccare, excrementa consumere, vlcera serpentia, & quæ cacoëthe vocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

DIPHRYGIS genus illud, quod perfecti æris quasi subsidens fæx est, post frigida aquæ offusionem, ut Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius uidimus in ærijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo specu foditur, uriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exusto conflatur: quod demum ex sola æris materia fit, cum in æreis assatur, & in scrobes translata peruritur, hæcenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod sciam, speciatim meminit Galenus. qui libro IX. simplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum disseruit. Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum est. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abest, quasi triginta stadijs. Proiectum erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei subiacet. Cæterum præfectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile: itaque abiecti, non secus atque uistorum in foco lignorum cinerem. Verum hoc mihi ad multa utile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera, siue per se, siue cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissim, ipso solo, & statim, & usque ad cicatricem sum usus: ac frequenter exactè oclusam efficit cicatricem tum huius particule, tum omnium adeo exulceratorum: sic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Usus autem similis est in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter, & humide. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, sic inquit. Porro diphryges appellatum pharmacum, ulceribus egrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualidè nanque siccat, et si modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam. Quod Græcis διφρυγες, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrygis, Italis Diphryge nominatur.

Diphrygis cōsideratio.

Historia, & uires ex Gal.

Nomina.

Αὔριον. AVRIPIGMENTVM.

CAP. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permixtum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum supra dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, uiuis carbonibus subiectis, assiduoq; versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum uehementi uredine, & uolento morfu excitat. reprimat quæ excrefcunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA.

CAP. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & saturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris uirus redolens. Dos eadem, & uisio, quæ auripigmento. Explet alopecias, refina excepta: & scabros unguis cum pice eximit: contra phthiriasin ex oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: itè codylomata. Datur ex mulso, purulenta extulsientibus. suffitur quoque cum refina, aduersus ueterem tussim, rapto per fistulam nidore: uocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum refina in catapotio optimè datur.

AVRIPIGMENTVM, & Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uisceribus, ubi gignuntur. Unde etiam sequitur, quòd alterum altero tantum uirium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte factò uerum deprehenditur. quippe si fictili: uel uitreo uase uratur auripigmentum, substratis candidibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum est, flammeum, & summè rubens contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ uis fuerit affecta. Sandaracham summè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & ceteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorrem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (ijs enim gummi iuniperini sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis sæpe grauitè in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine contro-

Auripigmenti, & Sandarachæ confideratio.

uersa

uersa erit assumenda, de qua hic differit Dioscorides. Vocauerunt præterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoque Sandycem, quam è combusta cerussa conficiunt, quòd fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (ut supra retulimus, cum de cerussa sermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimum distat. Est & Sandaracha ceruginosis mellis genus, si Plinio credimus, qui libro XI. cap. VII. eius meminit. Cæterum illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum uocatum, ideo quòd crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, ut scribit Vannocius cuius meus in sua pyrotechnia, qui nos alijs eius fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere miscent, teruntq; simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inferuentibus, ignium uè tandiu coquunt, quousque id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, con-
 10
 crescatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeo purum efficiatur, ut crystallum referat. Auripigmenti uires reddidit Galenus lib. IX. simp. med. sic inquit. Arrhenicum, siue arsenicum facultatis est causticæ, siue urentis idq; tam combustum, quam ustionis expers. Cæterum id constat ustione reddi tenuiorum partium. Utuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quamuis. Verum si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcat. Idè de sandaracha eodem libro scribens, inquit. Sandaracha urentis est facultatis, ceu arsenicum quod uocant. Merito itaque que eam digerentibus facultatibus commiscet, atque extergentibus. Metallicum, quod Græci ἀρσενικόν & ἄρσενικόν, Latini Arsenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum uocant: Mauritanii, Harneth, seu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hispani, Oropimente. Quæ uerò σαδραχάχη Græcè, Sandaracha Latine pariter et Italicè uocatur: Arabicè, non secus atq; auripigmentum, Harnet, & Zarnich.

Auripigmen-
ti, & Sandara-
cha uires ex-
Galeno.

Nomina.

ΣΤΥΠΗΡΙΑ. ALUMEN.

CAP. LXXXII.

ALUMINIS omne ferè genus in Aegypto, & in eisdè metallis inuenitur: etenim scisile quoddam, quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in alijs quibusdam locis, in Melo, in Macedonia, in Liparis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & plerisque alijs regionibus, sicut & rubrica. Plurimæ eius species: uerum ad medendi usum scisile, rotundum, & liquidum expetuntur. Optimum est scisile, præsertim recens, candidissimum, gustu perquam adstringens, graue olens, calculorum expers, nec glebulosè aut alsulosè compactum, sed figillatim in capillamenta quædam canescentia dehiscens: quale est, quod trichites, quasi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini persimilis, qui gustu iudicio dignoscitur, quòd non adstringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum est: sed ex figura deprehenditur. Assumendum autem suapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atque ualidius adstringens, præterea nonnihil palloris cum quadam pinguitudine præ se ferens, sine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex insula Melo. Liquidi probatio, ut sit lympidum, lacteum, æquale, & semper succo madens, sine lapidibus, atque quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, stringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum offundunt. genarum carnem, cæterasque excrescentias extenuant. Scisile rotundo efficacius intelligitur. Uri, & torrerem chalcitidis modo debent. Putrescentia ulcera compescunt: sanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnates comprimunt: motus dentium cum aceto, & melle firmant. Profunt cum melle ulceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium, cum sanguinalis herbæ succo. Lepris conueniunt cù brassicæ folijs, aut melle cocta: item pruriti, & unguium scabritijs, pterygijs, & perionibus, aspersa cum aqua. Valent cum aceti sæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas ulcerum: & cum salis duabus partibus, ad uitia, quæ pascunt. furfures, cum eruo, & pice illita abstergunt: ad lentes, pediculos, ambusta, cum aqua illita auxilio sunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinūque uirus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præstat ne concipiant, ante coitum ori vuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiujs, si caro excreuit, uis ac tonsillis accommodantur: ori, auribus, & uerendis, cum melle illinuntur.

Aluminū con-
sideratio.

TAMETSĪ scripserit Dioscorides plurima esse Aluminis genera; non tamen plura, quam tria hoc loco statuit recensenda, nempe scisile, rotundum, & liquidum: quòd fortassis suo tempore ijs tantum uterentur medici. Veruntamen hæc ætate officinæ complura habent genera, quamuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod uulgò uocant Alume di rocca: squamosum, quod uulgò dicunt Alume scagliolo: item è uini sæce confectum: necnon illud, Catinum iisdè uocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant: quòd tamen legitimum scisile nõ est, etsi iandudum cum cæteris rei metallicæ studiosis crediderim scisile alumen nil aliud esse, quam quod uulgò officinis uocatur Alume di piuma. Sed hoc (ut postea dicetur) nil aliud nunc esse censemus, quam lapidem amiantum: quòd gustu non sit adstringenti, sed acri, quòdq; igne nunquam comburatur, quòd est amiantum lapidis proprium. Legitimum alumen scisile Pisis misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioscorides, & gustu admodum adstringens. Quo postea factum est, ut diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facile deprehenderim plumeum hoc non esse scisile. Cæterum Brasauolus de alumine differens in suo simp. med. examine, nil aliud liquidum esse contendit, quam rupeum. Sed ab eo, licet uiro eruditissimo, uariat opinio nostra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolsan per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Augustinus Chisius opulentissimus mercator cuius meus, illas aluminis fa-
 50
 dinas

Brasauoli o-
pinio repro-
bata: item Fu-
chij error.

dinas à Pontifice emerat, ampla sanè mihi fuit facultas tum uidendi, tum etiam discendi, quo artificio, quâue ratio-
ne, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facile testari possum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemque
non reperiri, sed lapideam: quin etiam non exponi æstiuis solibus exiccandam, ut putat Brasauolus, quod sic (ut ipse
inquit) scripserit Plinius liquidum fieri, & addensari. In eodem Brasauoli errore uersatur etiam Fuchsius medicus
alioqui eruditissimus: quippe qui putat libro de compositione medicamentorum Alumen liquidum esse illud, quod of-
ficinis rupeum, uel roche uocatur. Fit itaque Rupeum alumen ex durissimo quodam lapide, cuius duo obseruauimus
genera: alterum durius, & rufescens: alterum uerò mitius, & candidans. Quod autem è candido fit lapide, albe-
dinem seruat & crystalli instar translucens conspicitur. Alterum uerò contra rufescit, & maiore acrimonia pollet,
uisiturque sordidius. Expeditur candidum sericeorum staminum insectoribus: item ijs, qui præstantiora lanarum uelle-
ra coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minusque acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aper-
to undique caelo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi fossorum caterua perpetuò commoratur, qui par-
tim mucronatis lignibus ex ualidissimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipsisque ingentibus, partim acutis-
simis cælis, cuneisque hunc lapidem frangunt, lacerant, scindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua la-
picidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumque fodiis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur
deinde confracti lapides in fornaces calcarijs similes, ubi ualidissimis ignibus, eo sanè modo, quo calx, nocturno præ-
sertim tempore inuruntur duodecim, aut ad summum quatuordecim horarum spatio: quippe si diutius urerentur, cum-
etiam aluminis materia inaresceret. Postquam autem refrixerint, plaustris in amplissimas areas sub dio, & solibus eos
comportant, ibique in planos componunt acernos, hortorum toris persimiles, sed longè, lateque grandiores, latiore fun-
damento, quam uertice. Compositis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ utrinque continuò excurrit, in lapi-
dum acernos mittunt, quibusdam excavatis instrumentis, è ligno conflatis, ijs perquam similibus, quibus nauis suis
è scaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor uicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affusione, peru-
sti lapides usque adeò macerentur, ut in terram quandam lentore madidæ argillæ similem, permutentur: quod tamen
non fit, nisi aqua perluantur, ad trigessimum sextum, aut quadragesimum usque diem. Excavant præterea lignibus
terram hanc, & ad fornaces cortinasque, quas caldarias uocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ sic di-
ctæ cortinæ admodum capaces, & super amplissimum æneum fundum patina instar, suppositam fornacem prius ex-
structam undique operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & crusta quadam pertinaci undique circumlitæ. Has ita-
que aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in subsidentem fornacem, ualidissimum succendunt ignem, ut de-
missa ferueat aqua. Hoc cum factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ aluicem conijciunt. A-
stant utrinque bini robustissimi artifices, qui ueluti remigantes, magnis quibusdam ligneis instrumentis (pallas uocant)
continuò inmissam terram aquæ commiscunt, quousque aqua omnem aluminis materiam in se conceperit. Subinde ter-
ræ recrementum, instrumentis iam dictis trahunt ex aluici fundo, & per propinquam ibi fenestram in quendam aquæ
riuulum proijciunt alio deducendū. Quo facto iterum nouam superindunt terram, modo quo diximus commiscentes,
& recrementum auferentes. quod tandiu prosequuntur, quousque intelligant aquam tantum aluminis materiæ sibi ascē-
uisse, quantum sat fuerit. Demum parumper quiescere dimitunt, ut si quid recrementi sit, in imum descendat. Mox
calentem aquam alumine refertam extrahunt, & suis aquæ ductibus ad id paratis in magnas quasdam capsas ex quæ-
na materiæ factas transferunt. Ibi enim octo dierum termino alumen conficitur internis parietibus inhærescens ada-
mantinis mucronibus simile, & crystalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorum crassitiem. Alumine
porro ita concreto, lixiij reliquum (sic enim uocant decoctum) à quo secessit alumen, iisdem aquæ ductibus è capsis
illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumque sit: nam turbidum, &
recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum defrui, & delabi sinunt. Post
hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas
magnas iterum discoquendum comportant. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis,
ligneisque instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumque eximunt, & exemptum in uimneas fi-
scellas conijciunt, & in quodam aquæ aluico lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in
aceruum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertissime cognosci potest, rupeum alumen nullam
habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro xxxv. cap. xv. fieri liquidum ex aqua li-
moque, hoc est terræ exudantis natura: corruatum hyeme, æstiuis solibus maturari. probari autem quod limpidum
lacteamque sit, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum sit, deprehendi succo mali
punici: quòd sincerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumque
refrat, quam lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pel-
luceat. Hinc igitur fit, ut non modò à Brasauolo dissentiam, & à Fuchio uiris alioqui citra controuersiam doctissi-
mis; uerum etiam à Cornario, quòd & ipse in commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secū-
dum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, esse liquidum
Græcis uocatum. Verum enim uero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad
me misit Bartolomeus Maranta Apulus, medicus apprime eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atque diligentissimus
inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iam pridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, nime
fallit iudicium, notis à legitimis dissident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentissime acceptam refero,
& quas possim ago gratias. Scio tamen ijs ingentes debere, qui ut ipse sua inuenta cum alijs quoque communicare non
grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quòdque manibus ductum lentescit, antea ad me
miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptioni notis omnibus respondens, adeoque adstringens, ut
nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quòd gustui tantum adstrictionis relinqueret. Porro quod ro-
M m tundum

Aluminis ru-
pei faciendi ra-
tio.

in Brasauoli
libro xxxv.

in Brasauoli
libro xxxv.

in Brasauoli
libro xxxv.

Alumina co-
guita.

in Brasauoli
libro xxxv.

M m tundum

tundum Græci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuecharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, onorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cum tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo. præsertim quod legitimū nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere, chali Mauritanis uocata, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, falso admodum sapore. Cæterum quod ex uini fæce paratur, sit conformatis è fæce pambus, deinde sole siccatis, & igne tandiu perustis, quousq; candorem conceperint. Postremo Squamosum (sic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam sit lapide, & uitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quod fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem. nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illico claritatem deperdit, dissiliq; in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusq; induit speciem. Quamobrem maxime falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, in miris laudibus quibusdam effertur ad dysentericos, in uino austero potus: exustū enim non probauerim, quòd gypsi specie induta, sumentes strangulet. Aluminum uires paucis perstrinxit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquit. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementissima. Cæterum cum sit crassarum partium, tenuior quodammodo est alijs aluminū generibus, quod uocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus. Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contra uerò qui contendant id omnino esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni auctoritate freti. quippe qui lib. IIII. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterq; expendantur aluminum quoruncunq; effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscure excalfaciat, quemadmodum chalcantum, chalcitis, & misy: quæ cum ualenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maxime excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò et Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, cum alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atq; adstringentia omnia refrigerare dicitur, cum si nihil aliud saltem chalcitis, chalcantibos, & misy, quæ ualenter adstringunt, tantam asscuta sint caliditatem, ut nos etiam exuriant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosq; nonnulli fallant, cum de manifestò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro IIII. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idem affirmauit, his uerbis. Porro diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualde nanq; siccatur, etsi modicè mordeat. Enim uero id quoq; præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcantum representat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccatur generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palam est, etsi Galenus lib. IIII. de simplicium medicamentorum facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recepisse chalcantum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædam, ut alumen omne genus: præsertim quòd facile compertum habeam, aluminis cuiuscunq; stillatitiam aquam, maxime rupei, non modo carnem exedere, sed etiam metalla. Alumen quod Latinis, *Συμφερα* Græcis appellatur: Arabibus, *Sceb*, siue *Seb*: Italis, *Aluone*: Germanis, *Alun*, & *Alaun*: Hispanis, *Alumbre*.

Aluminū uires ex Gal.

Opinio quædam diluta.

Nomina.

Θέρον. SVLPHV R.

CAP. LXXXIII.

SVLPHV R optimum existimatur uiuum, quod apyron uocant, nitedulæ modo splendidum, perlucens, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod uiret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extusientibus in ouo sumptum, aut suffitum: præterea partus ulsi nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros vngues, cum resina terebinthina mistum aufert: cum aceto autem illitum, ad lepras efficax est: vitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro detersum sedat: regium morbū emendat, insparsum fronti cochlearis mensura, aut in forbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoq; conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidorem raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vndecunque sanguinem sistit. Contulis auribus, cum uino & melle illitum, medetur.

Sulphuris cōsideratio.

SVLPHV R tam sponte & per se nascens, quod uiuum appellant, quam arte in fornacibus factū, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus unus tantum color. quippe aliud uiride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, uiuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius uerò cum frangitur, sublutco, nitedulæ modo splendens, ut Dioscorides inquit: iisdemq; oritur locis, ubi faciitij uena foditur. Est autem

autem Sulphur fossitum medicamentum e pingui quadam terrae substantia prognatum, ut in compluribus uisitur locis, quae impense calida sit, & sicca: adeo ut à chymistarum auctoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculum semen, & primum naturae agens ad omnia metalla procreanda. Cum autem calidum sit, & siccum, quinctiam pingue (ut diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modò; sed prunis quoque admotum, statim accenditur, nec unquam accensum extinguitur, quousq; pinguis, & oleosa eius substantia in uniuersum igni absumatur. Verum enimuero etsi præ se ferat Sulphur temperamentum non obscure calidum, & siccum; non tamen credendum fuerit tam puram, sinceramq; id esse materiam, ut per se tantum consistere queat. neque etiam cogitandum, ei non esse necessarium, ut sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista quælibet exposcunt. Id enim nobis indicat eius uelocissima, ac facillima diffusio, cum statim igni admotum colliquecat, metallorum modo. Foditur aperto undique caelo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his nanque tum uehementi calore, tum foetidissimo terræ halitu, fossiores illic deperirent. Porro effossa Sulphuris uena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydrijs non absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus uacuo, ac in humum spectante, uitrei pilei instar, quo stillatiæ aquæ confluunt. His itaque fictilibus sulphurea uena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter constatis, contingunt, stipanturq; tenacissimo luto, creta, & equino stercore composito, ne tantillum quidem exspirare possit sulphureus uapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in superiorè cratem firmantur, eodem luto undique stipata, adeo ut ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud uacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quam diligentissime circumlinunt, obducuntq; maximè. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cuius ui depuratum sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in uacuum sibi adnexum descendit receptaculum: à quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs uasis excipitur, ubi in magnos coit globos. Hæc sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi in montibus non longè à balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum. Sulphuris uires memoriæ prodidit Galenus libro IX. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sulphur omne trahendi uim possidet, estq; temperamenti calidi, atq; essentiæ tenuis, adeo ut ad multa uenenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum usus, & cum id piscatores quosdam docuisssem, reuerso post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vsus eius est, ut & siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum salina mistum: nam cum & hoc excogitasssem, ab experientia comprobari reperi. Sed & urina maceratum idem effectum excogitauit. Docebant enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchre illos & cum oleo ueteri, & melle, & resina terebinthina usuros. Et sanè horum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non raro hæc medicamentum cum resina terebinthina sanauit. Extergit enim omnes id genus affectus, absq; ut in profundum repellat, cum alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe ut digerant pariter & repellant. Præterea, ut idem Galenus inquit lib. VI. cap. II. de compositione medicamentorum per genera, in compositione emplastris ὄζω σιλλῆς, Sulphur tanto calore præditum est, ut ubi diuinius inhaereat, procul dubio exulceret. Sulphur siue Sulfur Latinis dictum, Græcis θείον appellatur: Arabibus, Cribrit, & Râbric: Italis, Solfo: Germanis, Schuuebel, & Lebendiger: Hispanis, Piedra azufre.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris uires ex Gal.

Nomina.

Κίτρις. PVMEX. CAP. LXXXIII.

40 PVMICIS probatio, ut magnopere leuis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrutus, & ubi canduerit, extractus, vino restinguitur odorato: iterumque incensus, restinguitur: & tertia uestione exemptus, & per se refrigeratus, ad usum conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere. purgat cum calfactione, quæ pupillis caliginem offundunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excrementia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus auctor est, si quicquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit, feruorem statim fedari.

50 PVMICEM ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes serè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuus, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quam Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Putcolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ uisceribus genito, e sulphureis uaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti sunt montes, eoq; præsertim, quod Græci pissâphaltum dicunt. Pumicis uires duobus locis reddidit Galenus. libro IX. simplicium medicamentorum, ubi de eo primum ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, et ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, uelut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornaciu est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq; quæ curant gingiuas laxas, ac mollitiæ fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad usum snire. Secundo autem loco idem de pumice differit his uerbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, qui bus animus prurit accusandi libidine: etsi inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alieni tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea quæ dentes extergunt, partim uestionem non expertus, partim etiã uestus, quando uidelicet alijs omnibus combustis similiter substantiæ efficitur tenuioris. Cæterum uestione quiddam acquirat acrimoniæ, quam rursus

Pumicis consideratio.

Pumicis uires ex Galeno.

M m 2 sus

Nomina.

fus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantum facultate; sed etiam asperitate, uelut etiam si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueat, Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, foris utroque, tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt. Pumex qui Latinis, Græcis $\kappa\lambda\omega\upsilon\gamma\iota\varsigma$ uocatur; Arabibus, Fanech; Italis, Pomice; Germanis, Einbins; Hispanis, Piedra pomex.

Ἀλφ. S A L.

CAP. LXXXV.

SAL fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis uacans, & perspicuus, densus, æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facillè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò ualidissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquam utilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimat, extenuat, & crustas inducit. sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine vindicat. Admiscetur medicamentis pforas abstergentibus. excrementa in oculis reprimat, & pterygia consumit, cæterasque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lasitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in facie fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infriçtus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, pforasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, uæque cum melle tostus. Ulceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor vexat, & phagedænis ulcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini femine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus vesparum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo vitulino: furunculos, cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, cum origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita ut uinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad fugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes sacros, & ulcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, conditusque prunis, vsquedum effereuecat. Aliqui fossilem subactò polline obliniunt, & carbonibus subiiciunt, vsquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo vri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moueturque, donec iam non exiliat.

Ἀλφς ἄχμη. SALIS SPUMA.

CAP. LXXXVI.

SPUMA salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem, quæ salis.

Ἀλμη. MVRIA.

CAP. LXXXVII.

MVRIA effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etiam si nome intestina corripit: & ischiadicis veteribus. Ad fotus, aquæ marinæ usum præstat.

Ἀλφς ἄνθος. FLOS SALIS.

CAP. LXXXVIII.

FLOS salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari. interdum longè magis uirus olet, gustuque mordacior, & pinguis lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoëthe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uino aut aqua sumptus: stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in uniuersum acris est, & feruentis naturæ, ut sal.

Salis omnis generis consideratio.

SAL, quo frequentissimè in omnibus ferè cibus utimur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaque complura, nullis sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentie: quæ doquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisque reperitur. Marino utitur uniuersa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quam pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuersa Pannonia. In Germania hauitit è salis quibusdam

quibusdam fontibus, quorū aqua dīgnū ui excocta in salem cogitur. Fositium officinæ Arabes secutæ salem gemmæ uocant. Huius fōdinæ uidimus apud Calabros agentes, loco, qui uulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modo. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec disilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hætenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius lib. x x x i. cap. vii. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subiectam, aperte testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis, sed causæ gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino aestiuis solibus, totumq; stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, & usq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quod tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atq; non gleba est. Sunt etiamnum naturales differentie tres. Namq; in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale aestuant, sicut ad Cittum in Cypro, et circa Memphim, extrahunt lacu, deinde sole siccant. Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo uelut sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicuti Pagusei. Et hætenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo creditur renascens, maiusq; regum uectigal ex eo est, quam ex auro, & margaritis. Effoditur & e terra, ut palam est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem creditur specularium lapidum modo. Ponderis magnū glebis, quas micæ uulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosq; massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus rex eam castra faceret. Quo exempto postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis coeptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenæici tractus nobilitantur Ammoniacis, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hætenus de sale Plinius. Ceterum Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuichi desijt: quippe factitius, adulterinusq; est, qui passim in seplasiariorum officinis uenditur, plerunq; e Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant consisti hunc ex camelorum urinis, artificio quodā concretis. Sed cur his ad stipulari debeant, non equidem uideo, præsertim cum Germania, unde Venetiæ conuicitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterq; chymistæ sal Armeniacum appellant, quod fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri e lapidibus durissimis, & translucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, quam ab arena, quæ æquos Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenæica regione. Venit præterea in medicorum usum sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinum, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quam saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur supposititio, quod seplasiæ zucebarum candidum uocant. Veruntamen animaduertendum est, quod quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quod Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo fōditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphiticum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorū bellicorum pulueribus expetitum, uulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Ceterum salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cum enim procella exoritur, intumescitq; pelagus, spumantes aquæ in altum sublata, scopulorum cavitates replent. quo fit, ut ibi sub dio remanentes solibus, & rore, aestiuis caloribus, in salem album concresecant. Mirra porro, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantum, & aqua conficiatur. Sed quidam ueteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neque plura quod scribam habeo, quam quæ a Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco supra citato, sic inquitens. Salinarum sinceritas summam facit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis, quæ leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisq; naturæ, & crocci coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens a sale, non modo a spuma. In Aegypto inuenitur, uideturq; Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hæc Plinius. Porro color rufæ rubiginis instar pictoribus expetit, e Germaniæ salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscure respondet. uulgò appellant Morello di sale. Verum cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare uideo, quod color is non sit liquidus, neq; oleosus, sed aridus. quare potius inclinatur animus, ut ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundo edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἀλὸς ἄρδης dicitur, quam balenarum semen, quod Germaniæ medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re is fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicæ acerrimi indagatoris. Sed utcumq; sit, non equidem possum horum quanuis eruditorum uirorū iudicio subscribere. nam res illa tantum abest, ut sit crocci aut rufi coloris, ut etiam candida conspiciatur. Adde, quod flos salis Dioscoridi & Plinio flumine Nilo desluit, & lacubus seu fontibus quibusdam innatat: hoc autem Sperma ceti uocatum in mari colligitur, atq; etiam in paludibus maritimis inuenitur. Id fortè a maximis illis piscibus effunditur: quod tamen non ita liquidum apparet, ut de flore salis Galenus memoriæ prodidit. Salis autem meminit idem Galenus

Sal Ammoniacus.

ubi dicitur
quod inuenitur
in scopulis

Fuch. opinio
improbata.

Salis uires ex
Galeno.

tum inter fossilia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur libro 1. x. & xi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sal eiusdem genere facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerum hoc differunt, quod salis terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquefcit, at fossili hoc non euenit. Porro eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam falsedinem habentibus nascitur, æstate uidelicet aquis æstu ex ijs absumptis, cuiusmodi est Tragastus non procul à Sminthio. Confluit enim illuc ante aquas spontaneas, quæ admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porro quoniam locus ipse falsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragastie nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porro dictum est & de Sodomis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem si quis librum diligenter perlegerit, illi tantiam refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamento facultatem cognoscat. Igitur cum qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quod in ipso unum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, hand etiam contrahendi, uti sal. Nam hic quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccant, & à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamq; tum dissolutam, tum minime compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, uerum in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: uerum quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Ceterum flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal usus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hætenus de sale Galenus. Sal Latinis dictus, ἄλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melba: Italis, Sale: Germanis, Salz: Hispanis, Sal.

Nomina.

Νίτρον, ἄφρόντρον. NITRUM, SPUMA NITRI. CAP. LXXXIX.

PRAEFERTUR Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordès, qualis ex Philadelphia Lydia defertur. secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariae gignitur. Vim, & uisionem salis habet, tam nitrum, quàm spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cum cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, uti ruta, uel anetho. Febris circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectam accessionem. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutunt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autem calida, aut uino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundem sanat: fordes expurgat, cum aceto instillatum. Canum moribus ex asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furunculos aperit: aquæ inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem uisus cum melle succurrit: & uenenis fungorum, ex posca potum: aut si buprestis momorderit, ex aqua: ijs uerò qui taurinum sanguinem biberint, ex laserpitio: ijsque qui cibum non sentiunt, uiliter obducitur: opisthotonisque iam remissioribus, & luxatis cum cerato: in linguæ resolutione, pani commodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subiecta prius tecta noua, donec incandescant.

Nitri, & spumę nitri consideratio.

NITRUM, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis usus, diu sanè est, quod ad nos conuuchi defterunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum uocatum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres utuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, uerum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. xxxi. cap. x. ubi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palam est & medicos, qui de eo scripserunt, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod uocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iam pridem in totum omisum. Aquæ uerò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine uiribus densandi. Optimum copiosumq; in Clytis Macedonia, quod uocant calastriacum, candidum, purumq; proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum nouenis diebus, totidemq; cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, eum cesset, nec imbres. Mirum est & illud, seatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, falsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia ualidius commouent limum. Et hic quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitriarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuus, non (ut in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq; ut densari

fari est ceptum, rapitur, ne resoluitur in nitriarijs. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Afcanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq; inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad alia tamen sordidum, tanquam ad insciendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro usus, qui dicitur suo loco. Nitriarie egregie Aegyptijs: nam circa Naucratin, & Memphin tantum solebant esse. Circa Memphin detiores: nam & lapidescunt ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex ijs uasa. Necnon frequenter liquatum cum sulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq; que inueterari uolunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitriarie, in quibus & rufum exit a colore terrae. Spumam nitri, quae maxime laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cum ros cecidisset, praegnantibus nitriarijs, sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alij operimentorum fermento gigni existimauerunt. Proxima aetas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas uocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, ut sit minime ponderosum, & maxime friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in uasis picatis ne liquefeat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, ut sit tenuissimum, & quam maxime spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facile resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem uehementem: haec Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri usus Salnitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inscias eundem non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini unquam persuasum uelut, ut medicamentis, quae intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absque noxa imponi possit. Et quamuis contrarium asserant, scriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt; non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, ut alijs suaderent salnitrum tuto assumi posse, cum prima charitas (quod dictum frequenter usurpant) incipiat a se ipso. Nitri meminit Galenus lib. 1 x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Nitrum dictum est supra in medio esse aphronitri, & salis uirium: ceterum uisum propius ad aphronitrum accedit, utpote exustione tenuius redditum. Desiccatur itaq; & digerit: & si intro in corpus sumatur, secatur, & extenuatur crassos lentosq; succos potentius multò quam sal. Aphronitrum uerò nisi grauis urgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo uti assolet, & semper profuisse probatum est. Ceterum nitro usto, simul & non usto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus uti consueuimus. haec Galenus. Qui tamen uidetur ijs, qui codicis mendam non animaduertunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet haec re diuersa non sint. Nam ubi de Aphrolitro libro citato differit, uulgata exemplaria habent. ἀφρολίτρον ἀφρονίτρον διαφέρει. hoc est. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verum in altera dictione latet uitium, ut quae ἀφρονίτρον, hoc est, a spuma nitri, duabus uocibus legendum sit. Ita fiet, ut Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed utrunq; a spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici etatis nostrae celebres, doctissime adnotarunt. Ceterum cum Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neque id aliud, quod sciam, haecenus explicauit. Quod Graeci νίτρον, & λίτρον, Latini Nitrum nominant: Mauritaniam, Baurach: Itali, Nitro. Quod uerò Graecis ἀφρολίτρον uno uerbo dicitur: Arabibus, Baurach Africa: Itali, Nitro di Africa. Quae deinde Spuma nitri Latine, ἀφρός τοῦ νίτρον Graecè uocatur: Arabice, Aphronitrum.

Monachorū error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Nomina.

Τριξ. F A E X. C A P. X C.

40 ELIGENDA Faex maxime à uino uetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Faex aceti uiribus longè acrior est. Crematur, ut aleyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo urant, usquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus faecis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimae uisionis, ut aërio nitore inalbescat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendae faecis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens. uicera ad cicatricem perducit, adstringit, uehementer exest, siccaturque. Sed recenti utendum est, quoniam celeriter exanimatur: proinde non nisi in reconditorio, & uase aliquo reponi debet. Lauatur ut popholyx. Quae uisionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrto cohibet. uentris, stomachique fluxiones illita sistit: muliebri profluuium imo uentri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, sui que lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, ungues scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota oculorum medicamentis, ut spodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

FAEX uini uulgaris notitia est, quin & ipsius adurendae ratio nota, ijs praesertim, qui ex hac alumen, quod uocant faecis, conficiunt. Porro uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatione, crustae lapidosae instar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obscure subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictam aluum citè, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito mastiches momento, & saccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quae ex sena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui album Tartarum faciunt, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde desumant. Τριξ sic Graecè, Latine uerò Faex dicitur: Arabice, Durqi: Italicè, Feccia: Germanicè, Heffen, & Vucin stein: Hispanicè, Rasura de uino.

Faecis, & tartari dicti cōsid. & uires.

Nomina.

Α' σ β ε σ ο ς

CALX uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti clibano, nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conuiescere finito: mane eam extrahens, ubi perfectò omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnò è uili, & fufaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam alijs immista, ut adipi, oleo, concoquendi uim assumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec asperfa aquis.

Calcis consideratio.

Calcis uires ex Galeno.

Nomina.

CALX, cuius passim usus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostraeorum, ouorumq; testis. Non desunt tamè, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplastris admisceant, eam primum demergentes in aquam, usquedum prorsus distillat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim sic elota ad contumacia ulcera, quòd absq; morsu ualenter siccat. Ob id itaq; unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaq; præsertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facillè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum existimantes. Calcis uires descripsit Galenus lib. 1. x. simplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεσος Græcè dicitur, uehementer urit, adeò ut crustam efficiat: extincta uerò protinus etiam crustam molitur & ipsa: at post diem unum, aut alterum minus urit, minusq; inducere crustam potest. At uerò temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignit tamen si etiànum calfaciat, carnemq; liquet. Porro si lauatur in aqua, suam mordacitatem exiit, efficitq; nuncupatam ἰοίον, hoc est lixiuum: at ipsa absque morsu resicat. Ac si bis, terq; aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers consuitur, ac strenuè absque mordacitate exicat. Calx uiua Latinis dicta, ἄσβεσος Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleschter, & Kalk: Hispanis, Cal.

GYPSVM uim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudores quæ cohibet. fed potum, strangulationis modo iugulat.

Cypsi historia.

Gypsi uires ex Galeno.

Nomina.

GYPSVM quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso uniuersa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterq; expetitur cæmentarijs ad ædiu fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facillè scissili: qui tamē non longa ignium ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ immistum ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σελινίτης dicitur. Item ex alio quodam lapide nicei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uasorum genera conficiuntur. Hunc alabastru appellat, sed perperam. Gypso uires reddidit Galenus lib. 1. x. simplicium medicamentorum, ita differens. Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumq; corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitq; maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereq; illud excogitauit, tenui alboq; oui liquore, quòd ad ophthalmias utile est, admisto quòd in farina triticea est puluilli tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere uerò, quòd sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perinde sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam uim habet: cæterum tenuiorum est partium, & ualentius desiccatur. Quin & repercussorium est, maxime si maceretur oxycrato. Γύψος ita Græcis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsin: Italis, Gesso: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges.

SARMENTORVM cinis vrendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in seroto reprimit. Serpentium, canumq; moribus illitus ex aceto medetur. crustas obducen- tibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuum contra præcipitationes, & fungorum uenena, cū aceto, sale, & melle.

CINIS omnis quid sit notius est, quam ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius vires properemus: de quibus in uniuersum differens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinis combustorum lignorum reliquie sic nuncupantur, compositae ex contrarijs tum qualitibus, tum substantijs. Habet enim in se partim terrenum, partim uelut fuliginosum, quod Graece dicitur ethalodes, siue lygniodes, siue quomodocumque quis appellare uolet: atque haec sane partes sunt tenues, & quae maceratis aqua cineribus, & percolatis, una assortantur, atque abeunt. Quod uero reliquum est, terrenum est, infirmum, & morsu carens, calida facultate in lixiuum deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura praeditus est, sed pro combustae materiae diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodiderit, cum ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cum & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem praeferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hederæ, & hoc genus alia: uerum plena succo ualido tota sit coq; acri & calido. Ergo ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminiq; me quandoque, cum aliud ad manum non esset medicamen, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verum nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniae multum, adurentisq; facultatis obtinet, mistæ absterfioni: & utroq; differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quod in eo fuliginosum multo est acrius, tum quod in illis terrenum quodammodo subadstringens est, in hoc abstergens, uelut in cinere tithimalorum. Est & calx cineris quaedam species, ceterum tenuioris essentiae, quam qui ex lignis fit: nimirum quanto lapides exactius torreri, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, uelut naturae igneae, quod uocant ἐπιπυρρῆμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisq; si bis terue lauetur. Ceterum si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicitur porro de ea, ubi de metallicis sermo habebitur. Τέφρα Graecè dicta, Cinis Latine uocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aescben: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.

Cineris omnis vires ex Galeno.

Nomina.

Ἀλκυονίον. ALCYONIVM.

CAP. XCIIII.

ALCYONII quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi faporis, spongiosa facie, item terti odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulae oculorum, aut spongiae simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium vermiculi forma, & colore magis purpureum, quod Milesium quidam uocant. Quartum fuccidis velleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris laeue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatam gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in foeminarum smegmata assumuntur, contra lentigines, lichenas, lepras, vitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoque corpore. Tertium ijs, qui difficili urina uexantur, aut arenulas in uesica colligunt, idoneum est: item renibus affectis, aquae inter cutem, lieni. Vltimum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est. in alia smegmata, psilothraque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare velit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens uasis spiraculum luto, ita fornaci mandet, & cum figlinum percoctum fuerit, extrahens ad usum recondat. Lauatur ut cadmia.

ALCYONIVM (ut Plinius est auctor lib. XXXII. cap. VIII.) fit in mari ex nidis, ut aliqui existimant, alcyonium, & caicum: alij ex fordibus spumarum crassescens: alij e limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius, spongiae putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est. haec Plinius. Qui tamen quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio praeterijt. Sunt praeterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quod ex alcyonium nidis fiat, ut Plinius scribit, sed quod alcyones super illud marinis undis simul congestum nidificent. Quorum sententiam magis probandam censemus. Alcyonium officinae spumam maris uocant: quod sic idem uocent Arabes, Dioscoridè secuti. quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam uocari. Ceterum rufum Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidosaq; materie, Venetijs primum uidimus. Quartum uero reperimus copiosum in Tergestino litore uelleribus simillimum, album, ac leuissimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quae aculeis rigent, & uulgo appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in seplasijs inuenitur. Porro in hoc capite in uulgatis Dioscoridis exemplaribus nonnulla (ut plane suspicor) uerba desiderantur, cum de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs scriptum legatur. Augget suspicionem Oribasius, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέταρτον, καὶ ὑστέρων, hoc est. Quartum, & postremum &c. Idem confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens utriusque speciei meminit. De Alcyonijs disseruit Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergant, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerum aliud alio non parum plus minusq; & in his ipsis, quae diximus, secundum partium essentiae totius tenuitatem. Est autem eorum unum densum, & graue, odoris prauis: olet enim pisces putres, spongiae in specie simile. Secundum uero aliud figura longiore, leue, & rarum: odorem habens similem phycijs. Aliud tertium uermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli: uocant id Milesium. Post quae quartum secundo quidem iam posito similiter & leue, & rarum, uerum lanis succidis simile. Denique & quintum extrema superficie laui, ceterum interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sane omnium

Alcyonij historia, & consideratio.

Locus Dioscoridis suspectus.

Alcyonij uires ex Gal.

Alcyonij uires ex Gal.

Alcyonij uires ex Gal.

Alcyonij uires ex Gal.

omnium alcyoniorum est calidissimum, adeo ut & pilos urere possit. Itaq; cum duo prima lichenas, alphas, psoras, leprasq; adiuent, preterea cutem splendidiorum competentia uirium efficiant, idem prestare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliat. Porro quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaque istum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei uires obtinet, uerum haud parum imbecilliores. Quod Graeci ἀλκυονίον, Latini quoq; Alcyonium dicunt: Arabes, Zebothalbahar, seu Zebd albhar: Itali, Alcionio.

Nomina.

Α'δ'αρκης. ADARCES.

CAP. XCIV.

FIT in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta falsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Alij similis, & omni forma molli alcyonio, & aliquantum cauo proxima, ut uideri possit lacustre alcyonium. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas, & uitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa uis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit, & ischiadicis prodest.

Adarces con-
sideratio.

LEGITIMAM Adarces, quae Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, haecenus non uidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. Quam postea lib. XXII. cap. XII. uocauit calamochnum, sic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latine adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, & spuma aquae dulcis, ac marinae, ubi se miscet. Vim habet causticam, ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. haecenus Plinius. Porro uero eos hallucinari crediderim, qui sibi persuadent id esse Adarces, quod uulgo Italis dicitur Palla marina. Siquidem haec in mari tantum nascitur, non in paludibus aquae dulcis: & ibi non arundinibus, neq; herbis inherens uisitur, sed in sicco reperitur litore, undis simul cum alga proiecta, pile omnino similis, quae in laetentium haedorum uentriculis, ex exustis unâ cum lacte pilis, plerumque reperitur. Adde quod haec, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quae Crito ad conseruandos, augendos, itemq; a defluuiis praeseruandos capillos scripsit. Vbi cum interpres Cornarius uir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per σφῆραι δαλασίων, forte suspicatus, lo-

Cornarij lap-
sus.

cum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiâ marinam perperam interpretatus est: quandoquidem lectio illa uera est, & uertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissime adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam unguento ad lumbricos, ubi sic habet. Pile

Adarces uires
ex Galeno.

marinae, quae reperitur in mari rotunda, ut lana congesta. Ceterum Adarces uires retulit Galenus lib. XI. de simplici-
cium medicamentorum facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij foeminino adarces dicunt, essentia quidem sua uelut spuma est aquae salis concreta, circa arundines, & farragines concretescens. Acerimâ hoc est, simulq; calidissimum medicamentum. proinde & per se inuile est, uerum commiscetur ijs, quae uim eius retundunt, itaq; fit admodum utile in ijs affectibus, qui exalseri postulant. idq; foris impositum, nam intro in corpore ipsum sumere est impossibile, nimirum ob uirium uehementiam. haec Galenus. Ex quibus liquido apparet, Adarcesium a marina sphaera plurimum facie, & uiribus differre. Id Graecis ἀδ'αρκης & ἀδ'αρκων uocatur, quod Latinis item Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca: Italis, Adarce.

Nomina.

σφῆραι. SPONGIAE.

CAP. XCVI.

ESPONGIIS alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Foeminas autem, quae contrarias dotes habent. Vruntur eae, ut alcyonium. Recentes sine pinguitudine vulnerariae sunt, & tumores reprimunt. recentia vulnera ex aqua poscaue conglutinant: veteres sinus ex decocto melle iungunt. Vetustae autem inutiles. Aridae ligatae lino, si penicilli modo adigantur, oclusa ulcera, callosque laxant. Siccæ recentes, & uacuae, fenilia ulcera, & que fluxione laborant, aut cuniculatim exedunt, imposito siccant. sanguinis profluuium sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridae lippitudini auxiliatur: & ubi quid abstergere, aut adstringere opus est. Utilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinem sistit. Candida cura fiunt, è mollissimis recentes per aestus tinctae salis spuma, quae petris cohæret: insolantur inuersae, hoc est, parte caua sursum spectante, & qua abscisse fuerunt, deorsum. Si uero aestiua serenitate ad lunam sternantur, perfusae salis spuma, aut maris aqua, maximum candorem referent.

Spongiarum hi-
storia ex Ari-
stotele.

SPONGIARVM genus (inquit Aristoteles lib. V. cap. XVI. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliae rarae, aliae spissae, aliae quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, & spississimum, & ualidissimum, quod galeis ocreisq; inseritur, eoq; minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentum perquam rarum est. Quae autem in genere illo spisso praedurae sunt, atque asperae, nomine hirci nuncupantur. Quae quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumentum est, quod capte limo refertae omnes cernuntur. quod certe indicat ceteris quoque adherentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea

propterea sunt spissæ, quàm raræ: quia minus albo radicis hæsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita ut euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasq; urget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, ut qui Toronã incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam uelut tineas, lumbricosue, & eiusmodi alias consistere intra spongas, atq; ali: quas & euulsis spongijs, pisciculi saxatiles deuorent, qui uel radices absumunt totas, quæ inherentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, ut spongia abrumptur, residuo item renascitur, et completur. Magnitudine amplissima soluta illa, & raræ spongiæ, augentur plurimæ, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimæ quæ spissæ: nam achilleæ torosiores ijs constant. Omnino quæ albis, tranquillisq; insunt gurgitibus, mollissimæ sunt: flatus enim, ac tempestates spongas quoque, ut cætera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongiæ Hellepontis spissæ, ac duræ sunt, & omnino quas mare ultra Maleam promontorium, citraq; refert. Differunt inter se mollitie, duritieq;. nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: sit enim eo, ut more pullulantium putrescant. Quocirca optima iuxta oras comperiuntur spongiæ, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, niuisq; nigricans est. Adherent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extensa subesse radicibus earum uidetur. Supernè autem cæteri meatus concreti propemodum latent: at uerò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongijs historiam acceptam referre potest, quam libro IX. cap. LXXV. scriptis tradidit. Spongiarum uires memorie prodidit Galenus lib. XI. simplicium medicament. his uerbis. Spongia uista acris est, & digerentis potentie. Vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent: In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarsactam: cum uerò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin eo careret, pice. Porro admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiãnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ usæ corpus, ceu operculum quoddam acciperet. Cæterum spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod $\mu\omicron\tau\omicron\nu\tau\iota\lambda\tau\omicron\nu$, id est, carpinatum uocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desecat. Id quod scies, si ea sola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate uidelicet corporum, uti est antè dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognosces, quantum à noua superetur, siue uulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue uino. Nec mirum est, cum in spongia noua seruetur etiãnum ea, quam à mari accepit, facultas modicè corpora exiccandi. Atq; hæc quidem præstare potest. cum etiãnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spongia quæ Latine, $\sigma\omega\delta\gamma\gamma\omicron\varsigma$ Græcè dicitur: Arabicè, *Asfengi albai*, seu *albar*: Italicè, *Spognia*: Germanicè, *Badfchuuam*: Hispanicè, *Spongia*: Gallicè, *Esponge*.

Spongiarum uires ex Gal.

Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIUM.

CAP. XCVII.

CORALLIUM, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atq; emergit, tanquam offuso aère protinus concresecat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomen est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaque concremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulum. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrementa coërcet: oculorum cicatrices abstergit: vlcera in caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: urinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absomit. Quod antipathes uocant, corallium esse arbitrantur, specie tantum distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supra dictis habet.

CORALLIUM, quo usque adeò abundat Italia, ut ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæq; puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo, aut brachijs suspensa, quo item utuntur fœminæ in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atq; inde ad nos defertur. Cæterum etsi rubri tantum, & nigri meminerit Dioscorides; reperitur tamè quod niuei sit candoris in ijsdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderosumq;, sed leuius ac rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro lōgè magis refrigerare: proinde eo utuntur medici, ubi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius lib. XXXII. cap. II. ubi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: nanque ista per suasionem gentium constant. Gignitur quidem et in rubro mari, sed nigrius. In Persico uocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur et apud Grauisacas, & ante Neapolin Capaniæ, maximeq; rubens, sed molle, & ideo uilissimum Erythræ. Forma est ei fruticis, color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles. exempli gratia confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiuæ, specie, atq; magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaq; occupari, euelliq; retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium uocitatum interpretantur. Probatissimū quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosū, aut lapideum, uel rursus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum uiris quoq; pretiosa est, quàm fœminis nostris uniones Indici. Aruspices eorum, uatesq; in primis religiosum

Corallii consideratio.

Plinii lapsus.

sim id gestamen amolendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, & aleas adornabant eo. nunc tanta penuria est uendibili merce, ut perquam raro cernatur in suo orbe. Surculi infantie adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quod tam facile sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna sativa specie atq; magnitudine, perinde ac ceteræ arbores suos proferunt fructus. Quandoquidem, ut fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cornis, ac cerasis similes uisuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoluntur, & lucidum leuorem contrahunt, cum ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circumquaque muscosa exinuntur, nec tunc ulla ex parte rubescunt, uerum inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipathes uocari ait, primum uidi ego Neapoli eburnum colore referens. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumq; præbetur. Corallium ædes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemq; oris ulcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluum in uiris, nocturnasq; pollutiones, & in mulieribus albos uteri fluores reprimat. Recensetur inter ea (Aucenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (ut Plinius inquit) contra torminum ac uesticæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex uino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius potum, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcentibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, ulcera caua explet, cicatricesq; extenuat. Corallij meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hætenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura deseribat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmopticos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt. Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritanii, Bassad, Mergen, Besd, siue Morgian: Itali atq; etiam Hispani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.

Corallii facultates.

Nomina.

Λίθος Φρύγιος. LAPIS PHRYGIUS.

CAP. XCVIII.

PHRYGIUS lapis, quo insectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, ut in cadmia. Vritur autem uino optimo perfusus, uiuisq; carbonibus obrutus: perflatur assidue follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem uino restinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, ustoq; adstrictoria, expurgans: vlcibus crustas quadantenus inducit: ambutis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis confid.

Phrigij lapidis uires ex Galeno.

Nomina.

QUI mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hætenus neminem inueni. quippe cum nec nostratibus medicis, nec lanarum insectoribus, ullo sit usui, ex Cappadocia ad nos deferri desijt. Plinius, cum ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiãnum expeti, tingendis tantum uestibus commendauit. De huius lapidis uiribus deseruit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Pyritæ facultatem habere existimatur et Phrygius, quem uocant. Sed eo semper utor combusto quidem ad ulcera putrida, idq; aut ipso per se, aut ex aceto, aut æno melite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinēt. Miscentur ei & alia quepiam. Dicitur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generalius facultate explicuisse: ualidè enim desiccet, habens quiddã adstrictionis, simul & mordicationis. Dicitum uerò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimiq; usus, quæ mistas in sese hæc duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem. Λίθος Φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis apdellatur: Italis, Pietra Phrygia.

Λίθος ἄσιος. LAPIS ASIUS.

CAP. XCIX.

ASIVS lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles uenas lutei coloris ad imum ætas habens. Eius flos falsugo subflaua est, summo lapide infidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici simili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantum mordet. Vim habet uterque adstrictoriam, & modicè erodentem. admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè ualidior flos existimatur. De cætero siccatus flos uetera ulcera, & cicatrici repugnantia sanat. excrecentia cohibet: tetra ulcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & uiua calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctum. Podagrici iuantur, pedibus in folio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absumunt, cum uice nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asii lapidis confider.

TAMETS I in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim; legitimam tamè nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplastarius diligens

diligens æque ac peritus : qui quidem lapis , ni fallor , nullis prorsus notis ac uiribus Dioscoridis descriptioni reclamat . Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcantibi fodiis , quodam in monte non procul à pago , quem Leuigum nominant . Est enim hic pumicis instar leuis , fungosus , friabilis , lutei coloris intercurstantibus uenis . Hoc , quòd carnes absumat , utebatur antiquitas ad defunctorum sepulcra , ut absumptis ab eo carnibus , corpora non computrescerent : ob idq; Græci appellauerunt sarcophagum . Quod manifestè declarat Dioscorides , cum inquit , καὶ σπόδι σαρκοφάγοι γίνονται , id est , loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt . Hunc locum nullus , quod sciam , ex interpretibus ita ut nos accepit : sed omnes ad aliud respicientes uocem σπόδι puluerem uerterunt . In quo mihi planè non uidentur mentem Dioscoridis assecuti . Quam probè assecutus , nostræq; sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius lib. xxvii. cap. xvii. ubi de lapide Aso sarcophago ita scribit . In Aso Troadis lapis sarcophagus fissili uena scinditur . Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem , exceptis dentibus . hæc Plinius . Ceterum Asiæ lapidis historiam , & uires descripsit Galenus lib. ix. simplicium n. medicamentorum , sic inquit . Est & alius lapis in Aso proueniens , quem ob id ipsum Aasion cognominant , non durus ut petra . Siquidem color illi est , pariterq; consistentia ceu topbi , friabilis , & laxus . Innutritur ei quiddam farine tenuissimæ adsimile , qualis in pistrinorum parietibus adhærere uisitur . Appellant hoc medicamentum petra Asiæ florem . Est uerò & subtilium partium , ut sine morsu nimis molles carnes , ac fluidas eliquet . Petra uerò , in qua nascitur , tametsi uim habeat illi similem , actionis tamen uehementia inferior est . Hoc enim ea potior est flos , non tantum quòd magis colliquet , ac digerat , & uelut sale condita seruet ; sed & quia hæc præstet absq; uehementi mordicatione . Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petra flos : ut coniectura sit , illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens , postea à sole desiccetur . hæc Galeni uerba . Quæ quidem si paulò diligentius examinasset Fuchsius medicus aliqui nostræ ætatis celebris , non tam facillè fortasse suam protulisset sententiam libro de compositione medicamentorum : quòd scilicet Asiæ petra flos sit illa mollis , alba , & tenuissima materia , quam farine , quæ parietibus molarum inhaeret , similem exudant ueteres muri , rupes , saxaq; montium : ex qua fit quod Salnitrum uocant . Porro quòd hæc non uerè sit Asiæ lapidis flos , omnibus ijs perspicuum fiet , qui rem hanc accuratius expendent . Nam præterquam quòd ea diuersorum lapidum flos est , nullam habet cognationem cum Aso lapide . qui solus , Dioscoridis & Galeni testimonio , florem sui nominis gignit . Lapis , qui λίθος ασίος & ασίος Græcè , Lapis Asius , & Asius Latine uocatur : Arabice , Hager Afos : Italicè , pietra Asia .

Asij lapidis historia, & uires ex Galeno .

Fuchsii error.

Nomina.

λίθος πυρίτης . LAPIS PYRITES . CAP. C.

30 PYRITES lapidis genus est , à quo æs conflatur . Eligi debet æris similitudine , facillè scintillas edes . Vritur sic . Melle irrigatus , molli pruna continuè flatur follibus , donec rufescat . Alij in multos carbones igni candentes , lapidem copioso melle perfusum deijciunt , & ubi ad fuluù colorem vergere cœperit , extrahunt : efflatoq; cinere , rursus madefactum cremant , donec æquabiliter assiccatus , friabilis red datur : si quidem sæpe facies summa solum vritur . ita crematus , siccatusq; reconditur . Si eloto opus sit , lauari debet , ut cadmia . Tam crudi , quam vsti uis est exalfacere , abstergere , offusam oculis caliginem expurgare , duritias concoquere , & concoctas discutere . Resina exceptus excrescentia in carne cohibet , sed calorem quandam , & adstrictionem parit . Ita ustum nonnulli diphryges appellant .

40 LAPIDEM , quem Græci Pyriten dicunt , officinæ cum Mauritanis Marchesitam uocant . Verùm quanquam uniuersi lapides , à quibus ignis chalybe excutitur , pyritæ appellari possunt ; cum tamen Marchesita appellata ceteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa , per antonomasiam ipsa sola uocatur Pyrites , tanquam ceteris præstantior . Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodiis , genere , & colore diuersa , plerunque tamen (ut Plinius inquit lib. xxvii. cap. xix.) aureis scintillis , uel argenteis respersa . Gignitur , ut rei metallicæ periti tradunt , ex impuro metallorum halitu . quo fit , ut ferè semper reperitur in montium cacuminibus , ubi auri , & argenti uena , in profundo delitescit . Sterilis hæc magna ex parte , quòd (ut chymistæ existimant) ex impurissimo sulphure , alijsq; inconcoctis partibus metallorum sit conflata . quamobrem fossores in Germania , extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt . Veruntamen quandoq; Pyriten inueniunt , qui aurum , argentum , uel æs intra se continet . Idcirco rectè prodidit Dioscorides , Pyriten lapidis esse genus , ex quo æs conflatur . Quod cum ignorasset Albertus , omnem Marchesitam inutilem esse asseruit . Pyritæ uires reddidit Galenus libro ix. simplicium medicamentorum , his uerbis . 50 Vnus eorum , qui ualidam facultatem possident , est & pyrites quem uocant . quo utimur digerenti emplastro admisto : adijcitur ei & schistos . Ab hoc medicamine , & pus sepe numero , & consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum nata , per halitum digesta sunt . Ceterum ubi in usu uocantur lapides omnes admodum uehementer contusi , atq; ad leuorem redacti sint oportet , similiter atque ea , quæ in ophthalmicas facultates admiscentur . Etenim nisi pollinis instar comminuantur , ad eò ut in profundum corporum , quibus applicantur , subeant , asimiles manent istis marinis , & fluuiatilibus arenis , quæ & ipsæ communem omnium lapidum uim possident . Siquidem exiccant tumentem ex hyædrope carnem , uidelicet laborante in eis exalfactis decumbente . Non tamen ad aliud quippiam eis utimur , tanquàm prædictis , ad ophthalmicas , & sistentes tum sanguinem , tum muliebre profluum facultates , præterea ad glutinanda ulcera , cicatrice claudenda , carne implenda . Nam qui ex eis acres non sunt , ad hæc omnes sunt utiles , uelut & acres , quorum posterius mentionem faciam , ad detergendum , abstergendumq; , tum detrahendum , extenuandum , digerendum , ualenterq; siccandum , & colliquandum . Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης , Latinis lapis Pyrites nominatur : Arabibus , Hager al , siue Alrusenai : Italis & officinis , Marchesita : Germanis , Kis , & Ertz stuooff .

Pyrite lapidis confid.

Pyrite uires ex Galeno .

N n λίθος

HAEMATITES optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla forde admitta, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, & excalfactoriã aliquantum, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffusis conuenit. Bibitur contra difficultatem vri næ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui sanguinẽ reiecerunt, cum succo punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum vitijs apta. Vritur ut Phrygius, sine vino duntaxat. Modus vstionis est, vt modicè leuis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Densam glebam, rotundamque schisti lapidis, cuiusmodi sunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque interiecta mora eximunt, experiunturque si trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quod si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confectus, primùm scissilibus venis: quippe in rectos uenarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, vehementer ambugo. In Aegypto sponte naturæ cum metallis enascitur.

Hæmatitæ lapidis confideratio.

Hæmatitæ vires ex Gal.

Hæmatitæ vires ex Alexandro.

Nomina.

HAEMATITES lapis, quo omnes in uniuersum medicæ officinæ abundant, quoque pictores, & lignarij fabri utuntur, uulgò uocatus Lapis, legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic factitius est, ex uilissimo uulgari Armenio bolo, alijsque admistis imposturis. Legitimus enim fossilis est, & sponte naturæ nascens in metallorum cuniculis: quæ fractus, sanguinem colore imitatur, unde & nomen, cum Græcis sanguis αἷμα dicatur. Huic persimilis est, quem Schistum uocant, cuius historiam, & uires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis uinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hercynia sylua: quin & in Italia Brixienfi agro, sed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis instar, quibusdam insit, ut peritissimus æquè ac doctissimus Agricola in suis de fossilium natura libris diligenter adnotauit. Hæmatitæ uires memoriæ prodidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Porro talium quoque unus est hæmatites, quem uocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus, lacti similis conspicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis, quantum habet adstrictionis. Meritò itaque ausi sunt medici oculo uires facul- 30
tibus lapidem miscere hæmatiten. Ac solo eo uti possis palpebris exasperatis: si quidem cum phlegmone aspera sint reddite, ex ouo ipsum diluens: ac si magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin uerò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito uerò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Vbi autem, quod uires eius ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeò crassum facies, ut specilli nucleo inungas, secundum subiectionem, aut euerfionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis exspuitioni conuenit, omnibusque ulceribus. Porro stecus, si ad tantum redactus fuerit lenorem, ut puluillum referat, reprimit exerescentia, atque eo nullus solo, atque per sese utitur. Ego uerò ad ea, quæ dixi, usus sum facultate eius ex gustu qualitate comperta, cum mox experientia periclitari uellem, nunquid rectè coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera, solus per se cicatrice includit (ut paulò antè comprehensum est) attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum 40
habeo. hætenus Galenus. Miris item laudibus extulit hæmatite n lapidem Alexander Trallianus, sic inquit. Ego sanè noui frequenter me sine theriaca, alijsque pretiosis antidotis multos curasse, lenibus usum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Vsus autem eo sum in his, qui largius sanguinem reiciebant, cum succo punici mali, & granis, uel cum succo polygonij: in quibus autem sanguis non copiosè euacuabatur, etiam ex aqua sola egelida. At lenigare ipsum curiose oportet, ut in tenuissimum puluerem redigatur, sitque æreus, & uento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minusue. Exhibui etiam ijs, qui pus expui ineeperant, ac mirum est, quomodo 50
ulcus exiccarit sanaueritque, ut non amplius pus generaretur, neque æger tussi in festaretur. Spectaui autem & aliud quendam ex his, quibus uas exesum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam spernentibus. Exhibui autem agro potui medicamentum frequentius, ut commodius distribuere-
tur. Quare cum crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidiuit. Excogitauit autem huiusmodi rationem, redactum in tenuissimum puluerem panniculo lusco imposui, & diligenter ipsum undiquaque constrictum, colligatumque in poculo, quod uinum odoratum modicum haberet, suspendere permisi, idque per totam noctem iam inde ab ipso uespere: extraxi autem tenuem, æreamque eius partem, ut æger solam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc sanè agendo, bibendoque, continuè, sanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præseruationis causa facere pergebat, bibebatque, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo uiribus se conflare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à me uisa, & usu comprobata conscripsi. Hætenus Alexander lib. VII. cap. primo. Hic lapis Græcè Λίθος αἱματίτης uocatur: Latine, Lapis hæmatites: Arabicè, Scedenigi, Sadenigi, seu Alfadenege: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Bluot stein.

SCHISTOS lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmuletur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium venarum discursu, petrinum modo, Ammoniaco fali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiore. quin & caua replet muliebri lacte perfusus. ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & vuas oculorum, magnopere efficax est.

30 SCHISTVM lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia, hætenus allatum in Italiam non uidimus. Fodi tamen hunc in pluribus Hercyniæ syluæ locis in Germania, quin & in Bohemia auctor est clarissimus Agricola. Ceterum eum de uiribus cum hæmatite certet, hic eius uires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Lapidem hæmatitæ persimilem uim obtinet, uerum infirmiore, is qui uocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, ut dixi, adiunxit. Ut itaque unusquisque ipsorum leuiter, ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur: est tamen mitior. Porro mitiora remedia partibus etiãnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atque iucundiora: ceterum liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ persanare ualeant. Λίθος σχιστός ita Græcis, ut Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scissile appellatur.

Schisti lapidis consideratio, & uires.

Nomina.

20 IN GAGATARVM lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquam leuis. Vis ei molliendi, & discutendi. deprehendit fonticum morbum suffitus: recreatque vuluæ strangulationes: fugat serpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quæ influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. uocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

30 LAPIDEM, quem Gagaten uocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ non longè ab Aeniponte (Germani Ispbruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primùm clarissimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia disidentem. Nam præterquam quod igni adnotus confestim accenditur, flammamque contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est, & niger, crustosus, & perquam leuis. Hoc secatet in uniuersum Flandria, Cimbriaque, ubi lignorum penuria incolæ hoc tantum lapide ignem sibi comparant. Foditur hoc tempore etiam in Italia Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentem glebam misit ad me Tridento Santus Santinus diligens pharmacopola ad Corallij insignium. Fuchsius uir alioquæ eruditissimus magno errore putat (ut libro primo retulimus, cum de pissasphaltis differeremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphaltum. Verum cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porro idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quod nobis uulgo Ambra nera uocatur. Sed in hoc similiter eum (pæc sua dixerim) hallucinari clarius esse opinor, quàm ut pluribus demonstratur. Nam ut omittam absurdum mihi planè uideri, quod succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squalidum, neque crustosum; sed in superficie potius læue, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola uir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facile princeps, esse lapidem Gagaten, quod carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamen cum hi flammam non edant, nisi fossilibus excitentur, nec ullum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda uidetur. Siquidem Gagates adeò bitumine prægnans est, ut accensus picis ferè modò flagret, & nigerrimum emittat fumum. Quin & oleum copiosum reddit, ubi uiribus organis conclusus, ignium uir peruritur. Hoc commendauit Mesues demoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ab utero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non potest, cum omni penitus humore destituantur. Gagatæ historiam, & uires tradidit Galenus lib. IX. de simplicium medicamentorum facultatibus, his uerbis. Est & alius lapis colore atro, qui ubi igni adnotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet. quem Dioscorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non uidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò uide licet, quæ in ea sunt, inspicerem. Crustaceos uerò lapides nigros, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures Cæle Syria asportauit, natos in colle, mari mortuo, quod uocant circundato, quæ orientem spectat, ubi & bitumen est: eratque lapidum odor similis bitumini. Uterqueque eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & agrè curabiles, misit uidelicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeque uisum est mihi euidentiore earum facultatem reddidisse. Miscui uerò ipsum & Barbaro quam uocant, & palam medicamentum effectum est exicantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hætenus Galenus. Ceterum Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. existimasse deprehenditur, quod quemadmodum in medicamentis sibi uiribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur uerò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides ubi memorie prodidisset Thracium lapidem iisdem uiribus esse præditum, quibus & Gagates; subdidit Thracio illud peculiare adscribi, quod

Gagatæ lapidis consideratio.

Fuchsi erroret.

Gagatæ historia, & uires ex Galeno.

Plinij lapsus.

Achatæ lapi-
dis historia, &
uires.

aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur. quod tamen in Gagatæ non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aëtius testis est lib. II. cap. XXI. quippe si igne inflammetur, meròq; restinguatur, exhibeaturq; id uinum cardiacis potandum, confestim leuantur, represso sudore, excitatoq; artierum pulsū. Nonnulli Gagaten ad polli-
nis tenuitatem terunt, septemq; continuis diebus colicis è uino propinant drachmæ unius pondere, & integram resti-
tuunt ualetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem uapore sufficientes. Sed quoniam Gagates ab
quandam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cum
is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hic aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus
primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen sibi uendicauit. Lapis hic uarijs constat colori-
bus, & se inuicem incurfantibus zonis, lineisq; adeò ut quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tan-
tùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius lib. XXVII. capite primo, ubi sic habet. Post hunc annulum regia
fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur Achaten, in qua no-
uem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, ut Mu-
sis quoq; singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos uocasse Achaten uarijs, ac diuersis no-
minibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id ge-
nus alijs: quòd quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se fe-
rant. Prodest Achates (ut Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis utique crediderim, quoniam
primùm eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollutent, & alijs ma-
gnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam
ceteris ualidiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis uerò suffitu, earum tempestates auerti, & prætera
ea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed ut profint, leoninis iubis alliganda
dos. Abominantur hyenæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui unico tantùm colore notatur, inui-
ctos athletas reddit. hætenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis lapis Gagates uocatur: Italis,
pietra Gagatæ.

Nomina.

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIUS.

CAP. CIIII.

LAPIS Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei ga-
gatæ. Traditur aqua accendi, & oleo restingui: quod in bitumine accidit.

Thracii lapi-
dis mentio ex
Galeno.

QUI THRACIUM lapidem ostenderet in Italia, hætenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regio
nibus se uidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus unà cum gagatæ lib. IX. de
simpl. medic. facultatibus, ubi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis uratur candenti Thracius igne, &
Post madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Nomina.

Verùm nullus eius in medicina usus: neq; Nicander præter graueolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei ad-
scripsit. hæc Galenus. Ceterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm ueram censemus. Eius no-
men Græcum λίθος θρακίας: Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.

λίθος μαγνήτης. LAPIS MAGNES.

CAP. CV.

MAGNES lapis optimus est, qui ferrum facillè trahit, colore ad cœruleum vergente, densus, nec
admodum grauis. Datur cum aqua multa trium obolorum pondere, ut crassos humores eliciat. Sunt
qui magnetem crematum pro hæmatite uendant.

Magnetis la-
pidis historia.

MAGNES lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuentore (ut Nicander est au-
thor) nomine Magno, qui primus in Ida monte lapidem hunc adinuenit: aut à Magnesia regione, ut Lucretius suis
in poematibus scribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes domuit bel-
luas, uiribusq; subegit; ita Magnes ferrum uicticem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob ui-
res sideritis quoque dicitur. quippe ferrum Græcis σιδῆρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pie-
tra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, eisi sæpe casu inueniatur
in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus
est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cœruleus nigricans, aut in ni-
gro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; sed etiam uim suam in id adeò
transfundit, ut possit alterum inherens ferrum ad se trahere. quo fit, ut sæpius acus acum trahat, adeò ut altera alteri
subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum usq; numerū. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri
inherentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhereat, uti primus, & secundus.
Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec ulla
eam philosophorum inuestigatio unquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi uim hanc peculiarem
tribuisse

tribuisse cœlum, & rerum omnium parentem naturam, ut Rhabarbaro uim detrahendi bilem, & Torpedini marine stupidam reddendi manum, quæ ipsam uiuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod uiribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem ut Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum; idem similiter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obstupesciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamq; excurrit, ut statim piscatoris manum miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, uel per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius auctor est lib. xxxiiii. cap. xiiii.) Arsinoës de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulacrum eius è ferro pendere in aère uideretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumq; sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellum è præstantissimo Magnete concamerari iusserunt, ut imposita in eo Mahumeti arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aère penderet, ita deceptis populis. Trahit itaq; Magnes propria uel ferrum, excepto eo, quod rubiginem cõtraxerit, uel ubi lapis is alio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti uim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quod appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;. Quo fit, ut qui calcis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant; per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant. Magnetis breuiter meminuit Galenus lib. i. x. simpl. med. sic inquit. Ex lapidibus unus est & magnites, & heraclea, quam uocant, adsimilem hæmatitæ uim obtinens. Lapis, qui Græcis λίθος μαγνήτης, & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabibus, Hager almagritos, seu Magnathis; Italis, pietra Magnete, & Calamita.

Theamedes lapis.

Magnetis uis ex Galeno.

Nomina.

20 λίθος ἀραβικὸς. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARABICVS lapis maculoso ebori similis, Is tritus illitus hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVLIVM hætenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuechi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικὸς, Latinum lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica.

Nomina.

30 λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GALACTITES appellatur, quod lacteum succum refudet: cinerei tamen est coloris, & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter vim glutini, quod ei obhæret.

λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MELITITES omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem ut galactites effectus.

40 GALACTITEN, item Melititen qui mihi ostenderet, hætenus non reperi. Alter tamen (ut Galenus inquit lib. ix. simplicium medicamentorum) Galactites uocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quem admodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu representet. Galactitæ meminuit Plinius lib. xxxvii. cap. x. sic inquit. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fecunditatem: infantium quoq; ad alligata collo, saluam facere dicitur: in ore autem liquefcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, ut testatur Agricola, non solum reperitur Galactites in quibusdam Saxonie montibus, in Germania; sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterq; Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latine lapis Galactites, Italicè pietra Galactite uocatur. Hic uerò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis lapis melitites, Italis pietra Melitite nominatur.

Galactitæ, & melititæ historia.

Nomina.

50 λίθος μοροχθός. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOROCHTHVS lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, utpote molli, & facillè liquefcente, linteones dealbandis uestibus utuntur. Spiracula corporis obstruere uidetur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & vesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus vuluæ, & impositus uelleri. Mollibus oculorum collyrijs miscetur: explet enim caua, atque delacrymationes sistit. Idem cerato exceptus, ulcera, quæ fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOROCHTHVM lapidem nonnullis galaxiam uocatum nasci, fodiq; in Saxonia Germaniæ testis est Georgius Agricola maximus fossiliū indagator. Veruntamen cum nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur.

N n 3 feratur.

Morochthi la-
pidis uires ex
Galeno.

feratur, cur plura de eo dicam, non habeo. Morochthi meminit Galenus una cum scissili lapide lib. IX. de simpli-
cium medicamentorum facultatibus, sic inquit. Sunt et alij lapides in succum solubiles, ut qui in Aegypto nascitur,
quo utuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minime qualitatis particeps, nec adstri-
ctionem, nec morsum, nec absterfionem pro se ferens. quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quod deficcet
uidelicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem ulceribus induendam in mollibus corporibus usurpant. Sed
& ocularibus misectur facultatibus, perinde ut modo dicti. At quanto est maiore emolliendi ui, quam predicti, quod
nullam uidelicet effectricem qualitatem habeat; tanto etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. Hunc lapidem
quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. haftenus Galenus. Sed certe nescio qua ratione, aut autho-
ritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. XXVII. cap. XI. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi una cum leuca de
leucographide differuit. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus. Lapis Graecis λιθος μοροχθος, 10
Latinis Lapis morochthibus appellatur: Italis, pietra Morochtho.

Nomina.

λιθος ἀλαβαστηριτης. LAPIS ALABASTRITES.

CAP. CX.

ALABASTRITES vocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. Sto-
machi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastrite
confider.

ALABASTRITES notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiserunt aedificia. Hallucinantur tamen, qui
credunt lapidem illum Alabastriten esse, quo hac tempestate torno uaria finguntur uasa, quibusdam subnigricantibus
uenis discurrentibus, pellucido leuore, materiae uero adeo imbecilli, ut parum collisa facile frangantur. Quando-
quidem lapis hic Alabastrite species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa un-
guentaria cauabant, quo diutius unguenta a rancore uindicaret, nascitur (ut Plinius inquit lib. XXXVI. cap. VII.)
circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriae. Hic ceteris candidior. Probatissimus uero in Carmania, mox in In-
dia, iam pridem & Syria, Asiaque. Viliissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quam maxime
mellei coloris in uertice maculosi. haec Plinius. Huius facultates memorie prodidit Galenus lib. IX. simplicium me-
dicamentorum, sic inquit. Et alabastrites uocatus unguis in medicina usum ingreditur combustus. Quidam eum bis-
endum dant stomachicis. Is Graecis λιθος ἀλαβαστηριτης, Latine Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.

Alabastrite vi-
res ex Gal.

Nomina.

λιθος θυιτης. LAPIS THYITES.

CAP. CXI.

LAPIS nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidem imitatus: cum di-
luitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quae pupillis obuersan-
tur, expurgat.

Fuch. opinio
reprobata.

THYITEN lapidem neque ipse haftenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tan-
tum petendus est, ubi cum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrine, libro il-
lo de compositione medicamentorum, quem collucupletatum secundo edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, ni-
hil aliud esse censet, quam lapidem illum caeruleum, qui Italis uulgo Turchina, alijs uero Turcicus lapis appellatur,
ut eius uerba, quae subiiciam, aperte declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quae Dioscoridi
Thyites, ut alibi diffuse monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quae quod aeri & caelo
matutino autumnali similis sit, hoc est, caerulea, lacteque suffusa, αειριζουσα Graecis, Iunioribus Turcica, Germanis
Turckes nominatur. Quam certe appellationem uerisimile est ex Thyitis deprauata uoce promanasse, originemque
suam duxisse. Altera uiridis, quae sic dicta est, quia uiret. Eius duodecim sunt genera, quae alibi a nobis sunt ordine
explicata. Quintum autem genus est Turcica uocata Iaspis, de qua iam diximus. Haftenus de Thyite lapide Fuchsij
sententia. Quae sane mihi nonnullis rationibus refellenda uidetur. Primum namque non inuenio, quod Galeno Iaspis in
duo genera digeratur, in uiridem scilicet, & subuiridem, ut illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum uiridis tantum memini-
se constat lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de eius facultatibus differuit. Nec obstat, quod Galenus eodem
libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, ut iaspis.
siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis uerba refert, ut ex capituli illius titulo quisque certior fieri potest: id enim ita
in scriptum legitur, Περὶ τῆς Διοσκορίδου θυιτου, hoc est, De Dioscoridis Thyite. Praeterea equidem nescio, quo
pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites: quoniam hic tum Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non au-
tem saturati caerulei, ut ille. Ad haec si lapis, qui αειριζου Graecis uocatur, & qui uere Turcicus est, Iaspidis generi-
bus assignatur (quod ipse quoque Fuchsius asserit) non uideo, quo modo fieri possit, ut idem sit Dioscoridi Thyites: qui
a nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremo mihi quidem non uidetur uerisimile, quod Turci-
cus lapis a Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quae so, illae uoces habent inter se similitudinem
certe nullam. Quare potius adducor, ut credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua. nam quemade-
modum in Italia caeruleus color, quem proprie caeli colorem esse uolunt, uulgo turchino uocatur; ita etiam inibi la-
pis is, de quo sermo est, a colore, quem caeruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facile
factum esse arbitror, ut eundem lapidem iuniores Turcicum appellauerint: atque adeo simili imitatione fortasse ducti
Germani ipsam Turckes dixerunt. Lapis, qui Graecis λιθος θυιτης, Latine item Lapis thyites appellatur.

Nomina.

λιθος

IYDAICVS lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis æqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustui repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, ut collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati urinæ auxiliari, & calculos in uestica comminuere.

LAPIS ē Iudæa allatus, unde & illi nomen, passim in officinis habetur. Utuntur eo medici nō modō ad uesticæ calculos; sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui libro nono de simplicium medicamentorum facultatibus, eius faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis uiribus ualentioribus in Palestina Syria prone- niens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consue- nit, Iudæicum, utunturq; ad uesticæ lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sa- ne in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides uesticæ pertinet: uerum ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. Λίθος Ἰουδαϊκός ita Græcis, Latinis uerò lapis Iudæicus nuucupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Hagiær alibeud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Iudenstein.

Lapis Iudai-
ci vires ex Ga-
leno.

Nomina.

AMIANTVS lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis. quo, utpote flexili, telas & uela tan- tum spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

LAPIDEM Amiantum (ut in alumine retulinus) officinæ ac medici Alumen plumeum uocant, id esse existi- mantes, quod Græcis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cum plumeum alumen ijs uocatum nulla adstringenti ui polleat, sed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianto est proprium. In hac uulgaris opinione, ego quoq; unâ cum plerisque rei metallicæ studiosis iam pridem uersatus sum, donec clarissimus medicus Lu- cas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, facie adeo Amianto simile, ut nisi adstrictoria uis, qua pollet, ipsum ab Amianto plurimum differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus ex eo discrimen cognoscitur, quod hoc in ignem proiectum statim exurit, ille uerò nequaquam. Hinc itaq; fit, ut haud dubie credendum sit Alumen plumeum uocatum legitimum esse Amiantum. Caterum non desunt impostores (ut auctor est Brasauolus Ferraricnsis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, uendantq; se penus- mero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facile credunt, cum igne non comburatur, quodq; ligni modo plu- rimis constet lineis intercurstantibus. Meminit Amianti Plinius libro XXXVI. cap. XIX. ubi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficijs resistit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum Λίθος ἀμιάντος: Latinum, Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.

Amianti lapi-
dis confid.

Fraus impo-
ratorum.

Nomina.

SAPPHIRVS lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exul- cerationes bibitur. Excrescentia in oculis, uasq; & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SAPPHIRVS gemma colore constat cyaneo, perquam translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro XXXVII. cap. IX. Veruntamen hac ætate nullum hæcenus uidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed co- lore tantum cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, ut putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyanos gē- mas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quod fortasse cæruleum lapidem peculiariter uoca- tum, quem Mauritanii azulum, uel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri vires perquam breuiter perstrinxit Galenus, cum tantum ad scorpionum ictus hau- stum prodesse scripserit. Caterum adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus uenena, & pestiferos affectus parantur, non modō sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonij, hyacinthiq;: tametsi præter medicorum spem, potantes plerunq; fallant: quod raræ admodum sint seplasiæ, quæ hu- iusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caueant itaq; medici, ne dicipiantur. Id enim fiet, si ubi ijs opus fuerit, peritissimos probatq; fidei consuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasijs habentur, adulterijs, & imposturis non uacant. Adde, quod plerunq; alterum alterius uice supponunt. Putant enim chrysopa- tios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandū est, ut gem- marum ramenta, si qua legitima, præclarq; inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide porphyrite tandiu atterantur, usque dum redigantur in puluerem tenuissimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus cura est, ut plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam si id inconsulte fiat, de rasâ delimitisq; æneis mortarijs, ferræisq; pistillis, æris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & uenenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem uidi ego sepius mulierculas, quæ corallia & margaritas

Sapphiri con-
sideratio.

Cautiones
quædam.

margaritas

Nomina.

margaritas in aeneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis egrotantibus propinarunt, qui ijs degustatis in maximis deducti sunt discrimē. Qui lapis λίθος σάφειρος Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES.

CAP. CXV.

MEMPHITES in Aegypto iuxta Memphin inuenitur, calculorum magnitudine, pinguis, uersicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut fecanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES.

CAP. CXVI.

SELENITES lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

Memphitæ, & Selenitæ consideratio.

Cryalli historia.

Plinii sétectia explosa.

Cryalli uires.

Nomina.

MEMPHITES lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tamen si uulnerarijs medicis sepius desideretur, ubi integra partium sectione sit opus. Seleniten uero etsi antea non uideram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hispaniæ, ubi diui Iacobi templum inuiserat, in patriam reuertebatur. Hic lapis utri modo translucet, & facillè in tenues finditur laminas. quo fit, ut ijs in locis, ubi frequentissimus habetur, uires uoces expleat, ad concludendas ædificiorum fenestras. Quidam, quod speculi imaginem reddat, Specularem lapidem uocant. Ceterum quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redegit, cum expetatur id sæpius in medicum usum, silentio inuoluendum non duximus. CRYSTALLVM itaq; (ut Plinius inquit lib. xxxvii. cap. ii.) gelu uehementiore concreuit, nec aliubi certè reperitur, quàm ubi maximè hybernæ niues rigent, glaci- emq; esse certum est, unde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de crystallo sententia. Nos uero contra rationibus nõ obscuris innixi (quod etiam peritissimus Agricola sentit) Crystallum censemus nec glacie, nec niue fieri unquam: sed eo ipso humore, quo in terræ uisceribus gignitur beryllus, adamas, & alij id genus lapides. Gigni autem crystallum sic gigni, non autem (ut Plinius inquit) ex glacie, uel niue: quoniam unaquæq; glacies quantumuis longo tempore concreta in algidissimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate nix unquam recedit, etiamsi è profundis paribus eruatur, liquefit tamen in calidis locis reposita, non modò ignis, sed solis etiam calore. Nanq; id ipsum Crystallo eueniret, igni uel solibus admoto, si è niue aut glacie concreueret: reperireturq; tantum in montibus perpetuò niuosis. Verum enim uero cum reperiatur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cipro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin & in agris, ubi seges feritur, ubi aratro sæpius magnas crystalli glebas fodere bubulci, liquidò sanè cõstabit, ex alia materia gigni crystallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis inuenitur, superficie tenuis coherens, ex purissimo lapidefcente humore in uisceribus terræ concrefcere non dubitauerim: quod tamen tractu temporis à pluuia impetu, quæ in præruptis montium uniuersam deradunt terram, demudari crediderim. Quapropter non temerè dixit Plinius, liquidò se affirmare posse in cauitibus alpium nasci adeò inuis, ut plerunq; sine pendentibus id extrabant homines. Huic alia accedit ratio, quod glacies per aquas innatet, crystallum uero illico subsidat. Præstantissimum illud existimant, quod album & aquæ clarissimæ modo pellucidum uisitur. Vis crystallo adstrictoria: proinde datur in puluerem tenuissimum tritum utiliter dysentericis ex uino austero. Alba uteri profluvia sistit, lac uero nutricibus auget. quod à Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Crystallo pila, qua aduersis solis radijs exposita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantum id cauterij genus admovebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiuscè cauterij periculum fecimus, non sine egrotantium, & astanti- um admiratione. Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis pietra Memphite uocatur. Qui uero λίθος σεληνίτης Græcè, Lapis selenites Latinè, Pietra selenite Italicè appellatur.

λίθος ἰασπίς. LAPIS IASPIS.

CAP. CXVII.

IASPIDVM quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aëri, ob id uocatur aërizusa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata. alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

Iaspidum genera.

IASPIDVM genera longè plura recensentur, quàm quæ à Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam uisitur cœruleo copioso, aut glauco pingui similis, id est, uiridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi floribus tineta, qualis in Ida monte profundissimis specubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iccoris imitatur colorem, quæ si saturatione colore reperiatur, lineis eiusdem coloris diluti, & nigri cingi solet. Quædam niuem imitata rutilis punctis respergitur. Quædam

Quaedam onyche pungitur, aut ex altera parte iaspis est, ex altera onyx; proinde iasponyx uocata. Alia cuius altera parte sit purpurea, altera uiridis, nec utriusque pellucens, sed qua parte uirescit. In summa uaria est Iaspidum natura. Suspendis ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem sanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuandum, ueneremque inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec desunt superstitioni, qui dicant Iaspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquam suspendantur.

Iaspidum natura.

Ex tot Iaspidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita differuit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt talem, qualem reuera habet Iaspis uiridis, nempe stomachum, uentrisque os adiuuans appensa. Ac nonnulli quoque ipsam anulis inserunt, scalpuntque in ea draconem radios habentem, uelut rex Nechepfos scripsit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiusmodi lapillis confectum à collo suspendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam descripsit Nechepfos. haftenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaspis, Graecis ἰάσπις dicitur: Italis, Diastro.

Iaspidis uires ex Gal.

Nomina.

Ἄιβος ἀετίτης. LAPIS AETITES.

CAP. CXVIII.

AETITES lapis est ueluti praegnant, cum quatitur, alio in utero sonante. Grauidis continet partus, cum lubrica sunt uuluae, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus è brachio amoueat, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnifice iuuat.

AETITEN Graeci, Latine Aquilae lapidem dicunt, quod aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine. Meminit huius Plinius libro XXXVI. cap. XXI. his uerbis. Aetite lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & foeminam: nec sine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantum. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascentem, pusillum, & mollem intra se, ac uelut in aluo habentem argillam suauem, candidam: ipsum friabilem, quem foeminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, galle similem, aut subrutillum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atque dilatatus. ceteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipse tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusus appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucade. Inuenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui uocatur e allimus, nec quicquam tenerius. Haftenus de aquilinis lapidibus Plinius. Ἄιβος ἀετίτης Graecis dictus, lapis Aetites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d' Aquila.

Aetite lapidis historia, & uires.

Nomina.

Ἄιδος ὀφίτης. LAPIS OPHITES.

CAP. CXIX.

OPHITAE genera multa. quidam ponderosus, & niger. alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus. tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores, & serpentium ictus profunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

OPHITAE lapidis meminit Plinius libro XXXVI. cap. VII. sic inquit. Ex ophite columna, sed paruae admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem à quibusdam laudatur, praecipue ex his quem tephriam appellant à colore cineris. haec Plinius. Veram Ophites marmor, quod uulgo uocantur Serpentino, porphyrite ferè lapidis instar durissimus est, colore minime nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed uiridi saturato dilutis eiusdem coloris maculis resperso. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten à nostrate maxime fuisse diuersum. Ophite lapidis uires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ophites quem uocant lapis ustus extergendi confringendi que um possidet, ceu etiam uirum. Admodum enim & ipsum ex uino albo ac tenui epotum lapides uescicae comminuit. Verum ipsum in lapidibus quispiam forte non numeret. Et infra in Iaspidis uiridis mentione de Ophite ita scribit. Porro lapidem ophiten (deprauati sunt Graeci codices, qui habent, ὀφειτίτην) uir fide dignus reuera uicere morsus à uipera suspensum retulit. Sed eiusmodi facultates extra usum sunt methodo constantem: uelut etiam Hieracitis, & Indici, cum profluentem ex haemorrhoidibus sistunt sanguinem. Lapis Graecis ἄιδος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites, Italis pietra Serpentina uocatur.

Ophite lapidis historia.

Ophites marmor.

Nomina.

Ἄιδος ἐν τοῖς ἀόγγις. LAPIDES IN SPONGIIS.

CAP. CXX.

LAPIDES in spongijs inueniuntur, qui uescicae calculos rumpunt, in uino poti.

LAPIDES

Lapidū spon-
giarum uires
ex Galeuo.

LAPIDES in spongijs reperti, omnibus notissimi sunt: quippe quod rarissima sint spongie, quæ hisce lapidibus uacent. Horum uires retulit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis. Lapidēs, qui reperiuntur in spongijs, frangendi uim obtinent, non tamen ita ualidam, ut lapidem in uesica comminuant, unde qui id scriptum reliquerunt, mentiti sunt: uerum qui in renibus consistunt rūpunt, uelut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quod extenuandi uim obtinent, absque ut insigniter excalfaciant. *Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις* Græcè, Lapidēs in spongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi: Italicè, pietre delle spugne.

Nomina.

Λιθοκόλλα. LITHOCOLLA.

CAP. CXXI.

LITHOCOLLA glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pariq, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

Λίθος ὀστράκινος. LAPIS OSTRACITES.

CAP. CXXII.

OSTRACITES testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice utuntur. Menses drachmæ pondere potus ex uino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur sicilici pondere, sceminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammaram inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostracitæ la-
pidis confid.
& uires.

OSTRACITEN lapidem, quo pumicis uice usa est antiquitas, hæctenus mihi uidere non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeco, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossilium scribit Agricola. Eius uires tradidit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, sic inquit. Porro ostraciten uocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi ualenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, uelut & Geoden nomine, pupillas expurgare, & uberum testiumque phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum. Lapis Latinis ostracites, Græcis *λίθος ὀστράκινος* dicitur: Italicè, pietra ostracite.

Nomina.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS.

CAP. CXXIII.

SMYRIS lapis est, quo annularij scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & urendum utilis: gingiuis, quas humor uexat, prodest: dentifricio commendatur.

Ἄμμος αἰγιαλίτης. ARENA LITORALIS.

CAP. CXXIII.

ARENA è litoribus sole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenuis in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fatus, pro milio aut sale.

Smyridis con-
fider. & uires
ex Galeno.

SMYRIS uulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis, præsertim quod eius puluere expoliantur gemmæ, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities. Huius uires Galeno lib. IX. simplicium medicamentorum, his uerbis describuntur. Sed & Smyris uocata, quod multum abstergentem habeat facultatem, clarum est uel ex eo quod dactyloglyphi, hoc est, qui anulos exculpunt, eum in usum illo utantur. Quinetiam quod dentes pueros efficiat, experti sumus. Lapis, qui Græcis *λίθος σμύρις*, Latinis lapis Smyris appellatur: Italicè, Smeriglio. Quæ uerò Latinis Arena litoralis, Græcis *ἄμμος αἰγιαλίτης*, Italicè Arena marina dicitur.

Nomina.

Ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIUS.

CAP. CXXV.

E'COTE Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. uirginum mammas cohibet, nec increfcere patitur. Potum ex aceto lienem absunit, & comitialibus prodest.

Λίθος γεώδης. LAPIS GEODES.

CAP. CXXVI.

GEODES lapis adstringit, siccatur, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mammaramque inflammationes sedat.

NAXIUM lapidem, itemq; Geoden, nullus est, quod equidem sciam, qui hodie cognoscat ostendatq; in Italia uel ibi inuentos, uel aliunde allatos: tamen si in Misuria, & Saxonia nasci hos scribat Agricola. Naxius autem, Galeni testimonio, non solum uirginibus mammaram incrementum prohibet; sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam uidelicet particeps facultatis refrigeratorie. Lapis, qui *ἀκόνη ναξία*, Græcis, Latinis lapis Naxius,

Nomina.

xius,

xius, ut etiam Italis *pietra Naxia* nominatur. Qui uero *λίθος γεόδης* Græcè, lapis *Geodes* Latinè, *pietra Geode* Italicè dicitur.

Nomina.

Τῆ ὅλη. **TERRA OMNIS.** CAP. CXXVII.

OMNIS terra, ad medendi usum recepta, summam & primam uim habet refrigerandi, meatúsque obducendi, occludendiq;: sed specie distat, cùm alia adiunētis quibusdam ad alia fit utilis.

Τῆ ἐρετρίας. **TERRA ERETRIA.** CAP. CXXVIII.

ERETRIADES duæ sunt, una uehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem uergens, perquam mollis: quæ si per æramenta tractim ducatur, lineam uiolaceam refert. Lauatur, ut cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, & cum aqua, & ubi pessum ierit, humor leuiter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut uespere confidat: antelucanis colo excernitur, & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quod si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum conijciuntur, oreque uasis diligenter obturato, supra carbones candentes continenter solibus perflantur: ubi uero cinis in fauillas se conuertit, aut aereum colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratorem, leuiter mollientem: caua explet, & sanguinolenta conglutinat.

Τῆ σαμίας. **TERRA SAMIA.** CAP. CXXIX.

SAMIA præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cuiusmodi est, quam aliqui *collyrion* uocant. Duæ enim species eius: unam antè diximus; altera auster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimque consimilem habet. Sanguinis reiectiones sistit: scæminis fluxione uulvæ laborantibus, cum flore syluestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arceat. contra serpentium morsus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σαμίου. **LAPIS SAMIUS.** CAP. CXXX.

SAMIUS lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut resplendat. Probatum candore, & duritia. Vis ei adstringentia, & refrigerans. prodest stomachicis potus. sensus hebetat: uerum ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax est. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus iceminarum custodit.

TERRA, quam *Samiam* uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem ausim affirmare: tamen si hæc usum in medicina maximum præstiterit Galeni tempore, qui ea, quæ auster appellatur, tanquam præstantiore semper usus est: huic tamen Dioscoridi præfertur illa, quam aliqui *collyrion* uocant. Sunt qui putent *Samium* auster illum esse lapidem, quem *seplaste* *Talchum* nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem *Talchus* linguæ contactu nunquam glutinis modo adhæret, attritu contumax est, nec cotis instar prædurus uisitur. Adde quod *Talchus* non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, ut uirum, ac leuis: & quod non nisi magno labore, & diutino igne comburi possit: nec id quidem per se fieri potest, nisi quibusdam admixtis. quod tamen *Samio* austeri non euenit, utpote qui facile, teste Dioscoride, eretriae terræ modo comburatur. Ad hæc sciant medici *Talchum* ebibitum strangulare, non secus ac *gypsum*: cum tamen *Samius* auster perinde atq; *Lemnia* terra, contra uenena, & uenenosorum serpentium ictus maxime auxiliatur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel *Samiam*, uel *Samie* similem esse, quam magnificiunt circulatores, qui serpentes circumferunt, à *Melita* insula allatam: quamque uulgo uocant *Pietra di san Paolo*. Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est, & succosa, facileq; friabilis: & aduersus uenena, & serpentium ictus *Lemnie* uicem explet. Cæterum neq; illud ausim asserere, quod lapis *Samius* uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: eisi hunc quoque in *Germania* reperiri scribat *Agricola*. *Terra Samia* sic Latinis, atque Italis, ut *τῆ σαμίας* Græcis appellatur. Lapis uero *λίθος σαμίου* Græcè, *Lapis Samius* Latinè, & *pietra Samia* Italicè nominatur.

Terræ Samiæ consider.

Nomina.

Τῆ χίας. **TERRA CHIA.** CAP. CXXXI.

CHIA eligi debet candida, uergens ad cinereum, *Samie* similis. Est autem crustosa, albaque, sed fictitij formis differens. Vis eadem, quæ & *Samie*. extendit faciem, & erugat, atque splendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

Γῆ

Τῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA.

CAP. CXXXII.

E A D E M præstat Selinusia, maximè laudatur, quæ uehementer resplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Τῆ κιμαλία. TERRA CIMOLIA.

CAP. CXXXIII.

CIMOLIAE duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima existimatur, quæ in natam habet pinguitudinem, tactuque frigida sentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tulerbercula discutit. Ambusta igni, si statim cimolia oblinantur, pustulas non sentient: testium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni sacro imponitur. In summa, utraque multum in medicina commendatur, si incorruptæ originis, nec spuria assumatur.

Τῆ πνιγίτις. TERRA PNIGITIS.

CAP. CXXXIII.

QVÆ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ similis est, grandioribus tantum glebis: manum si quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ usque adeo glutinosa, ut pensilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Ὁ σρακα τῶν ἰπνῶν. TESTÆ FORNACEÆ.

CAP. CXXXV.

FORNACEÆ testæ uehementer tostæ, crustas ulceribus obducunt: quare pruriginis, & pularum eruptionibus, medentur. Podagricis profunt: strumas discutunt, cerato exemptæ.

Τῆ ἔκ τῶν καμίνων. TERRA FORNACVM.

CAP. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fuluescit, eiusdem cum testa effectus.

Τῆ μελία. TERRA MELIA.

CAP. CXXXVII.

MELIA colore cineream eritream imitatur, aspera tactu: ea digitis friata, de rasi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminosam, sed remissiusculam, id quod gustu deprehenditur: modicè linguam siccatur: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: vitiligines, & lepras abstergit. Pictoribus usum præbet, ut colores diutius perennent. Emplastris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inferitur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuersum, eligi debet recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ cum humorem attigerit, facillè resoluatur.

Nomina. QVANVIS terra Eretria, Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notissima fuerint, & in usu medico frequentissima, ut author est Galenus; tamen ab his, qui nos præcesserunt, adeo neglectas fuisse constat, ut nulla amplius, quod sciam, ad nos adferatur. Quamobrem non operæ pretium duxi, ut in singulis moram traheremus, ac de earum historia & uiribus latius differemus. Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμαλία, πνιγίτις, μελία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinusia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uerò terra Cimolia Teri chinolea, seu Thin chimulia: Pnigitis, Teri hanem.

Τῆ ἀμπελίτις. TERRA AMPELITIS.

CAP. CXXXVIII.

EX AMPELITIDE terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ nascitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè assulosa, æquabili splendore, quæ detrita, accepto oleo, statim eliquescit. Vitiosa censetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non resoluitur. Vim dissipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vfus eius ad illinendas uites, sub germinationis tempus, utpote cum innascentes uermiculos enecet.

Ampelidis
terræ confid.

AMPELITIS, ut author est Galenus libro nono simplicium medicamentorum, hoc sibi nomen iure uendicauit, quod antiquis in frequenti haberetur usu, ad præseruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uisco circumlito nostras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quod medicamento sa maxime sit. Siquidem non modò uermiculos ad uites ascendere inhibet; sed etiam eos interficit. Hæc usque adeo bitumine referta est, ut Plinius, & Posidonius, bitumini similem ipsam fecerint. Cuius experimentum est, si facillè in olea imposita, liquefeat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram crustosum illum fuisse lapidem, quem scribit Galenus se inuenisse in Lyciæ litioribus, & in Cæle Syria, qui in ignem coniectus leuiusculam edebat flammam. Hoc argumèto nixi, quod idem scripserit se reperisse lapidè illum in quodam colle omni ferè ex parte circumdato ab Asphaltite

sphaltite lacu, quem Sodomeum uocant: ex quo bitumen in ipsam labitur lacum. Quapropter non desunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouisse, eos lapides nil aliud esse, quam terram ampelitimam, quæ cum piccum referat carbonem, ut Dioscorides ipse testatur, non mirum, si potius lapidis, quam terræ speciem præ se ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum à Gagate lapide differre. quippe quod utraq; ex terra & bitumine suam traxerint originem. Ampelitis nuperrime è Carniola, ubi foditur, ad me allata est, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελίτις Græcis, Latinis terrā Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin alcharin: Italis, Terra ampelite.

Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφικὴ. FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVLIGO, qua pictores vtuntur, ex uitrarijs officinis colligi solet: siquidem ei palmā tribuitur. Vis ei ad adstringendum, & erodendum efficax. fracta, cum rosaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν. ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATRAMENTVM, quo scribimus, fuliginē è tedis coacta colligitur. In singulas libras gummis, ternæ fuliginis uncia adijciuntur. Fit etiam è resinarum, & pictoria fuligine, de qua paulo antè diximus. Assumitur autem fuliginis mina, gummī sesquibra, glutinis taurini, atramenti sutorij, singulorum fescuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambustis, ex aqua commodè crassius illinitur, sed non antè soluatur, quam cicatricem induxerit: sanatis siquidem ulceribus, sua sponte decedit. Cæterum habes, amicissime Aree, serè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem destinaueramus, & materiæ, auxiliiorumque medicinalium copia.

DE FVLIGINE pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioscoride scriptum est, quam ut de his plura nobis supersint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum auctore nostro, huic quinto libro finem imponamus. atque insuper DEO, cui omnia, quæ à nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par est, immensus agamus gratias. Ea fuligo, quæ ἀσβόλη ζωγραφικὴ Græcè, Latine Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod uerò μέλαν γραφικόν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchiostro nominant.

Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.